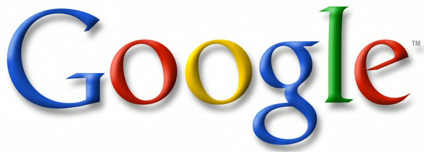

Studier i den fornfranska lais-litteraturen

Axel Ahlström

STUDIER

I DEN

FORNFRANSKA LAIS-LITTERATUREN.

STUDIER

I DEN

FORNFRANSKA LAIS-LITTERATUREN

AKADEMISK AFHANDLING

AF

AXEL AHLSTRÖM

UPSALA 1892
ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG

FÖRETAL.

Den ursprungliga planen för mina studier i den fornfranska laislitteraturen innebar blott att söka åstadkomma en språklig undersökning af de lais, Tyolet, Guingamor, Doon, Lecheor och Tydorel, som af G. Paris publicerats i Rom. VIII, samt att om möjligt tillika utreda, huruvida de, alla eller någon, förskrefve sig från Marie de France' hand. Då emellertid hvarje sammanhängande och öfversiktlig framställning af denna litteratur ännu saknades, började jag utarbetandet af en dylik, ämnad dels att vara en orienterande inledning, dels att möjliggöra bestämmandet af ifrågavarande lais' plats inom litteraturen. Så småningom växte denna, från början i blygsam skala anlagda, inledning särskildt på grund af de under arbetets fortgång offentliggjorda epokgörande forskningarne på detta och närliggande områden vida utöfver, hvad som från början kunnat förutses. Då därjämte de lais, som voro de egentliga föremålen för mina undersökningar, vid närmare studium visade sig erbjuda ett föga tacksamt material för den rent språkliga bearbetningen, blefvo de slutligen inrangerade på sina respektive platser och behandlade i sammanhang med öf-

riga lais, och härmed fick arbetet sin nuvarande form. En under tryckningen utkommen afhandling af WARNKE om de anonyma lais har sedan tillåtit mig att med hänvisningar till denna ersätta en del egna iakttagelser.

Jag har velat omnämna dessa fakta för att så mycket som möjligt skydda mig mot den för visso nära tillhands liggande anmärkningen, att jag tagit mig före ett ämne, hvars vidlyftighet och kraf på ganska stora förutsättningar väl bort värka afskräckande på den mindre försigkomne; jag har velat visa, att omständigheternas makt snarare än en öfverdrifven tilltro till egen förmåga varit orsaken till den form, hvari ämnet framträder. Att i afseende å förmågan mycket brustit, därom har jag tillräckligt blifvit öfvertygad af de svårigheter, som ofta mött, och af hvilka den minsta icke varit den att inskränka det rika ämnet i den grad som betingats af tiden och omfånget för en akademisk afhandling.

En annan anmärkning, som möjligen torde framställas, är den, att särskildt första afdelningen ofta mera talar om möjligheter och sannolikheter än den framställer fullt bestämda och bevisade påståenden. Ämnets natur är emellertid sådan, att, såvida inga nya och oväntade upptäckter göras, vi beträffande en del hithörande frågor aldrig skola komma längre än till en viss grad af sannolikhet. Mångfaldiga, från just denna vetenskaps historia hemtade, exempel på tvärsäkra påståenden och åsikter, som genast blifvit fullständigt vederlagda eller af auktor själf i en följande artikel återtagna, mana ock till en viss försiktighet i detta afseende.

Slutligen är det mig en kär plikt att frambära min uppriktiga tack till dem, hvilkas välvilliga bistånd under-

stödt och underlättat mitt arbete, till Professor P. A. Geijer, till Docenten Herman Andersson och särskildt till Professor Carl Wahlund, i hvars bibliotek jag haft tillgång till de ofta ytterst sällsynta och dyrbara värk, i hvilka laislitteraturen finnes bevarad och bearbetad.

Upsala i November 1892.

Tilllägg och Rättelser.

Sid. 9 rad. 28. Läs: musiciens!

„ 41 „ 26. „ Egendomligt är, att med undantag för den bestämdt anglonormandiska *Haveloc* knappast ett spår etc.!

„ 49 „ 25 ff. Påståendet tarfvar någon modifikation. Möjligen äro äfven *L'ombre, Conseil* och *Aristote* författade i Picardie. Jfr nedan vid dessa lais!

„ 52 „ 13. Står BARBAZAN, läs MÉON!

„ 72 „ 26. „ Fornsägner, läs Fornsånger!

„ 80 „ 13. VILLEMARQUÉ har i Barzas-Breiz II, 316 ff. publicerat en modern bretonsk folkvisa, som förtäljer, huru den helige Ronan anklagades af en kvinna från Cornouaille för att i en vargs skepelse ha mördat hennes barn men på ett underbart sätt räddades från döden, bevisade sin oskuld och återuppväckte det döda barnet. Utg. ansåg naturligtvis visan vara urgammal, men sannolikare är, att legenden i senare tid gifvit upphof till densamma.

„ 108 „ 36. Läs Lit. Bl.!

Citerade Arbeten.

AENEAS SYLVIUS Opera = Aeneæ Sylvii Piccolomini . . . Opera. Basileæ 1551.

ARWIDSSON Sv. Fornsånger = Svenska Fornsånger. En samling af Kämpavisor, Folkvisor . . . utg. af *A. I. Arwidsson*. I—III. Sthm 1834—1842.

ASBJ. & MOE Norske Folkeev. = Norske Folkeeventyr samlede og fortalte af *P. Chr. Asbjørnsen* og *Jörgen Moe*. 2:den Udg. Kr:a 1852.

AUGUSTIN H. d'Andeli = Sprachliche Untersuchung über die Werke *Henri d'Andeli's*. Marburg 1883. (= Ausg. & Abh. XLIV.)

BARBAZAN Fabliaux = Fabliaux et Contes des Poëtes François des XII, XIII, XIV et XVes Siècles (p. p. *É. Barbazan*) I—III. Paris & Amsterdam 1756.

BARTOLI Precurs. del Bocc. = I Precursori del Boccaccio e alcune delle sue Fonti. Studio di *Ad. Bartoli*. Firenze 1876.

BARTSCH Provenz. Leseb. = Provenzalisches Lesebuch. Mit einer Literarischen Einleitung . . . herausgeg. von *K. Bartsch*. Elberfeld 1855.

—— Chrest. 3:e uppl. = Altfranzösische Chrestomathie (VIII —XV Jahrhundert) von *Karl Bartsch*. 3:e verb. u. verm. Aufl. Leipzig 1875.

BARTSCH-HORNING Langue & Litt. = La Langue et la Littérature Françaises, depuis le IXème siècle jusqu'au XIVème siècle. Texte et Glossaire par *Karl Bartsch*, précédés d'une Grammaire de l'ancien Français par *Adolf Horning*. Paris 1887.

Bibl. Norm. III = Bibliotheca Normannica. Denkmäler Normannischer Literatur und Sprache herausgegeben von *Hermann*

Suchier. – III Die Lais der *Marie de France*, herausgeg. von *Karl Warnke*. Mit vergleichenden Anmerkungen von *Reinhold Köhler*. — Halle 1885.

BÉDIER L'ombre = Le lai de l'Ombre, publié par *J. Bédier*. Freiburg 1890.

BONDESON Historiegubbar = Historiegubbar på Dal. Deras sagor . . ., uppteckuade och utgifna af *A. Bondeson*. Sthm 1886.

BÄCKSTRÖM Sv. Folkböcker = Svenska Folkböcker, Sagor, Legender och Äfventyr . . . utg. af *P. O. Bäckström* I, II. Sthm 1845, 1848.

Cart. Sax. = Cartularium Saxonicum, a Collection of Chartres, relating to Anglosaxon History . . . by *Walter de Gray Birch*. London 1887.

CEDERSCHIÖLD & WULFF Versions nordiques = Versions nordiques du fabliau français Le Mantel mautaillié, par *G. Cederschiöld* et *F.-A. Wulff*. Lund 1877.

DAHLGREN Sthms Theatrar = Anteckningar om Stockholms Theatrar af *F. A. Dahlgren*. Sthm 1866.

DARU Hist. Bret. = Histoire de Bretagne par *M. Daru*. I—III. Paris 1876.

Dict. de Trévoux = Dictionnaire universel français et latin, vulgairement appellé Dictionnnaire de Trévoux, nouv. ed. Paris 1752.

DIEZ W. B. = Etymologisches Wörterbuch der Romanischen Sprachen v. *Fr. Diez*. 4:e Ausg. Bonn 1878.

—— Leben u. Werke = Leben und Werke der Troubadours. Ein Beiträg etc. v. *Fr. Diez*, 2:te verm. Aufl. v. *K. Bartsch*. Leipzig 1882.

DINAUX Trouvères = Trouvères, Jongleurs et Ménestrels du Nord de la France et du Midi de la Belgique par *A. Dinaux*. I—IV. Paris, Valenciennes & Bruxelles 1837—1863.

ERLING Lanval = Li. lais du Lanval, altfranzösisches Gedicht der *Marie de France* nebst *Th. Chestres* Launfal, neu herausgegeben von *L. Erling*. Kempten 1883.

FOERSTER Cligès = Cligès von *Christian von Troyes*, zum ersten Male herausgegeben von *Wendelin Foerster*. — Halle 1884.

—— Yvain = Der Löwenritter (Yvain) von *Christian von Troyes*, herausgegeben von *Wendelin Foerster*. Halle 1887.

—— Erec = Erec und Enide, von *Christian von Troyes*, herausgegeben von *Wendelin Foerster*. Halle 1890.

—— Rom. Bibl. = Romanische Bibliothek, herausgegeben v. Dr *Wendelin Foerster*. VII. *Walter v. Arras*. I. Halle 1891.

Franz. Stud. = Französische Studien, herausgegeben von *G. Körting* und *E. Koschwitz*. Heilbronn.

FREEMAN Norm. Conq. = History of the Norman Conquest of England . . . by *Edw. A. Freeman.* I—VI. Oxford 1867—79.

—— Old.-Engl. Hist. = Old-English History by *Edw. A. Freeman.* 5th ed. London 1876.

Fr. Z. = Zeitschrift für französische Sprache und Litteratur . . . . herausgeg. v. *G. Körting, E. Koschwitz* u. *D. Behrens.* Oppeln u. Leipzig. A. = Abhandl. R. = Ref. u. Rec.

G. A. B. H. Sv. Folkv. = Svenska Folkvisor, utg. af *E. G. Geijer* och *A. A. Afzelius.* Ny uppl. utg. af *R. Bergström* och *L. Höijer.* I—III. Sthm 1880.

GEFFROY Notices = Notices et Extraits des manuscrits concernant l'histoire ou la littérature de la France . . . p. p. *A. Geffroy.* Paris 1855.

GEIJER Ep. versf. urspr. = *P. A. Geijer.* Om de franska episka versformernas ursprung (2:a Nord. Filologmötets Förhandl. 143 ff.). Kr:a 1881.

Germ. = Germania, Vierteljahrschrift für Deutsche Alterthumskunde, herausgeg. v. *O. Behagel.* Wien.

Gesta reg. Henr. = Gesta regis Henrici secundi *Benedicti* abbatis, edited by *Stubbs.* I, II. London 1867.

G. G. A. = Göttingische gelehrte Anzeigen. Unter der Aufsicht der Königl. Gesellschaft der Wissenschaften. — Göttingen.

GODEFROY Dictionnaire = Dictionnaire de L'ancienne Langue Française et de tous ses dialectes . . . par *Fr. Godefroy.* Paris 1881 ff.

GOLTHER Deutsche Litt. = Geschichte der deutschen Litteratur von Dr *Wolfgang Golther.* I. Stuttgart s. a. (1891?).

GRAESSE Literärgeschichte = Lehrbuch einer allgem. Literärgeschichte aller bekannten Völker . . . von *I. G. T. Graesse.* I—IV. Dresden & Leipzig 1837—1859.

Gr. Z. = Zeitschrift für Romanische Philologie, herausgegeben von Dr *Gustav Gröber.* — Halle 1877 ff.

GRÖBER Grundriss = Grundriss der Romanischen Philologie, unter Mitwirkung von neunundzwanzig Fachgenossen herausgegeben von *Gustav Gröber.* I. Strassburg 1886—1888.

GULLBERG Marie de Fr. = Mémoire Grammatical sur les Poèsies de *Marie de France* par *Gotthard Gullberg.* Copenhague 1874.

—— Deux lais = Deux lais du XIIIe siècle publiés . . . par *Gotthard Gullberg.* Kalmar 1876.

HÉRON H. d'Andeli = Oeuvres de *Henri d'Andeli*, trouvère normand du XIIIe siècle, publiées . . . par *A. Héron*. Paris 1881.

HERTZ Marie de Fr. = Marie de France Poetische Erzählungen nach altbretonischen Liebessagen, übersetzt von *W. Hertz*. Stuttgart 1862.

HIPPEAU Gauvain = Messire Gauvain ou la Vengeance de Raguidel, poème de la table ronde . . . publié . . . par *C. Hippeau*. Paris 1862.

Hist. Litt. = Histoire Littéraire de la France . . . par des membres de l'Institut. I—XXX. Paris 1733—1888.

HYLT.-CAV. Sv. Folkvisor = Svenska Folkvisor och Äfventyr . . . utgifna af *G. O. Hyltén-Cavallius* och *George Stephens*. I, II. Sthm 1844, 1849.

Journ. des Sav. = Journal des Savants. Paris 1816 ff.

JUBINAL Jongleurs = Jongleurs et Trouvères, ou Choix de Saluts, Épîtres, Rêveries etc., publié par *A. Jubinal*. Paris 1835.

KARPELES Allgem. Gesch. der Litt. = Allgemeine Geschichte der Litteratur von ihren Anfängen bis auf die Gegenwart von *Gustav Karpeles* I, II. Berlin 1891.

KÖRTING L.R.W.B. = Lateinisch-romanisches Wörterbuch von *G. Körting*. Paderborn 1891.

LANDAU It. Nov. = Beiträge zur Geschichte der Italienischen Novelle von Dr *Marcus Landau*. Wien 1875.

—— Quellen = Die Quellen des Dekameron von Dr *Marcus Landau*. 2:te Aufl. Stuttgart 1884.

Landsmålsf. Tidskr. = Nyare bidrag till kännedomen om de svenska landsmålen och svenskt folklif . . . utgifven genom *J. A. Lundell*. Sthm 1878 ff.

LINDHOLM Lappbönder = Hos Lappbönder, skildringar, sägner och sagor fr. södra Lappland af *A. Lindholm*. Sthm 1884.

Lit. Bl. = Literaturblatt für germanische und romanische Philologie, herausgeg. von *O. Behaghel* und *F. Neumann*. Leipzig 1880 ff.

LJUNGGREN Sv. Dramat = Svenska Dramat intill slutet af sjuttonde århundradet af *G. Ljunggren*. Lund & Kphmn 1864.

LOTH Mab. = Les Mabinogion, traduits en entier pour la première fois en français . . . par *J. Loth*. I, II. Paris 1889.

—— Chrest. = Chrestomathie Bretonne (Armoricain, Gallois, Cornique) Première partie. Breton-Armoricain, par *J. Loth*. Paris 1890.

LYTTELTON Henry II = The History of the life of King Henry the Second . . . by *Georg*, lord *Lyttelton*. The sec. ed. I—VI. London 1769—1773.

MARTIN Fergus = Fergus roman von *Guillaume le Clerc,* herausgeg. von *E. Martin.* Halle 1877.

—— Renart = Le Roman de Renart publié par *E. Martin.* I—III. Strasbourg 1882—1887.

—— Observations = Observations sur le Roman de Renart par *E. Martin.* Strasbourg 1887.

MÉON Fabliaux = Fabliaux et Contes des Poètes François des XI, XII, XIII, XIV et XVe siècles, publiés par *Barbazan;* nouv. éd. augm. et revue par *Méon.* I—IV. Paris 1808.

MEYER-LÜBKE Grammaire = Grammaire des Langues romanes par *W. Meyer-Lübke* . . . Traduction française par *Eugène Rabiet.* I. Paris 1889, 90.

MICHEL Lais inédits. = Lais inédits des XIIe et XIIIe siècles, publiés pour la première fois . . . par *Françisque Michel.* Paris & Londres 1826.

—— Ignaurès = Lai d'Ignaurès, en vers, du XIIe siècle, par *Renaut,* suivi des lais de Mélion et du Trot, en vers du XIIIe siècle, publiés . . . par *L.-J.-N. Monmerqué* et *F. Michel.* Paris 1832.

—— Havelok = Lai d'Havelok le Danois. Treizième siècle. (p. p. *F. Michel*). Paris 1833.

—— Tristan = Tristan, Recueil de ce qui reste des poëmes relatifs à ses aventures . . . publié par *F. Michel.* I—III. London 1835—1839.

—— Charlemagne = Charlemagne, an anglonorman poem of the twelfth century, published . . . by *F. Michel.* London 1836.

—— Horn = Horn et Rimenhild. Recueil de ce qui reste des poëmes relatifs à ses aventures . . . publié par *F. Michel.* Paris 1845.

MONTAIGLON Recueil = Recueil général et complet des Fabliaux des XIIIe et XIVe siècles, publiés . . . par *A. de Montaiglon* et *G. Raynaud.* I—VI. Paris 1872—1890.

Moyen Age = Le Moyen Age, bulletin mensuel d'Histoire et de Philologie. Direction *A. Marignan* et *M. Willmotte.* Chalon-sur-Saône.

NYROP Oldfr. Helted. = *Kristoffer Nyrop.* Den Oldfranske Heltedigtning (Histoire de l'épopée française au moyen âge. Kbhvn (Heilbronn, Paris) 1883.

PARIS Contes Orientaux = Les Contes orientaux dans la littérature française du moyen âge par *Gaston Paris.* Paris 1875. (Extrait de la Rev. polit. et litt. $^{24}/_{4}$ 75.)

—— Oiselet = Le lai de l'Oiselet, poème français du XIIIe siècle, publié . . . par *Gaston Paris.* Paris $^{19}/_{4}$ 1884.

PARIS Litt. Fr. = La Littérature Française au moyen âge (XIe—XIVe siècle) par *Gaston Paris*. 2e éd. Paris 1890.

PATZIG Herzmäre = Zur Geschichte der Herzmäre von *H. Patzig*, Berlin 1891.

PIO RAJNA Origini = Le origini dell' epopea francese, indagate da *Pio Rajna*. Firenze 1884.

RAYNAUD Dial. pic. = Étude sur Le Dialecte Picard dans le Ponthieu . . . par *G. Raynaud*. Paris 1876.

Rev. Arch. = Revue Archéologique publiée sous la direction de *Alex. Bertrand* et *G. Perrot*. Paris.

Rev. Celt. = Revue Celtique, publiée sous la direction de *H. d'Arbois de Jubainville* . . . avec le concours de *J. Loth, E. Ernault* . . . Paris 1870 ff.

Rev. d. deux Mondes = Revue des deux Mondes. Paris.

Rev. Phil. = Revue de Philologie Française et Provençale, Recueil trimestriel p. p. *Léon Clédat*. Paris.

RICHTER Dialektbestimmung = Versuch einer Dialektbestimmung des Lai du Corn und des Fabliau du Mantel mautaillié von *Paul Richter*. Marburg 1885 (= Ausg. u. Abh. XXXVIII).

Rom. = Romania, recueil trimestriel . . . publié par *Paul Meyer* et *Gaston Paris*. Paris 1872 ff.

Rom. Bibl. Se *Foerster!*

Rom. Forsch. = Romanische Forschungen, Organ für romanische Sprachen und Mittellatein, herausgegeben von *Karl Vollmöller*. Erlangen 1887 ff.

Rom. Stud. = Romanische Studien, herausgegeben von *E. Boehmer* IV, 15 Die Haveloksage bei Gaimar und ihr Verhältniss zum Lai d'Havelok v. *M. Kupferschmidt*. Bonn 1880.

ROQUEFORT Marie de Fr. = Poésies de *Marie de France*, poète anglonormand du XIIIe siècle . . . publiées . . . par *B. de Roquefort*. I, II. Paris 1832.

SCHIÖTT L'amour = L'amour et les amoureux dans les lais de *Marie de France*. Dissertation . . . par *Emil Schiött*. Lund 1889.

Strengleikar = Strengleikar eða Lioðabok: En samling af romantiske fortællinger efter bretoniske folkesange (lais) . . . Udgivet af *R. Keyser* og *C. R. Unger*. Kr:a 1850.

SCHULTZ Das höf. Leben = Das höfische Leben zur Zeit der Minnesinger von *A. Schultz*. I, II. Leipzig 1879.

SISMONDI Hist. des Fr. = Histoire des Français. I—XXXI. Paris 1821—44.

SUCHIER Auban = Ueber die Matthæus Paris zugeschriebene Vie de Seint Auban. Halle 1876.

—— Auc. & Nic. = Aucassin et Nicolete neu nach der Handschrift . . . v. *H. Suchier*. Paderborn 1871.

TARBÉ Poètes de Champ. = Poètes de Champagne antérieurs au siècle de François Ier. Reims 1851.

TEUFFEL Röm. Litt. = *W. S. Teuffels* Geschichte der Römischen Litteratur, bearbeitet von *L. Schwabe*. Leipzig 1882.

WACKERNAGEL Altfr. Lieder u. Leiche = Altfranzösischen Lieder und Leiche aus Handschriften zu Bern und Neuenburg . . . von *W. Wackernagel*. Basel 1846.

Wadst. Klosterr. = Wadstena Klosterreglor. Efter gamla handskrifter utg. af *C. F. Lindström*. Sthm 1845.

WARNKE Anon. Lais = Marie de France und die anonymen Lais von *K. Warnke*. Coburg 1892.

WIGSTRÖM Folkdiktning = Folkdiktning, samlad och upptecknad i Skåne af *Ewa Wigström* (Ave). I. Kbhn 1880, II. Gtbg 1882.

VILLEMARQUÉ Barzas-Breiz = Barzas-Breiz. Chants populaires de la Bretagne, recueillis et publiés par *Th. de la Villemarqué*. I, II. Paris 1839.

VISING Dial. anglon. = Étude sur le dialecte anglonormand du XIIe siècle. Dissertation par *J. Vising*. Ups. 1882.

—— Versification = Sur la Versification Anglo-normande par *Johan Vising*. Ups. 1884.

WOLF Lais = Ueber die Lais, Sequenzen und Leiche. — Ein Beitrag etc. von *Ferdinand Wolf*. Heidelberg 1841.

—— Renard le Contrefait = Le roman de Renart le Contrefait . . . v. *F. Wolf*. Wien 1862.

WULFF Cor = Le lai du Cor. Restitution critique par Dr *Fredrik Wulff*. Lund & Paris 1888.

Z. D. A. = Zeitschrift für Deutsches Alterthum und Deutsche Litteratur. Herausgeg. v. *Steinmeyer, Schroeder* und *Roethe* (XIV—XXXV = N. F. I—XXII). Berlin.

Innehåll.

Företal. V
Tillägg och Rättelser. VIII
Citerade arbeten.. IX
Innehåll. XVI

Första Afdelningen.

Första Kapitlet: Inledning. Etymon till ordet lai. Olika slag af lais: lais narratifs och lais lyriques; lais bretons. Karaktäristik af les lais narratifs. 1
Andra Kapitlet: Betydelsen af Breton och Bretagne. Paris' och Zimmers åsikter. Invändningar. Laislitteraturens egna vittnesbörd. 8
Tredje Kapitlet: Hvad voro les lais bretons? Wolfs, Paris' och Zimmers olika uppfattningar. Episka eller lyriska? Episka *och* lyriska. 19
Fjärde Kapitlet: De bretonska ämnena lokaliserade i Norra England. Germanska, anglosaxiska och kymriska motiv. 28
Femte Kapitlet: Huru ombildades les lais bretons till lais narratifs? Laisdiktare: Marie de France, Robert Biquez och bevisligen flere andra. Wolfs och Paris' åsikter om lais' uppkomst. Dikternas egna vittnesbörd. Anglofranska lais. Kontinentalfranska lais. ... 34

Andra Afdelningen.

Sjette Kapitlet: Graelent- och Guingamorsagorna: Graelent, Lanval, Guingamor, Desirré och Guigemar. 51
Sjunde Kapitlet: Tydorel. Varulfssagan: Bisclavret och Mélion. Espine. 73
Åttonde Kapitlet: Eliduc. Yonec. Milun och Doon. Les dous Amanz. 84
Nionde Kapitlet: Le Freisne. Equitan. Tyolet.......................... 98
Tionde Kapitlet: Cor med Le Mantel Mautaillié. Haveloc. Guiron och Ignaure. Waldef. Engelska lais.. 114
Elfte Kapitlet: Laustic. Chievrefoil. Chaitivel. Lecheor. Navaret. Trot. — Gurun. Strandar. Ricar hinn gamli. 144
Tolfte Kapitlet: Kontinentalfranska lais: L'ombre, Conseil, Amours, Espervier, Oiselet, Aristote; Vair Palefroi, Courtois, Aubrée, Narcisse. Slutord: Laislitteraturens betydelse............................ 159

Första Afdelningen.

FÖRSTA KAPITLET.

Inledning. Etymon till ordet lai. Olika slag af lais: lais narratifs och lais lyriques; lais bretons. Karaktäristik af les lais narratifs.

Den franska berättande laislitteraturen har ända från förra århundradet varit föremål för en liflig uppmärksamhet. LEGRAND D'AUSSY, DE LA RUE, ROQUEFORT, MICHEL, WOLF och HERTZ och i vår tid förnämligast GASTON PARIS, WARNKE och WULFF ha alla hvar i sin stad bidragit till att sprida kännedom om och öka intresset för densamma. På sista tiden har detta intresse ytterligare stegrats genom den stora striden om Arturromanernas uppkomst, enär denna laislitteratur, eller kanske snarare en supponerad förlorad del af densamma, enligt Paris' teori skulle ha intagit en förmedlande ställning mellan de nämnda romanerna och deras keltiska original. Under det ytterst häftiga meningsutbytet mellan Paris och hans lärjungar MURET, LOTH m. fl. å ena sidan och FOERSTER, GOLTHER samt i visst afseende äfven ZIMMER och NUTT m. fl. å den andra, har man naturligtvis ofta kommit in på frågan om laislitteraturen och dess uppkomst och mycket nytt ljus har härunder kommit att kastas på detta hittills dunkla område.

Trots ofvannämnda gynsamma omständigheter är dock vår kunskap om denna litteraturgren ännu mycket ofullständig. Orsakerna härtill äro af flerahanda slag, somliga

af den natur, att de icke kunna undanrödjas; beträffande en del hithörande frågor skall man förvisso aldrig nå längre än till sannolikheter. Kardinalbristen har dock varit den, att i studiet af en litteratur, hvars rötter, efter hvad man länge vetat, gå djupt ned i den keltiska, intet samarbete egt rum mellan romanister och keltologer, och att de förre intill den aldra sista tiden varit så godt som alldeles obekanta med den keltiska litteraturen, som också hittills varit till största delen otillgänglig för den i de keltiska språken obevandrade. Zimmers yttrande, att den keltiska litteraturen för romanisterna vore ett slags Afrika, är visst ingen elak öfverdrift, snarare tvärtom: flere af våra mest framstående romanister ha vid åtskilliga tillfällen alltför tydligt lagt i dagen, att den för dem är i det närmaste ett terra incognita. Emellertid har i berörda afseenden en tendens till det bättre numera inträdt, hvaraf frukterna också redan visat sig.

Då jag nu öfvergår till ett skärskådande af åtskilliga frågor, som röra denna laislitteratur i dess helhet, är det med den lifligaste känsla af de svårigheter, som härvid möta, svårigheter, som börja redan med frågan om själfva platsen för denna undersökning, som af många skäl kunde tyckas hafva bort följa efter studiet af de särskilda lais, på hvilket den naturligtvis delvis är grundad. Jag anser emellertid, att de minsta olägenheterna vållas af att först inledningsvis behandla dessa allmänna frågor och därvid ur de följande specialundersökningarne anticipera åtskilliga dess resultat.

Redan om *ursprunget* till termen lai[1]) har mycket tvistats och tvistas ännu. Mot de först uppställda härledningarne lessus, legatum, leudus, laxatum, lag, laikan etc. opponerade sig redan Wolf[2]) och framhöll däremot kymr. llais, gael. laoidh, laoi, laidh. Äfven Diez[3]) ansåg på litteraturhistoriska och filologiska grunder llais vara

---

[1]) Jag begagnar i denna uppsats i sing. lai, i pl. lais. De "bestämda" formerna vålla svårigheter, då jag ej vågat bilda svenska sådana.

[2]) Lais, 8. [3]) W. B. 623.

det mest beaktansvärda af de framställda etyma. Därefter har JUBAINVILLE [1]) påvisat, att den irländska litteraturen redan i VIII:e eller början af IX:e seklet eger ett *lôid* som senare uppträder under formen *laid* såsom t. ex. i "*Seirglige Conchulain*", intagen i *Leabhar na h'uidre,* ett af den irländska litteraturens viktigaste minnesmärken, som föreligger i manuskript från c:a 1100 men till innehållet är vida äldre [2]). Det betecknar här en i prosaberättelsen inskjuten dikt. Enligt "*Leabhar Ollaman*" var laid en af de fyra poetiska kompositionsformer, som utgjorde föremål för det elfte årets studier i de iriska skaldeskolorna [3]). Det kunde synas, som om frågan härmed vore så godt som afgjord och det keltiska ursprunget satt öfver allt tvifvel, och KÖRTING [4]) har också utan reservation uppsatt det iriska laid som etymon för lais. Icke desto mindre har nyligen G. PARIS [5]) återupptagit det gamla etymon l a g, hvilket skulle vara ett lån från engelskan. Förloppet skulle således ha varit det, att bretonerna, d. v. s., enligt Paris' mening, kymrerna, upptagit anglosaxernas namn på de bretonska sångerna och sedan i sin ordning fortplantat detta till fransmännen, en procedur, som i och för sig är föga sannolik. En annan fråga blir sedan, om detta keltiska laid, lôid är ursprungligt eller möjligen lånadt t. ex. från germanerna [6]), men den frågan är för oss af endast sekun-

---

[1]) Rom. VIII, 422 ff.

[2]) Enligt ZIMMER (G. G. A. 1890, 495) är själfva manuskriptet från slutet af XI:e århundradet, men språket, som här är det vigtigaste, från VIII:e eller IX:e seklet.

[3]) Rom. VIII, 425.

[4]) L. R. W. B. 439. Jfr THURNEYSEN Keltorom. 103!

[5]) Litt. Fr. 91.

[6]) Ett sådant lån är i själfva värket ingalunda osannolikt, då man tar i betraktande det storartade inflytande, som den nordiska diktningen utöfvat på den iriska (se härom ZIMMER i Z. D. A. XXXII, 196 ff. och XXXV, 1 ff.). I formelt afseende visade sig denna invärkan just i den bundna formens allmännare uppträdande i den episka diktningen. Visserligen uppträder ifrågavarande term nästan samtidigt med första (norska) invasionen (795), men som bekant trädde de nordiska inkräktarne snart i nära förbindelser med urinnevånarne och, hänvisade som de voro

där betydelse och dess lösande faller inom området för keltologernas värksamhet.

Den ursprungliga *betydelsen* af ordet lai synes hafva varit *ljud, ton, sång* och specielt användes det i bemärkelsen *fogelsång* [1]). Inom den fornfranska litteraturen betecknas med termen lai tvänne väsentligt olika företeelser:

dels berättande dikter af begränsadt omfång, bestående af parvis rimmade, vanligast 8-stafviga verser, af Wolf benämnda lais historiques, men af Paris lämpligare lais narratifs;

dels rent lyriska dikter af ursprungligen oregelbunden form — lais lyriques, hvilket dock senare efter den stora brytningsperioden i mediet af XIV:e seklet blef namnet för en af den lyriska konstpoesiens mest invecklade arter, för hvilken minutiösa föreskrifter lemnats af GUILLAUME DE MACHAUT och EUSTACHE DESCHAMPS.

Det är det förstnämnda slaget, les lais narratifs, som utgör föremålet för denna lilla studie.

Antalet af lais narratifs belöper sig till c:a ett fyrtiotal, af hvilka dock några föreligga endast i öfversättningar, norska eller engelska. I betraktande af, att ett temligen stort antal af våra lais bevarats till vår tid endast i ett eller ett par manuskript, måste man erkänna sannolikheten af, att hvad vi nu ega endast utgör en del, om också en betydlig sådan, af laisförfattarnes alster. Också omnämnas i litteraturen ganska ofta lais, om hvilkas tillvaro vi endast på detta sätt ega kännedom; dock torde dylika omnämnanden böra upptagas med försiktighet, dels emedan de ofta kunna vara foster af författarens fantasi, dels emedan de, enligt hvad jag tror mig kunna påstå, vanligast syfta på lais bretons eller lyriska lais. Att åt denna förlorade laislitteratur tillmäta en sådan utsträckning och vikt, som G. Paris vill göra, kan icke vara tillåtligt.

---

till giftermål med infödda kvinnor, sammansmälte åtminstone smärre afdelningar snart med urbefolkningen.

[1]) Så i *Oiselet* v. 91 och sannolikt ursprungligen äfven i titeln, fastän denna sedan missuppfattats och O. blifvit räknad som *lai*.

Att i några få ord *karaktärisera* den berättande lais-litteraturen är mera än vanskligt, och de försök som gjorts [1]) kunna icke sägas vara obetingadt lyckliga. Man har i allmänhet alltför uteslutande framhållit det öfvernaturliga och sagoartade elementet, med förbiseende af den ofantligt omvexlande rikedom på motiv och ämnen, som här faktiskt förefinnes. Vid sidan af hvad vi nu skulle kalla värkliga folksagor med deras feer och underland, förtrollade hindar och varulfvar förekomma äfven nästan sentimentala kärlekshistorier och berättelser om otrogna hustrur i föga romantisk stil, halfhistoriska sägner, antika och österländska sagor af underhållande eller uppbygglig natur, ja t. o. m. rena fantasialster. Under det att en del lais ha en längd, som närmar sig till eller öfverskrider 1000 vers (Guigemar, Eliduc, Haveloc) och äfven i afseende å den invecklade kompositionen stå på gränsen till äfventyrsromaner, hinna andra knappt upp till det första 100-talet och skildra endast en enstaka situation, ett fyndigt svar eller dylikt, d. v. s. äro föga annat än rimmade anekdoter.

Samtiden sammanfattade emellertid alla dessa mångskiftande företeelser under termen *lais,* hvilket häntyder på, att den hos dem alla såg något lika och gemensamt. Hvilket var då detta föreningsband? Jo utan tvifvel den, värkliga eller förmenta, *bretonska härkomsten* eller, försiktigare uttryckt, det samband hvari de stodo eller åtminstone ansågos stå med vissa *bretonska* dikter, *les lais bretons.*

Redan i sin första lai, *Guigemar,* säger Marie de France, den mest bekanta af alla laisförfattarne, såsom en inledning till hela den följande samlingen:

Guig. 19 "Les contes que jo sais verais,
"dunt li Bretun unt fait les lais,
"vos conterai assez briefment"

och fortsätter därpå:

"El chief — — — — — — —
"vos mosterrai une aventure,

[1]) Se t. ex. G. Paris Litt. Fr. 91 och Foerster Yvain, XXII.

"ki en Bretaigne la menur
"avint al tens ancienur."

Sin andra lai afslutar hon sålunda:

Eq. 317 "Issi avint cum dit vus ai.
"li Bretun en firent un lai,
"d'Equitan, cument il fina
"e la dame qui tant l'ama."

Detta *"li Bretun en firent un lai"* eller efter rimmets kraf *"un lai en firent li Bretun"* etc. etc. är i själfva värket ett uttryck, som beständigt återkommer icke blott hos Marie de France utan i hela denna litteratur. Ett sådant åberopande af en lai breton förekommer på följande ställen: a) i Marie de France' lais *Guig.* 19 (gällande hela samlingen); *Eq.* 1—9, 318; *Le Fr.* 535 jämförd med 3, 4; *Biscl.* 1 ff., 317; *Lanv.* 1; 2 *Am.* 5, 254; *Laust.* 2, 159; *Chait.* 9, 33, 207; *El. 1.* — b) i öfriga: *Tyol.* 35, 37; *Guing.* 675, 678; *Doon* 5, 287; *Lech.* 2; *Tyd.* 490; *Grael.* 731; *Espine* 497; *Trot* 301. — I åtskilliga lais, som icke såsom de nyss uppräknade direkt referera till en bretonsk lai, spelar likväl handlingen i Bretagne. Så är förhållandet med *Ignaure* (jfr v. 16 o. 20) och *Navaret* (jfr v. 1). *Milun* tilldrager sig i likhet med sin pendant *Doon* omvexlande i England och Bretagne.

En närmare granskning af ofvan anförda lais visar, att dessa — på ett eller två undantag när — just äro de älsta likasom de också äro de för genren mest karaktäristiska. Till dessa sluta sig äfven några andra såsom *Desirré* och *Melion,* som på grund af gemensamhet i ämnen, behandlingssätt och ursprung stå dem nära, ehuru de af en eller annan orsak, hvarom mera nedan, ej själfva framhålla sin bretonska natur. Slutligen behandlar jag ock i sammanhang med dessa en liten grupp lais *Cor, Haveloc* och *Waldef,* hvilka ehuru deras provenance är en annan, dock uppstått samtidigt och under ungefär samma förhållande som de förutnämnda.

Däremot finnes det en del andra lais, som uppenbarligen icke innesluta det minsta keltiska element, som visa betydliga skiljaktigheter i formelt afseende och som hem-

tat sina ämnen från helt andra håll än de föregående, från Österlandets sagosamlingar, såsom *Aristote, Oiselet* och *Espervier*, från antika såsom *Narcisse* och (den i originalet förlorade) *Orphée*, eller, som det vill synas, så godt som uteslutande ur författarens egen fantasi, såsom *Conseil* och *Ombre*. Med dessa sammanför jag *Ignaure* och, ehuru med tvekan, *Mantel*. Den förstnämnda utgör en travesti af ett äfven inom laislitteraturen bekant motiv, dock förmodligen icke bretonskt, den senare behandlar samma ämne som Cor. Bägge höra af stilistiska, lokala och kronologiska skäl närmast till denna afdelning.

ANDRA KAPITLET.

Betydelsen af Breton och Bretagne. Paris' och Zimmers åsikter. Invändningar. Laislitteraturens egna vittnesbörd.

Man brukar vanligen helt enkelt säga, att våra berättande lais ha sitt ursprung i de bretonska. En följande undersökning skall försöka visa, i hvad mån ett sådant påstående kan vara berättigadt. Så mycket kan man dock redan nu på grund af samtidens ofvan anförda vittnesbörd våga säga, som att ett ganska nära samband egt rum mellan dessa bägge slag af lais och att författarne till les lais narratifs genom sammanställningen med de bretonska lais velat angifva de förras bretonska härkomst. Härom ha också alla varit ense, icke så däremot, när man kommit till frågan om betydelsen af detta *breton, bretonsk* och i sammanhang därmed betydelsen af *Bretagne.*

Äldre forskare ha utan minsta tvekan ansett som självklart, att bretonsk här var *bretagnisk, armorikansk* och att Bretagne var *Bretaigne la menur, Armorika.* Så DE LA RUE, som t. o. m. titulerat ett af sina arbeten *"Ouvrages des Bardes armoricains"* och ROQUEFORT [1]). WOLF begagnar likaledes mestadels *"bretonisch"* i ofvan anförda bemärkelse [2]), men talar äfven [3]) om *"bretonisch im weiteren Sinne, d. h. kymrisch oder walisch und bretagnisch"* och härmed var

---

[1]) Se inledn. till Poésies de Marie de France, passim.

[2]) Han motsätter t. ex. (Lais, 38, 39) *Wälsch (Anglo-kymrisch)* o. *Bretonisch (Gallo-Kymrisch).*

[3]) Lais, 251.

uppslaget gifvet till en för hela den följande forskningen ödesdiger begreppsförvirring. — G. Paris [1]) var 1879 efter en undersökning af såväl Marie de France' lais som åtskilliga andra, särskildt de af honom samtidigt i Romania publicerade, af den åsikten, att "les lais étaient surtout répandus dans la *Bretagne française* et exécutés par des Bretons *Armoricains;* que cependant ils n'étaient pas inconnus dans les pays de Galles — — —; et enfin qu'ils étaient connus en Irlande et exécutés parfois des Irlandais." Förmodligen under någon slags invärkan häraf tolkar Warnke i glossaret till sin upplaga af Maries dikter: "*Bretun, Bewohner der Bretagne*", men "*en Bretan*", Biscl. 3 och *en Bretanz,* Lanv. 4, "*auf bretonisch (cymrisch).*" Beträffande *Bretagne* är Warnke mera försiktig än upplysande: "*Bretaigne (la Menur)* — — *die Bretagne.*" — I sammanhang med sin uppfattning af Arturromanernas uppkomst har emellertid Paris sedermera ganska betydligt modifierat denna sin åsikt, såsom han särskildt skarpt framhållit i sin stora artikel "Romans en vers du cycle de la Table ronde" i Hist. Litt. XXX, 1 ff. "La matière de Bretagne nous vient *surtout d'Angleterre,* car c'est *la Grande Bretagne* que désigne ici le mot Bretagne. Non pas que l'Armorique n'ait connu, au moins en grande partie, les récits et croyances qui en composent le fond; mais on ne semble avoir commencé à les lui demander qu'après la grande invasion des contes de la Bretagne d'outremer et sous l'influence du succès de ces contes" [2]). Längre fram [3]) säges uttryckligen, att det var "les musciens *gallois*", som redan före den normandiska eröfringen öfverskridit sitt lands gränser för att hos *anglosaxerna* föredraga sina musikstycken och straxt därpå omtalas, huru "les chanteurs et musiciens *bretons*" (d. v. s. dessa nyssnämnda "musiciens gallois") rönte ett särdeles gynsamt mottagande af de normandiska eröfrarne och huru de sedermera begåfvo sig öfver hafvet till fastlandet. Äfven om en så bestämd identifiering af

---

[1]) Rom. VIII, 36. [2]) Hist. Litt. XXX, 3. [3]) Op. cit. 7.

breton och gallois, som ordalagen kommit att uttrycka, icke varit af förf. afsedd, kvarstår dock det faktum, att enligt Paris' mening kymriska sångare och musikanter varit de, som hufvudsakligast (eller, som det nästan vill synas, uteslutande) burit fram dessa gamla sagoämnen, och att dessa sålunda äro *kymriska.*

Mot Paris' bevisföring och de resultat, till hvilka den ledt, har särskildt ZIMMER [1]) inlagt en, visserligen som vanligt skarp, men, efter hvad man kan finna, i allt väsentligt fullkomligt berättigad protest.

Hans anmärkningar äro, något mera systematiskt uppställda, i hufvudsak följande:

att ett djupt rotadt nationalhat under ifrågavarande tid skilde kymrerna från deras besegrare, anglosaxerna, hvarför det är föga sannolikt, att kymriska sångare skulle utvandra till eller röna något gynsamt mottagande hos anglosaxerna;

att hvarken den anglosaxiska litteraturen från denna tid har något att förtälja om dylika främlingar eller den kymriska känner till något om sådana sångarfärder till vare sig det ena eller andra landet;

att däremot redan tidigt en liflig samfärdsel och täta släktförbindelser egt rum mellan de armorikanska kelterna och normanderna;

att de i Marie de France' lais förekommande keltiska orden hänvisa *ej* på *kymriska,* utan på *armorikanska* förebilder, *Bisclavret* (i mskptet konsekvent Bisclaueret) = *bleizlavaret* och *Laustic* = fransk artikel + *aostik;*

att slutligen WACE m. fl. XII:e århundradets skriftställare uppenbarligen begagna breton i betydelse af armorikansk, och att dessa bägge termer aldrig förblandas. — I en senare uppsats [2]) har Z. sedan vidare studerat denna fråga och kommit till det resultat, att "Bretaigne ist also Halbgelehrtenjargon des XII Jahrhunderts für [2]) anglonor-

---

[1]) Rec. af Hist. Litt. XXX i G. G. A. 1890, 785 ff.

[2]) Fr. Z. XIII. A, 2. not 2.

mannisches England (Engleterre) in alter Zeit mit Ausschluss von Wales und Schottland (Gales und Escoce) ganz wie Gaule in derselben Zeit für France aufkommt.“ Särskildt försöker han därpå, i den ifrågavarande uppsatsen i G. G. A. 1890, visa, att just i Marie de France' lais breton har betydelsen “armoricain“.

Denna hans sistnämnda utredning tarfvar dock en del rättelser och tillägg. Först och främst är det icke så alldeles eo ipso klart, att handlingens förläggande till ett visst land, t. ex. Bretagne, medför nödvändigheten af, att ämnet eller ens det närmaste originalet där har sin hemort. Om därför *Equitan* och *Eliduc* passera i “Bretagne la menur“, såsom sannolikt är händelsen [1]), så får man icke däraf utan vidare sluta sig till, att *li Bretun* i *Eq.* 318 och *El.* 1182 voro armorikaner, ehuruväl både omförmälta omständighet och åtskilliga andra tala för, att så är förhållandet. Ännu mindre kan man naturligtvis däraf, att 2 *Amanz* tilldrager sig i *Normandie* vara förvissad om, att li Bretun i vv. 5 och 254 äro armorikaner. Trots Zimmer är det i och för sig ingenting orimligare i, att *kymrer* kunnat förhärliga en *armorikansk* hjälte, än att *armorikaner* kunnat besjunga en *kymrisk,* hvilket som bekant värkligen inträffat.

Omnämnandet af “Runda bordet“ i *Lanval* torde vara mycket litet bevisande. Äfven om detta med säkerhet vore ett armorikanskt drag — uppkommet möjligen genom invärkan från sägnerna om Karl den Store och hans paladiner —, hvilket icke alldeles är händelsen, då efter hvad Z. själf uppvisat å annat ställe [2]) en temligen närstående inrättning omtalas redan i den gamla iriska hjältesagan, så var detta redan genom Wace infördt i litteraturen och man kan icke förmena Marie de France, som ju efter den allmänna åsikten stod på höjden af sin tids bildning, att ha haft kännedom därom. Ungefär detsamma kan anföras mot

---

[1]) Dock säges det ej, att Eliduc själf, utan blott hans herre var från Bret. la Menur, och scenen är omvexlande i Bretagne och England.

[2]) G. G. A. 1890, 518.

beviskraften hos formen *Yvain,* en armorikansk form, motsvarande den kymriska *Ouein.* [1])

Viktigare än dessa detaljanmärkningar, som dock visa, att den store keltologen stundom gått något för hastigt till väga, är det bristfälliga sätt, hvarpå Z. behandlat denna fråga därutinnan, att han nöjt sig med att söka uppvisa, att bretun *i några fall* hos Marie har betydelsen armorikansk, i stället för att ådagalägga, att det *endast* har denna och *ingen annan* betydelse. Dessutom borde fullständigheten ha fordrat, att han tagit hänsyn äfven till den öfriga laislitteraturen, och slutligen har han här icke alls ingått på frågan om betydelsen af Bretaigne. Att denna likväl härmed står i det närmaste sammanhang, synes af Eq. 2. "*Cil de Bretaigne, li Bretun*". Jag skall här söka komplettera Zimmers framställning i dessa afseenden.

Förutom på de af Zimmer citerade ställena förekommer *bretun* på ännu tvänne, nämligen *Laust.* 159, där det naturligtvis lika väl som i 2 har betydelsen armorikansk, samt i *Milun* 386, där det omtalas, hurusom till Mont St. Michel församlades "Norman et *Bretun*" "li Flamenc et li Franceis mes n'i ot guaires des Engleis"; Bretun således här med all säkerhet armorikanare.

Bretaigne påträffas i *Guig.* 651, 689, där det brukas om samma land, som i 25, 315 kallas "*Bretaigne la menur*"; i *Eq.* 2, hvarest det, om man jämför v. 12, sannolikt betyder Bretagne; i *Le Fr.* 3, 52, 243 öfver allt för att beteckna Bretagne, hvilket särskildt framgår af 253 och 372, där Dol och dess ärkebiskop omtalas; i *Biscl.* 15, 260 utan närmare bestämning; i *Milun* 320, 374, 510, där det tydligen åsyftar Bretagne—Milun passerar näml. hafvet för

---

[1]) Fr. Z. XII. A, 232. — Lika litet bevisar därför också det i Lanv. 659 omnämnda Avalun, fastän äfven detta enligt Z:s framställning, (Fr. Z. XII. A, 238), är en bretonsk myt. Dock torde, äfven om hvarje fall i och för sig ej är fullt bevisande, detta Maries konsekventa fasthållande vid armorikanska namn- och mytformer vara ganska betydelsefullt, helst som vi på andra grunder kunna sluta till, att Maries dikter följa originalen synnerligen troget.

att komma från Southampton till "Bretaigne" —; i *Chait.* 9 i bemärkelsen Bretagne ("En Bretaigne a Nantes") samt 33, utan närmare bestämning; och slutligen i *El.* 5, där likasom i Milun de geografiska förhållandena ge vid handen, att det är "la Menur" som menas.

I de flesta af dessa fall har således Bretaigne obestridligen betydelsen Bretagne, i de öfriga finnes intet, som talar emot, att det har samma bemärkelse.

Det finnes dock ett ställe i Maries lais, som gör svårigheter och det är början af *Yonec.* Det heter näml.:

Yon. 11 "En Bretaigne maneit jadis
"uns riches huem vielz e antis,
"de Carwent fu avuez"

och likaså

525 "A Carwent fu entrepris."

WARNKE skrifver, med stöd af mskpt S v. 525, *Carüent,* för versens skull trestafvigt, men bekänner sin okunnighet, om hvilken ort, som därmed åsyftas. ZIMMER [1]) anser Caerwent vara antingen *Venta Belgarum,* numera Winchester, eller i detta fall snarare *Venta Silurum,* Carwent, i våra dagar en oansenlig by i Monmouthshire. Men härmed skulle ju Bretaigne i v. 11 ovilkorligen vara England. Det är egendomligt nog, att icke Z. själf dragit denna så nära till hands liggande slutsats.

Emellertid torde denna lokalisering ej vara alldeles obestridlig. Att börja med råder en ganska stor osäkerhet med afseende på själfva namnet och dess stafning. På första stället har mskpt H Carwent, S Caruot, Q Cacruet (för Caeruet?), N saknar det alldeles (P börjar först vid v. 400). Å andra stället har H Carwent, S Caruent, Q (Da)caruen, P Carnant, N Caroen. Härtill kommer, att Carwent ej synes passa i versen, som fordrar ett trestafvigt ord. Nu var visserligen det keltiska ordet för borg, befästad stad, ursprungligen tvåstafvigt, *Caer,* men, som ZIMMER själf visat [1]), hade detta, begagnadt som prefix vid

---

[1]) Fr. Z. XIII. A, 36 o. 90.

den tid, som här kan komma i fråga, med all sannolikhet reducerats till *Car,* såväl på bretagniskt som kymriskt område. Alla mskpten ha ock denna form, utom möjligen Q i v. 13. — Någon anledning, hvarför *went* (< venta) skulle uttalas tvåstafvigt, har jag svårt att finna. Man kan därför med allt fog sätta i fråga, huruvida icke H:s kopist insatt det från Artursagorna välbekanta *Carwent* i stället för något annat, åtminstone i sådan keltiserad form, mindre kändt bretagniskt stadsnamn, hvilket de öfrige kopisterna å sin sida misshandlat på andra sätt, ett öde, som ett så allmänt kändt namn som *Carwent* nog hade undgått. Det i P. 525 förekommande *Carnant* (staden Nantes) träffas äfven i *Erec* såsom hufvudstaden i *Lacs* land. Äfven detta är dock en stafvelse för kort. Passande, ehuru knappast tillräckligt likt för att förklara de olika varianterna, är det från Tristansagan bekanta *Karahes* eller *Kerahes,* det nuvarande Carhaix. — Enligt texten skulle den ifrågavarande staden vara belägen vid en flod *Duelas* (H), *Dualas* (S) eller *Ditalas* (Q), hvilken Warnke identifierar med Doulas i Bretagne, under det att Zimmer naturligtvis förlägger den till Monmoutshire. *Doulas, Duelas* kommer dock af äldre *Dubglas* [1]), bör således vara tvåstafvigt och ej passa i versen. Äfven detta torde således vara osäkert.

Härmed äro dock icke svårigheterna slut. Af v. 473 ff. kan vid första påseendet synas, som om Yonec med sin familj begifvit sig till *Karlion,* såsom ock Zimmer uppfattar saken, och detta vore dels något egendomligt af en bretagnare, dels väntar man sig förgäfves att se färden öfver hafvet på något sätt omnämnd. Ett nogare skärskådande af de åsyftade verserna kan dock bringa en på andra tankar:

Yon. 473 "A la feste Seint Aaron,
"qu'on celebrot a Karlion
"*e en plusurs altres citez,*
"li sire aveit esté mandez."

---

[1]) G. G. A. 1890, 800.

Här säges i själfva värket ingalunda, att det var till festen i Karlion, som vederbörande begåfvo sig, utan blott att riddaren, Yonecs moders man, blifvit inbjuden till St Aarons fest, som plägade firas icke blott — såsom allbekant var — i Karlion, utan ock på många andra ställen. Det sannolika är också, att det var någon af dessa andra platser för Aaronsfirandet, som färden gällde. Antar man, att Karlion var målet, blir det följande tillägget lika besynnerligt som onödigt, då det icke gärna kan vara framkalladt af rimnöd, ty om en sådan ens vore tänkbar vid ett rim på -éz, så brukar ju chevillen af naturliga skäl följa *efter* det rimord, som alstrat den. Vida troligare är, att omnämnandet af St. Aarons fest framkallade idén om och rimmet med Karlion, hvilket såsom varande den förnämsta platsen för Aaronskulten, utan tvifvel ofta förekom i sammanhang och t. o. m. i rim med Aaron [1]). Till hvilken stad familjen vallfärdade är således icke angifvet, men dunkelheten i uttrycket förklarar fullkomligt, att en afskrifvare i hastigheten kunde taga för gifvet, att det var Karlion som åsyftades, och med anledning däraf sedermera förändra en mindre bekant bretagnisk stad till det ryktbara Carwent [2]).

Det synes mig, af hvad jag ofvan anfört, vara ganska sannolikt, att Bretaigne äfven i detta fall för Marie haft betydelsen *Bretagne, Armorika* [3]), och härmed skulle sålunda hennes ställning till denna fråga vara utredd.

Huru förhålla sig de *öfriga lais* i afseende å bruket af breton och Bretaigne?

---

[1]) Så t. ex. i Espine v. 7.

[2]) Man skulle äfven möjligen kunna förklara saken så, att Marie mottagit sagan, just då den höll på att lokaliseras i England (se härom mera nedan!) och att hon värkligen, berörd af den Zimmerska "halflärda jargonen", uppfattat Bretaigne som Engleterre.

[3]) Maries geografiska terminologi är för öfrigt: *Logre(s)* eller *Loengre* (se Zimmer Fr. Z. XIII. A, 98!) = England utom Wales, Lanv. 9, Mil. 17, El. 69, 1071; *Engleis*, Laust. 6, Mil. 388, Chvf. 115; *Wales*, Chvf. 105, *Guales*, Mil. 447, *Suhtwales* Mil. 9, Chvf. 16; *Irlande* Mil. 15, *Albanie* = Skottland Mil. 17.

I *Tyolet* gör redan början svårigheter:

Tyol. 1 "Jadis au tens qu'Artur regna,
"que il Bretaingne governa
"qui Engleterre ert (est G. P.) apelée."

Här är emellertid otvifvelaktigt just fråga om en sådan halflärd jargon, som Zimmer omnämnt. Hela den för öfrigt temligen dunkla quasi-vetenskapliga inledningen med dess konstruerade förklaring af lais' uppkomst gör detta troligt. Också nödgas förf. själf i v. 3 framhålla, att det är Engleterre han här menar med "Bretaingne", ett erkännande af, att han använder detta ord i en mindre känd bemärkelse.

Beträffande *Guingamor* säger visserligen PARIS [1]), att det är att beklaga, det förf. ej sagt oss hvilketdera Bretagne han åsyftar i v. 5, men Guingamor är, såsom ZIMMER redan utredt [2]), ett vanligt bretagniskt furstenamn, handlingen är åtminstone delvis paralell med den säkert bretagniska Graelentsagans, och att den passerar i "Bretagne la menur", synes mig äfven bestyrkas af sådana lokalbeteckningar som "la lande aventureuse" och "la rivière perilleuse", hvilka i vestliga Bretagne äro synnerligen vanliga och ofta öfvergått till verkliga nomina propria [3]). Li breton i v. 678 äro således värkliga bretagnare.

Doon tilldrager sig visserligen delvis i England, men såväl "Bretaingne dela la mer" i v. 67, som Bretaingne ("au mont saint Michel en B.") i v. 216 är tydligen Bretagne i nuvarande bemärkelse. Bretons i v. 218 äro innevånarne i det i 216 nämnda Bretagne, såsom uppenbart framgår af texten, och ingen orsak finnes att gifva ordet en annan betydelse i vv. 5 och 287.

Lecheors breton i v. 2 kan ej närmare bestämmas. *Tydorel* spelar i Nantes, där herrskaren öfver Bretagne och bretonerna uppehåller sig, *Alain* och *Conain* äro vanliga namn i Bretagnes furstesläkter. Dessutom ligga med säkerhet

---

1) Rom. VIII, 50. 2) Fr. Z. XIII. A, 1 ff.
3) Se SARRAZIN i Rom. Forsch. IV, 321.

historiska fakta, om ock i förvirrad form, till grund för denna dikt. Så syftar vv. 145, 146, om furstarne, som sofvo mycket mera än andra människor, sannolikt på *Alain Cagnard* [1]), comte de Cornouaille, men som äfven gjorde anspråk på grefskapet Nantes. Betydelsen af Bretaingne i v. 220 och breton i 10, 490 är således den vanliga.

Graelent har Zimmer [2]) visat vara en gammal bretagnisk furstesaga, (och den är för öfrigt delvis en paralell till Guingamor). Det finnes därför ingen anledning att antaga någon ovanlig betydelse på Bretaigne i vv. 9 och 730 och breton i vv. 5 och 731.

Espine anger icke tydligen lokalen, men ett *Espine* finnes ännu i närheten af Tinténniac i Bretagne [3]) och både *Espine* och *Gué aventuros* omtalas i den i Bretagne lokaliserade Beroulversionen af Tristan. Bretaigne i v. 15 och breton i 497, 499 ha med all sannolikhet samma betydelse som ofvan.

Ändtligen betyder Bretaigne i *Trot* v. 6 förmodligen ej såsom Michel vill [4]) Angleterre utan just Bretagne. Hjälten var nämligen herre till *castel de Morois* och Michel har själf anmärkt, att prosaversionen af Tristan känner en *"forest de Morois"*, *"la greigneure de Cornouailles"*. Sarrazin [5]) har på andra grunder förlagt den till Leonnais i Bretagne. Detta tyckes mig i någon mån bestyrkas af *Desirré* sid. 35, v. 19, i Michels Lais inedits, där det omtalas, hurusom konungarne af *Moreis och Leoneis* spände på den unge mannen sporrarne vid den högtidliga riddaredubbningen. Li breton i näst sista versen är därför troligen bretagnare.

Äfven den norska öfversättningen kan lemna oss en liten upplysning. I *Strandar lioð* skickar konung Wilhelm (Eröfraren), som af storm hindras att fara öfver från Normandie till England, sina bästa "harpare" till en berömd

---

[1]) = lätting, försoffad människa. Jfr nedan vid behandlingen af denna lai!

[2]) Fr. Z. XIII. A, 4. [3]) Rom. Forsch. IV, 327.

[4]) Ignaurès, 71 not. [5]) Rom. Forsch. IV, 322.

dam i "Brettland", för att hon om detta hans uppehåll skulle dikta en "strengleik". Brettland är den vanliga öfversättningen af originalets Bretagne och måste här betyda det på samma sida om hafvet som Normandie liggande Bretagne och ej England, dit naturligtvis "harparne" icke mera än konungen kunde komma.

Som resultat af dessa undersökningar torde framgå först och främst, att *Bretaigne och bretun i laislitteraturen alltid,* med ofvan anmärkta, sig själf förrådande, obetydliga undantag, *har betydelsen Bretagne,* d. v. s. *Armorika,* och *bretagnisk, bretagnare (armorikansk, armorikanare).* Begagnandet af dessa termer i hvilken annan bemärkelse som hälst är därföre oriktig och vilseledande och bör undvikas [1]).

Men häraf följer också hvad viktigare är, att det var från Bretagne och bretagnarne, som de förskrefvo sig, dessa lais bretons, som i hvarje fall spelade en ytterst viktig roll i den berättande laislitteraturens historia.

---

[1]) Jag använder därför i det följande bretonsk endast i anförd bemärkelse och bestämdt *skildt från såväl keltisk i allmänhet som från kymrisk, kornisk, irisk och gaelisk.*

TREDJE KAPITLET.

Hvad voro les lais bretons? Wolfs, Paris' och Zimmers olika uppfattningar. Episka eller lyriska? Episka *och* lyriska.

På en hel del ställen inom litteraturen skildras dessa bretonska sångare och musikanter i värksamhet, föredragande sina lais. Men hvad form dessa egde, därom ha vi dessvärre endast mycket obetydliga uppgifter. Frågan har emellertid en viss vikt för bedömandet af förhållandet till les lais narratifs och åtskilliga sinsemellan ganska divergerande åsikter ha framträdt.

För Wolf, som icke kunde ega någon egentlig kännedom om den keltiska litteraturen och dess egendomliga former, ställde sig saken tämligen enkel. Les lais bretons voro naturligtvis *bretonska* [1]) *folkvisor,* och då man om dessa icke visste någonting, stod fältet öppet för den spekulativa forskningen. Wolf begagnade sig också däraf som en äkta tysk och kom till det resultat [2]), att les lais bretons ursprungligen bestodo af korta, rytmiska rader, med omedelbart bundna rim, i sångbara strofer, med eller utan refräng. Hvad omfånget såväl af dikterna som versraderna beträffar, måtte detta enligt hans uppfattning tämligen noga ha motsvarat förhållandena hos de berättande lais, enär dessa uppstått helt enkelt genom en af det konstnärliga medvetandet företagen *normalisering* af den oregelbundna folkliga formen [3]). Han instämmer med Wackernagel i, att les lais

[1]) Om hans uppfattning af breton, se ofvan s. 8.

[2]) Lais 15, 48.

[3]) "Dieses *Umreimen* bezeichnen die Trouvères selbst gewöhnlich durch *"en rime metre"* säger Wolf, op. cit. 177 och anför därpå åtskil-

narratifs blott voro *"eine unsangbare Umgestaltung* der sangbaren, vierzeiligen[1]) Strophe" och anser, att den 8-stafviga versen just har denna normalisering att tacka för sin uppkomst[2]).

Enligt Wolfs framställning tyckes själfva texten till sången ha spelat hufvudrollen och les lais bretons vore närmast att jämnställa med våra episka germanska folkvisor — efter hvilka ju också konstruktionen är gjord — fastän de oftast måste ha varit af en längd, som borde värkat afskräckande för dem, som icke kunde uppfatta det väsentliga, d. v. s. innehållet, utan blott själfva musiken.

På denna ståndpunkt stod G. Paris ännu 1878. Les lais narratifs voro "pour ainsi dire le livret d'une mélodie bretonne connue", en öfversättning i den för mindre berättande dikter vanliga formen af den bretonska sång, som föredrogs af jonglören[3]). *Följande år* har han dock något modifierat sin åsikt, ehuru jag icke tilltror mig att i allo förklara hans yttrande[4]): "les lais sont l'explication en francais du sujet des mélodies que chantaient et jouaient sur la rote, la harpe et aussi sur la vielle et la flûte (voy. Wolf, Ueber die Lais p. 3 ss.) des jongleurs «bretons» et à leur imitation des jongleurs français et anglais." Här tillmätes tydligen, trots citatet af Wolf, en vida större plats åt det musikaliska elementet, och det synes nästan, som om Paris' mening vore, att dessa lais bretons stundom kunde vara blotta musikstycken. Dessutom bör här särskildt observeras, att les lais bretons äfven skulle ha föredragits af fransmän och engelsmän, således väl äfven på franska och

liga exempel mest ur fableauer, som till fullo bevisa just motsatsen: att uttrycket betyder rimma ett prosastycke.

[1]) Att stroferna skulle vara 4-radiga har dock Wolf annars ej påstått.

[2]) Att detta var falskt, borde Wolf så mycket snarare kunnat inse, som han förlade tiden för lais' författande ganska mycket senare, än vi nu göra. För öfrigt torde den 8-stafviga versens uppkomst ur den latinska jambiska dimetern numera vara konstaterad (se Geijer, Ep. versf. ursprung, spec. s. 167 f).

[3]) Rom. VII, 1. [4]) Rom. VIII, 33.

engelska. — I Hist. Litt. XXX har Paris åter närmat sig den förra ståndpunkten [1]. "Ces «lais bretons» étaient des morceaux de musique accompagnés des paroles; la musique, «la note», comme on disait, y jouait le rôle principal; toutefois les paroles avaient leur importance, et les auditeurs qui ne comprenaient pas le breton éprouvèrent naturellement le besoin de savoir ce qu'elles voulaient dire. Elles se référaient, mais peut-être sans la raconter précisément, à quelque histoire d'amour et généralement de malheur." Dessa sagor i visform skulle således vara den populära bretonska (i Paris' mun = kymriska) poesi, som bildade, om ej en verklig nationalépopé. dock fragment och material till en dylik [2]. — Slutligen har Paris i sitt sista arbete [3]) åter framställt en afvikande uppfattning: "Ils" (d. v. s. les musiciens bretons) "exécutaient des morceaux de musique qu'ils faisaient précéder d'une explication du sujet: c'était toujours une petite aventure romanesque; les morceaux de musique et les récits furent également désignés en français par le nom de *lais* . . . . . Bientôt les sujets des plus célèbres furent racontés dans de petits poèmes français appelés également *lais*." Marie och andra, som kunde bretonska eller åtminstone engelska ("car ces lais bretons paraissent . . . . avoir été adoptés par les Saxons"), satte dem sedan i fransk vers. — Man skulle tycka, att dessa förutskickade förklaringar här vore den väsentliga faktorn vid bildandet af les lais narratifs, men detta är icke Paris' mening. Åtminstone framhåller han särskildt i fråga om de lyriska lais [4], att dessa lika väl som de berättande ha "*une origine toute musicale*".

Samtidigt med att Zimmer i sin ofta åberopade uppsats i G. G. A. 1890 opponerar sig mot Paris' påstående, att dessa "chanteurs et musiciens bretons" voro de egentliga bärarne af Artursagorna, hvilka såsom varande af episk natur måste ha varit affattade i den för kelternas episka

[1] Hist. Litt. XXX, 7. [2] Hist. Litt. XXX, 3. [3] Litt. Fr. 90, 91. [4] Litt. Fr. 178.

diktning egendomliga prosaformen, framdrager han äfven bevis för, att dessa bretonska sångare voro *barderna,* de hos furstar och förnäma anställda hofpoeterna. Dessa voro särskildt utbildade diktkonstnärer och deras diktning rörde sig uteslutande på det *lyriska* området. Pris- och smädesånger voro deras egentliga specialitet. Emellertid tager Zimmer lyrik i en ganska vidsträckt bemärkelse[1]: "Dass nun solche Preisgesänge oder Spottlieder auf Personen, Ereignisse, Oertlichkeiten, wie sie der keltische Barde bei den Festen und am Hofe der kleinen Fürsten singend unter Begleitung der Crotta vortrug, öfters auch Ereignisse, Begebenheiten teilweise erzählten oder vorführten, ist natürlich." Sådana barddikter anser nu Zimmer "les lais bretons" vara, hvaremot dessa intet ha att göra med Artursagorna, som i stället kommit från berättelser af "les conteurs bretons", bretonska sagoförtäljare, af Z. sammanställda med de irländska *scêlids.*

Jag har några erinringar att göra beträffande bägge parterna. Paris' senaste mening anser jag i sin helhet ej kunna uppehållas. Hvad som genast faller i ögonen, är den besynnerliga omständigheten, att dessa prosainledningar, som dock faktiskt skulle ha varit den egentliga källan för les lais narratifs, aldrig omnämnas i litteraturen. Dock finnes det ställen, där man skulle väntat sig en häntydan på dem, om de verkligen funnits. Ett sådant är t. ex. det bekanta stycket i Espine:

Esp. 179 "Le lai escoutent d'Aielis,
"que uns yrois doucement note,
"mout le sonne ens en sa route;
"apries celi d'autre commenche,
"nus d'iaux ni noise ne ni tenche.
"le lai lor sone d'Orpheiy",

men, fortfar förf.:

"— quant icel lai ot feni,
"li cheualier apres parlerent,

---

[1]) G. G. A. 1890, 814.

"les auentures raconterent
"que souentes fois sont venues
"et par Bretaigne sont veues." [1]).

Så också den mycket ofta citerade passagen i Flamenca, där likaledes ett uppträdande af jonglörer skildras:

"L'uns viola lais del Cabrefoil
"e l'autre cel de Tintagoil;
"l'us cantet cel des fis amanz,
"e l'autre cel que fes Ivans;
"l'us menet arpa, l'autre viula,
"l'us flautella, l'autre siula;
"l'us mena giga, l'autre rota;
"l'us diz los motz et l'autre'ls nota."

Det vore ju ytterst egendomligt, om i dessa fall prosainledningen, om den existerat, ej med ett enda ord omnämnts. I den sista raden i andra citatet anges uppenbarligen tvänne *samtidiga* händelser: den ene sjunger och den andre ackompagnerar. Ännu åtskilliga liknande exempel skulle kunna anföras, men något sådant torde icke vara af nöden [2]).

Mot Zimmer skulle man kunna anmärka, att hans framställning af bardernas ställning i Bretagne uteslutande är baserad dels på antika vittnesbörd om förhållandena hos de gamle gallerna, dels på iriska och kymriska källor, äfven de dessutom äldre än den tid, som här kan komma i fråga. Om de bretonska barderna känna vi i själfva värket ingenting annat, än hvad vi per analogiam kunna sluta oss till, men härvid kan det icke vara tillåtet att, som Z. gör, utan vidare öfverflytta de forngalliska och de

---

[1]) seues? Roqueforts läsning seues i v. 9 rättas (?) af Gullberg till eûes.

[2]) Naturligtvis vill jag icke förneka möjligheten af, att dylika inledningar understundom kunna förekomma, utan endast, att detta varit regel. Vi ha från vår egen folkviseskatt ett exempel på, huru en sådan prosainledning småningom växt fast vid visan och själf antagit poetisk form. G. A. B. H. Sv. Folkvisor II, 1.

iriska och kymriska förhållandena på 800—1000 talet till XII:e århundradets Bretagne.

Som bekant åstadkom den nordiska invasionen i Irland nästan en hel revolution inom dess diktning såväl hvad ämnen som form beträffar, och att en irisk bard icke genom århundraden bibehöll samma ställning och samma föremål för sin diktkonst, visas bäst af de af Zimmer [1]) själf anförda exempel på en senare tids barder, uppträdande såsom besvärjare och fördrifvare af råttor och möss. Bretagne stod tidigt i de närmaste förbindelser såväl med Normandie som med de närliggande franska landskapen, och det vore egendomligt, om ett folk med en så vaken blick och en så hög grad af receptivitet som det bretonska skulle kunna undgå allt inflytande från den franska epiken och de franska trouvererna och jonglörerna. Dessutom bör det vara en ganska betydlig skillnad mellan denne fast aflönade och på den officiella rangskalan upptagne hofskald, som Zimmer efter de iriska och kymriska källorna skildrar, och den från trakt till trakt kringdragande bretonske sångaren, äfven om han är en ättling i rätt nedstigande led af de gamle barderna. Den senares repertoar måste bli delvis en annan. Han kan visserligen här och där få tillfälle att sätta ihop en ny tacksägelsesång för mottagna skänker och visad ynnest eller kanske oftare att smida en nidvisa öfver en allt för njugg vedergällning, men i allmänhet måste hans sånger få en mindre personlig och mera allmängiltig karaktär. Det blir just dessa "Ereignisse" och "Begebenheiten", som i "die Preisgesänge oder Spottlieder" endast i förbigående omtalas, hvilka tilldraga sig det egentliga intresset hos en publik, för hvilken de ursprungliga hjältarne, till hvilkas ära eller skam de diktats, äro okända eller endast finnas till i ett dimhöljdt fjärran. Men hvad som mest tilltalar publiken, det måste snart intaga den centrala platsen i den af publikens ynnest

---

[1]) G. G. A. 1890, 812.

så beroende skaldens sång, och därmed öfvergår också denna till episk dikt.

Det synes mig nämligen nästan ovedersägligt att om sådana lais som t. ex. Lanval, Guingamor, Le Freisne, Bisclavret etc. etc. stå i något närmare förhållande till bretonska lais, dessa senare måste haft en öfvervägande episk karaktär. Naturligtvis få vi ej tänka oss dem som större episka kompositioner. De sjöngos alltid och det musikaliska elementet spelade alltid en viss roll. Till formen voro de möjligen något friare än den öfriga efter stränga lagar byggda bardpoesien, mera närmande sig folkvisans form. Thomas låter den sköna Iseut själf dikta en lai om *Guiron,* hvari hon skildrar:

"Coment dan Guirun fu supris,
"pur l'amur de la dame ocis
"que il sur tute rien ama,
"et coment li cuns puis (li) dona
"le cuer Guirun a sa moillier
"par engin un jor a mangier,
"e la dolur que la dame out
"quant la mort de sun ami sout." [1])

Författaren kallar dikten "un lai pitus d'amor", men man har svårt att undgå att tänka sig denna något så när analog med alla de folkvisor öfver samma ämne, som äro spridda öfver en stor del af Europa, och hvaraf äfven vårt land har en representant [2]).

[1]) Michel. Tristan III, 39.

[2]) G. A. B. H. Sv. Folkvisor I n:o 18. Jfr nedan! — Nu är det visserligen ganska troligt, såsom jag vid den speciela behandlingen af Guirun skall söka visa, att någon egentlig bretonsk lai med detta ämne aldrig existerat, utan att Thomas antingen från en förhandenvarande berättande lai slutit sig tillbaka till en bretonsk ss. grundlag, eller ock åsyftat en i England efter germanskt eller bretonskt mönster författad sång. Ämnet är nämligen, enligt min mening, en omdaning af ett mycket bekant germanskt sagomotiv, som sannolikt från nordmännen i Irland eller Skottland kommit till anglobretonerna och anglonormanderna. Detta förringar dock ej exemplets beviskraft, då Thomas otvifvelaktigt ansåg sig skildra en, om ock fingerad, bretonsk lai, och hans kompetens härtill väl ej kan sättas i fråga.

Tyolet har en besynnerlig framställning af lais' uppkomst, men dess uppfattning af själfva lais' karaktär måste man väl anse riktig. Enligt denna var det egentliga innehållet i lais riddarnes äfventyr och bedrifter:

Tyol 13 "— li chevalier plus poissant,
"li miedre, li plus despendant,
"soloient molt par nuit errer,
"aventures querre et trover,
"et par jor ensement errvient." — — —
23 "Aventures beles trovoient
"qu'il disoient et racontoient;
"a la cort erent racontees
"Si come eles erent trovees;
"li preude clerc qui donc estoient
"totes escrire les fesoient:
"mises estoient en latin" — — —
33 "Or sont dites et racontees,
"de latin en romanz trovees;
"bretons en firent lais plusors."

Att dessa lais bretons böra ha haft en öfvervägande episk prägel, är påtagligt.

Äfven *Lecheor* ger en mycket fantastisk skildring af det sätt, hvarpå lais bretons kommit till. Vid St. Pantelion församlade sig hvarje år en stor samling riddare och damer:

Lech. 16 "— la erent conte li fet
"des amors et des drueries
"et des nobles chevaleries; — — —
21 "lor aventure racontoient
"et li autre les escoutoient.
"Tote la meillor retenoient
"et recordoient et disoient;
"sovent ert dite et racontee,
"tant que de touz estoit loee;
"un lai en fesoient entr'eus"

Äfven dessa lais torde icke uteslutande ha blifvit af lyriskt innehåll.

Jag måste därför anse det lika oriktigt, att med Zim-

mer i les lais bretons se uteslutande lyriska konstdikter, som att såsom Wolf i dem se fullkomliga sidostycken till våra folkvisor. Det sannolikaste — och längre kan man med närvarande hjälpmedel ej komma — synes vara, att vid sidan af de mera konstnärligt utarbetade lyriska lais, hvilkas tillvaro är höjd öfver allt tvifvel, äfven existerat mera folkligt enkla dikter af öfvervägande episk natur.

FJÄRDE KAPITLET.

De bretonska ämnena lokaliserade i Norra England. Germanska, anglosaxiska och kymriska motiv.

Jämför man med hvarandra två lais sådana som t. ex. *Graelent* och *Lanval*, hvilka, som jag redan nämnt och ytterligare skall visa, endast äro olika versioner af en och samma bretonska saga, så möter oss det öfverraskande faktum, att under det att den förra, som naturligt är, tilldrager sig i Bretagne, är däremot i Lanval scenen förlagd till Kardoil och trakten däromkring, d. v. s. dikten är lokaliserad i England.

En annan mycket förvanskad form af samma ämne, *Desirré*, spelar vid skotska gränsen, och de förändringar den undergått kunna delvis förklaras just ur denna olika lokal. Likaså finnes till Maries *Bisclavret* en pendant *Melion*, förlagd till kung Arturs land. Maries *Milun* likasom dess motstycke *Doon* försiggå omvexlande i England (Skottland) och Bretagne och "Milun fu de Suhtwales nez". *Eliduc* passerar också en längre tid i England. Äfven i åtskilliga andra lais, som åberopa sig på bretonska, kan man understundom finna drag, som tyda på, att deras ämne undergått en viss omformning, sedan det lemnat hemorten. Hvad bevisar nu detta? Jo, att författarne till les lais narratifs och särskildt Marie de France icke mottogo sina förebilder direkte från Bretagne, utan att åtminstone en del af dessa förut fortlefvat på Englands jord.

Detta är ett ytterst viktigt faktum, som föga observerats och alldeles icke tillbörligt uppskattats.

Men huru kunde då de respektive författarne till les lais narratifs ange bretonska lais som en slags förebilder, då det bretonska elementet i dessa stundom var så fullkomligt utplånadt, att inhemska hjältar och inhemska lokaler alldeles utträngt de ursprungliga? Förklaringen ligger däri, att bretoner vid denna tid funnos icke blott i Bretagne utan till ett stort antal äfven i vissa delar af England, och att det var hos dessa, som de gamla bretonska sångerna och sagorna funno ett nytt hem.

För att närmare belysa detta och tillika få någon inblick i den miljö, hvarur våra berättande lais utgingo, måste jag i några drag skizzera bretonernas deltagande i Englands eröfring och deras därpå följande bosättning i England.

År 912 hade Karl den Enfaldige till Rollo af Normandie afträdt öfverhögheten öfver Bretagne, hvilket sedermera bekräftades af de följande franske konungarne[1]). En liflig förbindelse uppstod snart mellan de bägge landen, hvilka ytterligare sammanknötos genom en hel del giftermål mellan medlemmar af den normandiske furstefamiljen och de bretonska herrskaresläkterna. De bretonska småfurstarne voro i följd af den franske konungens öfverlåtelse af sina rättigheter vasaller under Normandie, och det var i denna egenskap, som en stor del bretoner togo del i Englands eröfring. Vid Wilhelms storartade jordutdelningar åt sina följeslagare blefvo icke heller bretonerna lottlösa, men naturligtvis tänkte han först och främst på sina egna landsmän, som därför fingo sig län tilldelade i de först eröfrade, sydostliga landskapen[2]). Bretonernas tur kom först sedan, och i Cornwallis, Herefordshire och Yorkshire besutto bretonske höfdingar län af högst betydligt omfång. Det var således just i de trakter, där det keltiska elementet ännu var starkt representeradt, som detta fick mottaga en ytterligare förstärkning, ett faktum, som förtjenar att uppmärk-

---

[1]) Daru Hist. Bret. I, 252 ff.

[2]) Briennus, en broder til Alan Fergant, fick visserligen redan tidigt län i Suffolk, men dog kort därefter.

sammas. Den förnämste af alla bretonvasallerna var *Alan Fergant*, syssling till Wilhelm Eröfraren, och tillika *grefve till Penthièvre* i Bretagne, hvilken den 6 Jan. 1070 förlänades med ett grefskap i Yorkshire, som gjorde honom till den mäktigaste mannen i norra England[1]. Här grundlade han slottet *Richmond*, som, tillbyggdt och förskönadt af de kraftfulle efterträdarne, ännu står kvar som ett af den engelska arkitekturens mest intressanta minnesmärken från denna tid. Alan Fergants efterträdare, *Alan den svarte* fick som belöning för visad trohet af Wilhelm Rufus biskopens af Durham indragna område[2]. Härigenom kom det anglobretonska området att sträcka sig dels öster ut till nordsjön dels norrut upp emot det gamla Pikterlandet. I följd af missnöje med dåvarande innehafvaren, bretonhertigen *Conan IV*, indrog emellertid Henry II länet till kronan, hvilket synes ha skett 1158[3].

Antalet af bretoner i England var utan tvifvel ganska ansenligt. I slaget vid Hastings (Senlac) utgjordes hela venstra flygeln af bretoner och af dessa kvarstannade en betydlig del i egenskap af läntagare i första eller andra hand, krigare och husfolk.

Redan Alan Fergants grefskap i Yorkshire skall ha innefattat fyrahundrafyrtiotvå "fiefs"[4] och af dessa tillföllo naturligtvis många hans forna underhafvande, under det att landets förre egare i egenskap af undervasaller återfingo en del, förmodligen större delen. Det rent franska elementet torde däremot ha varit tämligen svagt representeradt därstädes. Richmond och dess närmaste omgifning var säte för en hel liten bretonsk koloni och äfven de närliggande trakterna voro sannolikt starkt bretoniserade. Med moderlandet underhölls i följd af samstyrelsen en synnerligen liflig förbindelse och furstarne med sina följen gjorde täta resor mellan de bägge landen.

Hit upp till norra England togo bretonerna med sig sina gamla traditioner och sagor, här kunde "les chanteurs

---

[1]) Freeman Norm. Conq. IV, 296. [2]) Fr. Z. XIII. A, 92. [3]) Daru Hist. Bret. I, 352. [4]) Op. cit. 307.

et conteurs bretons“ alltid påräkna det allra bästa mottagande. De mäktige herrskarne på Richmond, som genom sina storartade byggnadsföretag visat sig gynna äfven en annan af de sköna konsterna, voro otvifvelaktigt gifmilda mäcenater äfven för dessa konstidkare och rundt omkring i landet i borgar eller kojor, där bretoner eller bretoners ättlingar funnos, lyssnade man med förtjusning till hemlandets tal och toner och de gamla sägnerna och sångerna fortplantades till följande led. Så blefvo de så småningom bofasta under det nordliga himmelstrecket och snart inträffade, hvad som med nödvändighet sker i dylika fall. De ursprungliga ort- och personnamnen, hvilkas betydelse började alldeles förlora sig i dunklet, ersattes af andra, för tidens barn mera bekanta; den vanligtvis namnlöse “le roi“ identifierades naturligtvis med det nya hemlandets nationalhjälte, *kung Artur*. Men denne kunde icke längre residera i Nantes eller någon annan fastlandsstad utan såsom en reminiscens af en särskild historisk tilldragelse[1]) och möjligen äfven i följd af en viss namnlikhet med kymrernas ryktbara Arturstad Carliun, blef Kardoil hans residens: de bretonska sagorna och sångerna lokaliserades i England. Naturligtvis var det egentligen de mera folkliga dikterna och de gamla prosaiska traditionerna, som sålunda omformades, under det att jonglörernas konstpoesi bibehöll sig i en ursprungligare gestalt.

Detta är förklaringen till den form, hvari *Lanval, Melion, Desirré* m. fl. lais uppträda, och tillika till, att de i alla fall jämnställdes med öfriga lais, hos hvilka det bretonska elementet klarare framträdde. Härigenom förklaras också, hvarför scenen i åtskilliga lais än är förlagd i norra England eller Skottland och än i Bretagne.

Men äfven på ett annat sätt ha dessa anglobretoner spelat en viktig roll i litteraturhistorien.

I sina nya hem funno anglobretonerna före sig en sannolikt ganska betydlig skatt af gamla traditioner, kanske

---

[1]) Fr. Z. XIII. A, 93.

äfven sånger, hvilka bevarade minnet af de ändlösa striderna mellan britter, pikter och vikingar. Längst i norr, på det Durhamska området, hörde de talas och kanske sjungas om den store pikterhöfdingen *Drest* eller *Drostan, Talorcs* son. Kanske var han redan identifierad med en viss *þorsteinn,* om hvars kärlek till *Iswalda* de nordiska vikingahöfvens skalder visste att förtälja en rörande historia, kanske var det just anglobretonerna, som sammansmälte dessa skilda element [1]). Säkert är att dessa anglobretoner upptogo och utvecklade denna ursprungliga Tristanssaga och öfverförde den till moderlandet, där den sedan fick sin fulländning och afslutning. Marie de France' *Chievrefoil* anses vara en annars obekant episod ur denna saga, men huruvida så är, torde vara tvifvelaktigt. Jag återkommer därtill nedan. — I vestliga delen af området lefde däremot ännu kvar i minnet de irisk-danska vikingarnes härjningar och kolonier på vestkusten, och hjälten i dessa sägner var den ryktbara Dublinkonungen *Amlaib mac Sitric* eller *Amlaib Cuaran* [2]) *(Abloyc, Olafr Sigtryggson),* som under sina fåfänga försök att upprätthålla vikingaväldet öster om irländska sjön blef slagen vid *Brunanburgh* (937), hvarom ett gammalt anglosaxiskt kväde finnes i behåll. Troligen voro äfven i detta fall anglobretonerna de mellanhänder, som förmedlade denna sagas förvandling till *lai d'Haveloc* [3]). — På ett liknande sätt har sannolikt en del germanska motiv kommit att ge upphof till dikten om *Guirun,* som jag nedan vidare skall utveckla. Om ämnet till *Waldef,* kan man tyvärr ingenting döma, då dikten, egendomligt nog, ännu ej är utgifven. Dock synes bretonernas andel i tillkomsten af denna lai vara tvifvelaktig [4]).

---

[1]) Jag anser med SARRAZIN (Rom. Forsch. IV, 331) att man för Tristansagans bildande nödvändigt måste antaga ett starkt inflytande från Norden.

[2]) FREEMAN. Old. Engl. Hist. 153, anser detta vara två olika personer. Se dock ZIMMER, Z. D. A. XXXV, 65 ff.!

[3]) I sitt nuvarande skick är dock denna lai starkt uppblandad med andra traditioner och står på gränsen till äfventyrsroman.

[4]) Närmast ligger det till hands att antaga, att hjälten varit den

En af dessa anglofranska lais har dock sannolikt ingenting haft med bretonerna att göra, nämligen *Cor.* Hjältens namn, *Caradoc,* är *kymriskt*[1]), händelsen passerar i Carliun, hvilket brukar anses som ett tecken till kymriskt ursprung, och det horn, som spelar den egentliga hufvudrollen, var ännu på förf:s tid att skåda i Cirencestre, således ej allt för långt från kymrernas land. Under första fjärdedelen af XIII:e seklet hade södra delen af Wales lagts under engelskt välde och kymrernas forna isolering efterträddes af en liflig förbindelse med anglonormanderna. Att ett eller annat kymriskt motiv kommit att behandlas af dessa, kan därför ej förvåna[2]). Men en sådan roll, som Gaston Paris vill tillmäta den kymriska diktningen, har den naturligtvis ej i ringaste mån haft.

---

bekante anglosaxerearlen *Waltheof,* Siwards son, som enligt sägnen deltog i slaget vid Standfordbridge, men hvars land var beläget på gränsen mellan *Ostangeln* och *Mercia.* Dock omtalas äfven en annan *Waltheof,* af *Bernicia,* omkr. år 1000.

[1]) Redan från Romartiden omtalas en *Caradoc* eller *Caratactus* i *Södra Wales,* som a:o 43 blef besegrad och förd till Rom (Freeman, Old-Engl. Hist. 15). En annan *Caradoc,* Gruffydds son, stod 1065 i spetsen för motståndet mot anglosaxerna (Freeman, Old-Engl. Hist. 292, Norm. Conq. II, 480) men gick sedan, 1070, i förbund med normanderna mot sina landsmän (Norm. Conq. IV, 503). Dock känna äfven Redonerurkunderna en *Caradocus de Moya* (se Fr. Z. XIII. A, 5!).

[2]) *Thomas,* förf. till en version af Tristan, åberopar sig också på en viss *Breri,* som har identifierats med den kymriske *famosus ille fabulator Bledhericus* (Hist. Litt. XXX, 10; Fr. Z. XIII. A, 84).

FEMTE KAPITLET.

Huru ombildades les lais bretons till lais narratifs? Laisdiktare: Marie de France, Rob. Biquez och bevisligen flere andra. Wolfs och Paris' åsikter om lais' uppkomst. Dikternas egna vittnesbörd. Anglofranska lais. Kontinentalfranska lais.

De bretonska jonglörerna inskränkte emellertid icke sin värksamhet till sina egna landsmän och stamförvandter utan sträckte redan tidigt sina sångarfärder vida omkring. Naturligtvis vände de sig därvid i första rummet till normander och anglonormander. Visserligen tyckas bretonerna i allmänhet varit mindre väl sedda af anglonormanderna, hvilka ondgjordes öfver "l'ordure bretonne", som de synas ha jämnställt med de föraktade anglosaxerna, men detta omdöme gällde väl egentligen de skaror af bretonske äfventyrare, som kommit öfver med eröfrarne och höllos kvar af de fortsatta striderna mot kymrerna. Jonglörer däremot voro ju alltid en välkommen förströelse i det temligen enformiga hvardagslif, som de stolte borgherrarne och framför allt damerna förde, och de bretonske sångarne tyckas öfver allt ha åtnjutit ett alldeles särskildt anseende. Också var intresset för deras prestationer synnerligen lifligt äfven hos anglonormanderna, hvartill kanske ock i någon mån bidrog, att dessa gamla historier i viss grad äfven rörde dem själfva och deras eget furstehus, som hade flera bretonska anor och allt fortfarande ingick nya släktförbindelser med de bretonska och anglobretonska herrskarefamiljerna [1]). Så blef Henrik II:s tredje son *Geoffroi* genom

[1]) En sammanställning häraf i G. G. A. 1890, 790.

gifte med den siste bretonhertigens, Conan IV:s, dotter *Constance* hertig af Bretagne [1]), hvarjämte han af sin fader återfick grefskapet Richmond, som denne fråntagit hans svärfader.

Emellertid var innehållet i dessa sånger temligen knapphändigt och därtill kom, att det språk, hvarpå de föredrogos ofta nog torde ha varit temligen svårbegripligt. Alan Fergant och hans skaror hade kommit från den *dubbelspråkiga* delen af Bretagne och ehuru man måste antaga, att de gamla sångerna ursprungligen varit författade på bretonskt tungomål, mötte det för en öfvad jonglör föga hinder att öfverflytta dem på franska, som ju för honom var ett andra modersmål. Den franska, på hvilken dessa lais bretons föredrogos, var dock naturligt nog ej den bästa och försämrades sedan allt mera, ju längre de fortlefde på Englands jord, genom den starka påvärkan från den rundtomkring talade anglosaxiskan, för hvilken den fransk-bretonska enklaven i norra England var utsatt. Bédier [2]) har framdragit en passage ur Roman de Renard för att bevisa, hvilken förskräcklig engelsk-fransk rotvälska de anglobretonska jonglörerna talade. Några bestämda slutsatser kan man dock ej draga härutaf, då framställningen uppenbarligen är starkt karrikerad i afsikt att roa, hvilket bäst visas däraf, att författaren inblandat ej blott engelska, utan ock flamska och högtyska ord [3]). Dessutom måste man taga med i beräkningen, att den ofvan citerade bran-

---

[1]) Detta äktenskap uppgjordes redan 1174 "inter Turonim et Ambasium" vid ett försoningsmöte mellan konungen och hans söner, men synes ha fullbordats först 1182 (Daru Hist. Bret. 367; af Lyttelton Henry II. VI, 166 vill det synas, som om det egt rum omkr. 1183; annars har jag ej funnit det omnämndt). Vid denna tid hade äfven unge konung Henrik, äldste sonen, slutit fred med sin fader (Gesta reg. Henr. I. 291). Till ett sådant tillfälle kunde ju möjligen lai de *Tydorel*, som skildrar en bretonsk furstefamiljs öfvernaturliga ursprung — vid denna tid måste alla furstliga familjer ha ett sådant (jfr Gr. Z. XIV, 347) — vara författad.

[2]) Rev. d. deux Mondes LXI, 851.

[3]) Jfr Martin Observations 16 ff.!

chen af romanen troligen är något senare än Maries tid [1], och att således en dylik med henne samtida jonglör icke behöft använda ett i så hög grad angliceradt språk.

Ju populärare dessa lais bretons blefvo, dess mera växte också åhörarnes begär efter en vidlyftigare och mera lättfattlig framställning, man önskade flera fakta och data, man ville veta, hvem *han* var och hvem *hon* var och hvilka äfventyr de vidare upplefvat. Jonglören själf kunde vanligen endast i ringa mån tillfredsställa denna vetgirighet, för honom var det lyriskt-musikaliska elementet hufvudsaken. Men om en och annan af de hjältar eller bedrifter, som i sångerna prisades, kunde i stället sagoförtäljarne, les conteurs, berätta, och dylika äfventyr och historier afhandlades nog äfven i riddarnes glada samkväm — alldeles så som *Espine* 183 ff. skildrar det. Så uppstod helt naturligt idén att i versifierad berättande form bearbeta dessa lais bretons med begagnande af de vidare upplysningar, som kontörernas sagor och de muntliga traditionerna kunde lemna och därmed uppkommo les lais narratifs.

Den förnämsta representanten för denna diktning var som bekant Marie, något oegentligt kallad *Marie de France* efter ett yttrande i en annan af sina skrifter, en fabelsamling (V, 4 "si sui de France").

Om tiden då hon lefde ha åsikterna varit mycket skiftande. De äldre forskarne förlade hela laislitteraturen till *XIII:e årh.* och antogo därföre, att Marie lefvat under *Henrik III* och att han var den konung, till hvilken hon dedicerat sina lais. Mall stod i sitt första arbete (De ætate rebusque Mariæ Francicæ) kvar på denna ståndpunkt. Sedermera har såväl han [2] som Warnke [3], G. Paris [4] och hela den nyare forskningen kommit till det resultat, att Maries lifstid infallit under *Henrik II* (1154—1189), och att det var honom dedikationen gällde. Särskildt Paris an-

---

[1]) Knappast äldre än från början af XIII:e seklet, Martin Op. cit. 19. — Senare tyckes dock M. ha ändrat mening och velat tillmäta den en något högre ålder. Se Z. D. A. XXXV. Anz. 250!

[2]) Gr. Z. I, 337 ff. [3]) Gr. Z. IV, 223 ff. [4]) Rom. XIV, 603.

ser hennes lais vara förf. "*vers 1175*" [1]). Nu har dock Mall ännu en gång ändrat åsikt [2]). *Purgatoire*, en tredje dikt af Marie, skulle nämligen vara den äldsta, och denna skulle icke kunna vara författad *före 1185* och sannolikt ej före årtiondets slut, emedan dess källa, *Henricus Saltariensis*, ej vore äldre. Författandet af lais skulle således infalla först under *Rikard Lejonhjärtas* tid. Då emellertid Malls påståenden ännu äro obevisade, särskildt hans mot den allmänna meningen stridande åsikt, att Purgatoire skulle vara Maries tidigaste värk, kan man ännu icke behöfva frånträda den förra åsikten. Slutligen har nyligen FOERSTER [3]) velat tilldela Maries lais ännu högre ålder och ansett dem kunna vara författade före 1167. I hvarje fall kan Purgatoire ej vara skrifvet förr än efter 1154, då Marie i v. 503 talar om "El tens le rei Estefne". Å andra sidan förbjuda språkliga skäl att förlägga hennes diktning senare än till *början* af *XIII:e seklet*. För min del skulle jag t. o. m. vilja anse, att det XIII:e s. ej alls kunde komma i fråga. G. PARIS [4]) hänvisar på, att det i *Le Freisne* omnämnda ärkebiskopssätet i *Dol* indrogs 1199, men för tidsbestämningen har detta föga värde, då ju minnet af dess existens kunnat fortlefva ganska länge. — Marie omnämnes dessutom såsom samtidig af *Denis Pyramus*, men olyckligtvis sväfvar man i en liknande ovisshet om den närmare tidpunkten för hans värksamhet [5]).

Äfven om Marie lefvat under Henrik II:s tid, såsom sannolikt är, följer däraf icke omedelbart, att hennes lais äro tillegnade honom. Saken är ju egentligen ej af någon vikt, men för fullständighetens skull bör anmärkas, att ännu tvänne konungar kunna täfla om äran. Den ene är konung Henriks äldste son *Henrik*, kallad "*au court mantel*", hvilken i fadrens lifstid kröntes till hans efterträdare och sedan ständigt kallas "juvenis rex", "le jeune roi". Han dog redan 1183. Den andre är den franske konungen *Louis*

---

[1]) Litt. Fr. 248. [2]) Gr. Z. IX, 163.
[3]) Rom. Bibl. VII, XXIII, not 31. [4]) Rom. XIV. 603, not.
[5]) Se SUCHIER St. Auban 3 o. PARIS i Rom. VIII, 38!

VII, som 1179 aflade ett besök i England. Emellertid är väl icke destomindre Henrik II:s rätt temligen obestridd[1]).

Om Maries förhållanden för öfrigt känna vi mycket litet. Att hon var en förnäm dam[2]), veta vi dels af Denis Pyramus' intyg, dels af hennes egna skrifter, som ge oss bilden af en person på höjden af tidens bildning, belefvad och höfvisk i högre grad, än detta annars bland tidens författare var vanligt. Man har förr velat identifiera henne med *Marie de Compiègne,* omnämnd i Evangile aux femmes, men ohållbarheten häraf har länge sedan blifvit påvisad[3]). Enligt en uppgift af *Hertz*[4]) skulle Turner i sin History of England t. VII, p. 314 (mig otillgänglig) identifiera henne med *Marie de Champagne,* Chrestien de Troyes' bekanta gynnarinna och dotter af *Ludvig VII af Frankrike* och *Aliénor de Poitiers,* hvilken senare sedermera blef skild från Ludvig och omgift med *Henrik af Anjou* samt således drottning af England 1154. Emellertid måtte de bägge döttrarna i Aliénors första äktenskap ha kvarblifvit hos fadren. År 1164, ungefär samtidigt med att den yngre sy-

[1]) Ännu kinkigare att afgöra är frågan om, hvem den grefve *Wilhelm* var, till hvilken hon dedicerat sina fabler. En stor del så franske som engelske grefvar (t. o. m. icke-grefvar också) ha föreslagits, men pluraliteten har senast varit för Wilhelm Långsvärd, naturlig son till Henrik II och Rosamunda Clifford. Jag skulle emellertid vilja framhålla en annan kandidat, näml. *Wilhelm af Mandeville, grefve af Aubermarle,* som följde Ludvig VII till England 1179 och sedan kom högt i ynnest hos Henrik II och af honom bland annat skickades som sändebud både till Frankrikes och Tysklands regenter. Han synes ha tillhört konungens närmaste omgifning och deltog 1186 i Henriks julgille i Guildford (Gest. reg. Henr. II, 3); † 1189.

[2]) Bédier, som i ett af Revue des deux Mondes' senaste häften skrifvit om Maries lais, vet i detta fall ännu mindre: "Fut-elle grande dame, bourgeoise (!) ou la meschine de quelque princesse, ou bien une simple jongleresse? Nous l'ignorons, et sans doute pour toujours." Hela artikeln är för öfrigt, äfven för att vara en dylik halfpopulär produkt, betydligt svag och vimlar af misstag eller halfsanningar.

[3]) Af Mall i Gr. Z. I, 337.

[4]) Marie de Fr. XV, noten. Återgifven utan uppgifvande af källa af Gullberg, Marie de Fr. 3, noten.

stern bortgiftes med Theobald af Blois, brouillerade sig Marie med sin make, med hvilken hon då tyckes ha varit gift i några år [1]). Hon kan således ej gärna komma ifråga. Det sannolikaste synes vara, att Marie varit någon förnäm dam af fransk extraktion vid drottning Aliénors hof, möjligen någon hofdam, som följt sin drottning från Pariserhofvet till England. Att hon icke varit från *Bretagne* [2]) och icke heller, som Bédier påstår, från *Normandie,* är säkert. Åtminstone vid det engelska hofvet kunde på 1100-talet intetdera af dessa land kallas för *"France"*. Jfr Rom. X, 299, XIV, 605!

Huru många lais och hvilka, som ha Marie till författarinna, har varit föremål för olika uppfattning. Att de tolf: *Guigemar, Equitan, Le Freisne, Bisclavret, Lanval, Dous Amanz, Yonec, Laustic, Milun, Chaitivel, Chievrefoil* och *Eliduc,* som föreligga i mskpt Mus. Brit., Bibl. Harl. 978, vanligen betecknadt med H, äro af hennes hand, därom ha alla romanister varit ense [3]). Roquefort tillade henne ytterligare *Graelent* och *Espine,* utan något särskildt skäl. Den förra är alltför lik *Lanval* för att man skulle kunna antaga, att Marie, som icke arbetade i folkloristiskt eller litteraturhistoriskt intresse, skulle ha återgifvit dem båda. Dessutom skiljer sig *Graelent* i stilistiskt afseende bestämdt från Maries lais. Icke heller *Espine* ha vi någon särskild orsak att tillskrifva Marie. Det temligen dunkla utförandet afviker betydligt från Maries nästan alltid klara och genomskinliga stil. Gaston Paris [4]) räknar Maries lais till "une quinzaine au moins" bland dessa Guingamor, Ty-

---

[1]) Sismondi Hist. des Fr. V, 452; enligt nyare uppgifter (Foerster Rom. Bibl. VII, xiv gifte hon sig först 1164. Född sannolikt 1145, ej 1138, pag. cit. not. 22); † 1198.

[2]) Såsom t. ex. ännu uppges i Karpeles' Allgem. Gesch. der Litt. I, 413 (1891).

[3]) För fullständighetens skull bör dock kanske anmärkas, att Keyser & Unger i företalet till Strengleikar s. IX anse, att Marie ej författat laissamlingen. Äfven Geffroy (Notices 12) är af denna åsikt.

[4]) Litt. Fr. 91.

dorel och Tyolet (men ej Graelent)[1]. Jag hoppas att längre fram kunna utförligare bevisa åtminstone sannolikheten af, att detta är misstag. *Tyolet* är yngre i afseende å språkformer än Marie de France' dikter, och dessutom skulle hon säkerligen icke låta komma sig till last en så befängd förklaring af lais' uppkomst, som den som innehålles i början af Tyolet. Slutligen använder denna dikt Bretaigne i betydelsen af England, hvilket jag ofvan sökt visa att Marie icke gör. *Guingamor* står väl hvad språket beträffar nära Maries dikter, men öfverträffar, enligt min åsikt, vida dessa i afseende å stilens friskhet och behag. Hvad beträffar *Tydorel,* så kan jag ej finna något särskildt, som talar för Maries författareskap; *mot* talar här dels den otillfredsställande kompositionen och några språkliga differenser och dels, likasom i fråga om alla andra, den omständigheten, att den i ofvannämnda mskpt föreliggande samlingen gör intryck af att vara ett afslutadt helt[2].

Om tiden för de öfriga af dessa anglofranska lais' författande känner man föga. Af de lais, som Paris uppräknar, Litt. Fr. 92, skulle enligt hans uppgift några vara äldre än Maries. Egentligen är det väl af de där nämnda endast *Cor,* som skulle kunna göra anspråk på en högre ålder, men det berättigade häri är dock mycket tvifvelaktigt, och Paris har själf förlagt den till sista tredjedelen af XII:e seklet. *Graelent, Melion* och *Doon* äro snarare yngre än äldre, *Mantel* och särskildt *Ignaure* äro kontinentalfranska lais af betydligt yngre datum. Af de öfriga lais, som icke å anförda ställe vidröras, äro säkerligen de flesta till denna afdelning hörande jämnåldriga eller något yngre än Maries. Bestämdt yngre är *Desirré,* som sannolikt förskrifver sig från seklets sista årtionde. — Huruvida

[1]) Äfven Dinaux (Trouvères II, 314) känner 15 lais af Maries hand, nämligen Roqueforts 14 och — prologen.

[2]) Sedan tryckningen af föreliggande arbete börjats har mig kommit tillhanda en uppsats af Warnke, Marie die France und die anonymen Lais. Coburg 1892 (Gymnasieprogram). W. kommer här till alldeles samma slutsats, som ofvan framställts.

Marie de France infört laisgenren i litteraturen, torde ännu vara en öppen fråga och kommer nog också att så förbli. Efter min uppfattning kan man ej häller, såsom Warnke med stöd af Prol. 23 ff. gör, påstå, att Marie själf velat tilllägga sig denna ära.

Om de öfriga anglofranska lais-författarne känner man ingenting. Den enda som namnger sig är *Robert Biquez*, som författat *Cor*. Möjligen var denne en klerk eller lägre prest, eftersom han skref sin dikt på befallning af en abbé [1]. Annars böra nog författarne i allmänhet sökas i de högre, hofvet nära stående, kretsarne. På den kinkiga frågan, huruvida icke några af dessa öfriga lais kunde ha flutit ur samma penna, vågar jag icke inlåta mig, men med säkerhet kan man påstå, att en hel del författare äro representerade. Samme man, som i *Tyolet* gifvit *en* förklaring på lais' uppkomst, kan ej gärna i *Lecheor* ha gett en helt annan, och den i början alldeles paralella handlingen i *Graelent* och *Guingamor* förbjuder oss att antaga en gemensam författare. Denna omständighet är ingalunda oviktig, ty då det språk, hvaraf samtliga dessa författare med temligen obetydliga, sannolikt endast rent individuela modifikationer, begagna sig, just är det "litteraturspråk", som vid denna tid synes ha nått sin utbildning, så är detta i sin mån ett intyg på, att detta franska litteraturspråk under Henrik II:s tid var det i England herrskande, åtminstone i den litterära produktionen. Egendomligt är, att knappt ett spår till anglonormandismer står att upptäcka [2]. Sannolikt har konungaparets franska härkomst härvid spelat en viss roll.

Frågan om, i hvilket förhållande dessa berättande lais stå till de bretonska, har ofvan s. 19 ff. vidrörts. Enligt Wolf var hela proceduren inskränkt till ett *Umreimen*, enligt Paris var det väl egentligen de supponerade talade

---

[1]) Så enligt Toblers öfvers., i Gr. Z. XII, 267. Förut har "par le dit d'un abé" vanligen återgifvits med "efter en abbés berättelse".

[2]) Endast om *Cor* har, mig veterligt, olika åsikter rådt. Se nedan vid den särskilda behandlingen af denna lai!

inledningarne, som, det "*helt och hållet lyriska ursprunget*" till trots, voro det direkta underlaget för les lais narratifs.

Otvifvelaktigt är dock företeelsen af vida mera komplicerad natur;, än att den låter sig lagbindas af någon så enkel regel.

Laisförfattarens uppgift var, såsom redan blifvit antydt, icke blott att i den poetiska berättelsens form fixera det sjungna ordet och dymedelst göra det möjligt för publiken, att när som helst, oberoende af sångare och sagoförtäljare, kunna njuta af dessa underbara äfventyr, sällsamma kärlekshistorier eller lustiga infall, han skulle äfven vidare utföra dessa, förklara det dunkla och ofullständiga och framför allt omtala, om hvem och hvad anledning den ofta anonyma sången blef diktad. Det är därföre som laisförfattarne icke direkte anföra de bretonska lais som sina källor, utan åberopa sig antingen på den "conte" eller det "aventure", hvarifrån äfven bretonerna skulle ha hemtat ämnet för motsvarande lai, eller ock på skriftliga urkunder, stundom t. o. m. såsom Marie beträffande *Chievrefoil,* på bägge delarne. Nästan alla lais erbjuda exempel härpå: Så t. ex. redan inledningen till *Guigemar,* hvilken, som nämnts, är en inledning till hela samlingen.

Guig. 19 "Les contes que jo sais verais,
"dunt li Bretun unt fait les lais
"vos conterai assez briefment."

Och fortsätter förf. med särskildt afseende å denna lai:

Guig. 22 "El chief de cest comencement
"sulunc la lettre e l'escriture [1])
"vos [2]) mosterrai [2]) une aventure" — —

I slutet af samma lai säger förf.:

Guig. 883 "De cest cunte qu'oi avez
"fu Guigemar li lais trovez,
"que hum dist en harpe e an rote;" — —

---

[1]) G. PARIS Rom. XIV, 605 not. 1 anser detta uttryck blott betyda "je vous montrerai *par écrit*".

[2]) Stafningen efter Warnke.

Särskildt karaktäristiska äro äfven ett par andra ställen i Maries lais:

Mil. 5 "Ici comencerai Milun
"e musterrai [1]) par brief sermun
"pur quei e coment fu trovez
"li lais ki ici est numez."

och Chvf. 1 "Asez me plest e bien le voil
"del lai qu'um nume Chievrefoil
"que la verité vus [1]) en cunt
"coment fu fez, de quei e dunt.
"Plusur le m'unt cunté e dit
"e ieo l'ai trové en escrit
"de Tristram e de la reïne." — —

Se vidare bland Maries dikter *Le Fr.* 1, *Lanv.* 1 ("L'aventure d'un altre lai — cum ele avint vus cunterai"), *Yon.* 3, *Laust.* 1, *Chait.* 3. ("L'aventure vus en dirai — e la cité vus numerai — u il fu nez, cum il ot nun."), *El.* 1.

Bland öfriga lais är i synnerhet att märka inledningen till *Doon:*

Doon 1 "Doon, cest lai sevent plusor:
"n'i a gueres bon harpeor
"ne sache les notes harper;
"Mes je vos voil dire et conter
"l'aventure dont li Breton
"apelerent cest lai Doon." — —

På skriftliga källor åberopar sig äfven förf. till *Espine* och det icke blott för denna dikt utan äfven för alla dem, han uppger sig ha förut författat:

Esp. 3 "les auentures trespassees
"que diuersement ai contees,
"Ne's ai pas dites sans garant,
"les estores en trai auant
"Ki encore sont a carlion
"Ens el monstier saint aaron,

---

[1]) Stafningen efter Warnke.

"Et en bretaigne sont eües (seues Roqf.),
"Et en pluisors lius conneües" [1]). — —

Jag har med afsikt sparat till sist Maries yttrande i *Prologen* till sina lais. Denna prolog är, som bekant, ställvis mycket dunkel och svårtydd, och den tolkning Warnke däraf gifvit, har redan förut i enskilda punkter mött gensägelse. Hithörande ställe lyder:

Prol. 33 "Des lais pensai qu'oïz aveie.
"Ne dutai pas, bien le saveie,
"que pur remembrance les firent
"des aventures qu'il oïrent
"cil ki primes les comencierent
"e ki avant les enveierent.
"Plusurs en ai oïz conter
"nes [2]) voil laissier ne oblïer.
"Rimé en ai e fait ditié," — —

Tankegången häri skulle, enligt Warnkes uppfattning vara följande: — — "Deshalb will ich lieber die bretonischen Märchen bearbeiten: waren doch auch sie von ihren Erfindern, die sie zuerst in die Welt hinausschickten, dazu bestimmt, weiter erzählt zu werden und Segen zu stiften(!). So habe ich sie denn in Verse gegossen etc." [3]). Äfven bortsedt ifrån de vackra tankar Warnke här ur egen fatabur bestått Marie, måste man medge, att den föreställning, han ger oss om, hvad hon själf sagt, är ganska svag och, synes det mig, äfven, trots uttryckens obestämdhet, i någon mån vilseledande därigenom, att han hopblandat tvänne begrepp, som det är af vigt att hålla åtskillda. För min del skulle jag vilja tyda stället så: "Då kom jag att tänka på de *lais*, som jag hört sjungas. Jag tviflade icke på, utan var tvärtom alldeles viss om, att de, som först diktade och utspridde dessa, gjorde det till åminnelse af *äfventyr*, som de hört berättas. Åtskilliga af dessa (äfventyr) har äfven jag hört förtäljas, och jag vill icke lemna dem åt glöm-

---

[1]) Cit. efter Gullberg Deux lais 25. [2]) Korr. (för *ne*) af G. Paris, Rom. XIV, 600. [3]) Bibl. Norm. III, 225.

skan, utan har nu satt några af dem i rim.“ Hvad jag vill framhålla är, att *en* i v. 39 *icke* (såsom Warnke och äfven Roquefort synes antaga) hänför sig till de *lais,* som förf. i v. 33 säger sig ha hört, utan till *aventures* i v. 36, dit således äfven *en* i v. 41 i andra hand hänför sig. På detta sätt fattadt innebär hela uttrycket intet annat, än hvad Marie sagt i de ofvan citerade verserna ur *Guigemar* 19 ff.

Af hvad ofvan anförts framgår, att laisförfattarne värkligen göra anspråk på, att vid sidan af de bretonska lais ha haft tillgång till andra källor, eller egentligen blott till en sådan: den muntliga berättelsen, ty de skriftliga uppteckningarne skulle ju ändock gå tillbaka till denna. Man kan icke förneka, att dylika uppteckningar af de gamla sägnerna kunna ha funnits och varit laisförfattarne tillgängliga, men desses uppgifter böra dock härvidlag upptagas med en viss försiktighet, då de lätt kunna vara tillkomna i syfte att föröka trovärdigheten af författarens framställning. I hvarje fall äro de föga äldre än den berättande laislitteraturen själf och ha ingen särskild betydelse.

Att författarne ofta stöda sig på muntlig tradition, är däremot otvifvelaktigt: sådana lais som *Guigemar, Eliduc, Desirré* och *Haveloc* kunna omöjligt vara byggda uteslutande på sjungna lais, därtill är mängden anförda fakta alldeles för stor. Vi kunna nämligen icke i någon större utsträckning skrifva dessa på laisförfattarnes räkning. Man har alla skäl att antaga, att dessa, äfven Marie de France, höllo sig synnerligen troget till sina förebilder. Bevis härför lemna särskildt de paralella lais såsom Graelent-Guingamor-Lanval och Bisclavret-Melion. Då man nämligen icke kan härleda dessa ur hvarandra, återstår blott den möjligheten, att de noga sluta sig till originalen. Det bör dessutom märkas, att de flesta olikheterna mellan Lanval och Graelent och mellan Melion och Bisclavret äro af den natur, att de måste tillskrifvas det folkliga underlaget, ej de bildade rimmarne. Vi måste därföre vid sidan af de bretonska lais antaga den muntliga berättelsen, kontö-

rernas sagor, såsom en viktig faktor vid bildandet af våra lais.

En alldeles särskild ställning intogo de rent lyriska konstdikterna. Dessa, som icke egde någon rot i värklighetens mark, kunde följaktligen icke heller från början ha vid sin sida någon muntlig berättelse. De faktiska upplysningar, de innehöllo, voro naturligtvis också både få och obetydliga, men hade dock sitt värde därigenom, att de gåfvo anledning till idéassociationer, som kunde fastknyta dikten vid någon mera fräjdad hjältes saga och vara ett slags stöd för den fantasibild, som på detta sätt tillskapades.

Ett exempel skall söka bevisa detta. De bretonske sångarne föredrogo bland annat äfven en lai, som skildrade älskarens smärta vid tanken på skilsmessa från den älskade: de två voro ju lika så oskiljaktiga som kaprifolierankan och det träd, hon omslingrat. En betydligt förvanskad ättling af denna lai skulle vi kunna anse oss ega i den lyriska "lais du Chievrefoil" [1]). Den tyckes ha åtnjutit en viss popularitet, och det låg därför nära till hands att göra det omtyckta ämnet till föremål för en berättande lai. Nu fans i någon gammal version af Tristansagan en skildring af, hurusom kung Marc, ångerfull öfver mordet på Tristan (eller sin delaktighet i vållandet till dennes död) lät på hans graf plantera en vinstock och på hans älskades en rosenbuske, hvilka bägge plantor sedan växte samman så, att man omöjligt kunde skilja dem. Episoden fins ej kvar i någon fransk bearbetning, men har bevarats i EILHART VON OBERGES tyska dikt, som härstammar från BEROUL eller någon denna nära stående version [2]). Här förefans således

---

[1]) BARTSCH, Chrest. 213.

[2]) Äfven en prosavariant finnes, hvilken BÉDIER, som mig synes utan tillräckligt skäl, anser vara äldre (Rom. XV, 495). För öfrigt åter kommer som bekant denna tanke i en mängd svenska, tyska, engelska och äfven bretonska folkvisor (G. A. B. H. Sv. Folkv. II, 97). Se äfven NYROP Oldfr. Helted. 243 not 4 (= 2)! N. tyckes ej känna någon skandinavisk variant.

med vår omtalta lai breton en viss likhet, hvilken gaf uppslag till att låta Tristan redan i lifstiden ha haft en dylik tanke och göra honom till denna lais hjälte och författare. Något egentligt betänkligt kunde man så mycket mindre finna häri, som Tristan var eller höll på att bli så att säga den ordinarie *lyriske* hjälten i motsats till de *episka,* kung Artur och hans riddare. Det gäller således endast att på lämpligaste sätt inflicka episoden i Tristans historia. Anvisning härpå gaf sannolikt ett annat ställe i den af Eilhart följda traditionen, där en trädgren, dock utan all symbolisk betydelse, förekommer som tecken mellan de bägge älskande [1]).

Emellertid gör naturligtvis denna förklaring endast anspråk på att vara en mycket blygsam hypotes.

* * *

Den utredning, jag här ofvan sökt lemna beträffande "*les lais narratifs*" ursprung och tillkomst, skulle jag vilja sammanfatta ungefär sålunda:

Alltifrån Englands eröfring af normanderna begåfvo sig bretonske sångare och sagoförtäljare öfver Kanalen för att hos sina talrika i England bosatta landsmän föredraga sitt hemlands sånger och sagor. Så småningom rotfäste sig en del af dessa i den temligen starkt bretoniserade norra delen af England och denna anglobretonska sagoskatt förökades ytterligare genom nordiska traditioner, komna från de på Irlands, nordvestra Englands och Skottlands kuster bosatta vikingarne. Genom den oafbrutna förbindelsen med moderlandet infördes ständigt dels ursprungligare former af de redan i Nordengland lokaliserade ämnena, dels från skilda främmande håll hemtade dylika. Äfven hos anglonormanderna mottogos särskildt naturligtvis sångarne och deras prestationer med största välvilja, och då på Hen-

---

1) L. SUDRE i Rom. XV, 551. Då det var ett specielt nordiskt bruk att rista (runor) i träd, torde möjligen Chievrefoil här bibehållit ett ursprungligt drag, som gått förloradt i bearbetningarne.

rik II:s tid det litterära intresset var särdeles lifligt och den allmänna uppmärksamheten genom de politiska förvecklingarne just var riktad på bretonerna och deras ätteläggar i England, började man att i form af poetiska berättelser bearbeta de populära bretonska sångerna, hvarvid man, där så ske kunde, äfven begagnade sig af de gamla traditioner — och möjligen äfven skriftliga uppteckningar af sådana — som stodo eller antogos stå i sammanhang med sångerna. Sedermera kunde äfven endast af sagotraditionen bevarade ämnen ge upphof åt dylika lais och slutligen bearbetades möjligen någon gång äfven kymriska och anglosaxiska motiv.

Dessa egentliga lais narratifs voro således, trots det franska språk, hvaraf de betjänade sig, uteslutande diktade i England, hvarför de ock lämpligen kunna till skillnad från de öfriga benämnas *anglofranska* lais.

* * *

Emellertid måste dessa på franska skrifna dikter naturligtvis äfven leta sig väg till fastlandet. Sannolikt inträffade detta tidigt nog, ehuru några bestämda data ej kunna uppgifvas. Men under det att i England termen lais, såsom af hvad ofvan visats framgår, alltid — eller åtminstone med ytterst obetydliga undantag — bibehöll betydelsen af en ur bretonska källor framgången dikt, saknades i Frankrike naturligt nog känslan för den ursprungliga innebörden i termen, i följd hvaraf snart epitetet lai gafs åt en hel del dikter, som enligt den anglofranska uppfattningen icke alls kunnat göra anspråk därpå, under det att å andra sidan en sådan dikt som *Mantel Mautaillié* åtminstone vanligtvis ej benämndes lai. *Mantel* är dock ingenting annat än en bearbetning af ämnet i *Cor* i verklig laisform. En annan dylik bearbetning af en känd lai är *Ignaure,* en travesti af *Guiron,* såvida icke möjligen Ignaure verkligen stöder sig på en sångbar lai, i hvilken då själfva travesteringen skulle ha uppstått. Något sådant skulle man nämligen kunna förledas att tro af v. 41 sp. 567, (Bartsch-Horning).

Henri d'Andelis *Aristote* kallas lai i 2 af de 4 mskpt, i hvilka den bevarats, och då det ena af dessa just är det, som i förhållande till de öfriga representerar en särskild grupp, torde nog författaren själf så velat beteckna sin dikt, hvilken som bekant är en vesterländsk omklädnad af en främmande, troligen ursprungligen indisk, saga. *L'espervier,* som i det enda, kontinentalfranska, manuskriptet kallas lai, är som Paris visat, en afläggare af de indiska sagoskatterna, och samma är förhållandet med *L'oiselet,* hvars rättighet till titeln lai ofvanföre s. 4 n. 1 vidrörts. Dessutom kallas några andra, vanligen som fableaux betecknade dikter, någon gång äfven för lais. Så är förhållandet med *La dame Auberée, Le courtois d'Arras* (den förlorade sonens historia i halft dialogisk form), *Le vair palefroi* och *Narcisse.* De härstamma alla, utom möjligen Palefroi, från österländska eller klassiska källor. Slutligen gafs namnet lai åt en eller annan dikt, som bär alla spår af att vara blott och bart foster af skaldens fantasi, såsom *Conseil* och *L'ombre.*

Alla de forskare, som behandlat någon eller några af dessa dikter, ha kommit till det resultat, att de författats i Frankrike. Undantag gör, mig veterligen, blott Wulff, som anser, att Marie de France möjligen författat *Mantel,* en åsikt, som dock torde vara fullkomligt ohållbar. G. Paris och Richter förlägga också dikten till Frankrike, den senare till Ile-de-France. I detta landskap eller på gränsen därtill synas äfven de öfriga lais vara författade, dock med undantag af *Ignaure,* hvars hemort, så vidt jag vet, ännu ej blifvit närmare bestämd, men som visar en utpräglad *pikardisk* dialekt, och sannolikt är skrifven i Ponthieu.

Beträffande *tiden* för uppkomsten af dessa lais vågar jag ej förlägga någon till det XII:e seklet utan anser början af det XIII:e vara det *tidigaste* datum, som kan ifrågakomma. Den enda af dem, som stundom betraktats som äldre, är *Ignaure,* hvilken Michel förlagt till XII:e seklet och G. Paris till sista tredjedelen af samma århundrade. Tyvärr har Paris ej anfört något särskildt skäl för denna sin åsikt,

men för så vidt han blott stöder sig på Michel, är dennes bevisning af föga värde, hvarom mera nedan.

Om jag i det följande i motsats till de ofvan behandlade anglofranska lais benämner dessa dikter kontinentalfranska lais, sker detta således med den uttryckliga reservationen, att lais i detta senare fall ej får betraktas som en terminus technicus för alstren af en särskild diktart, utan blott som en mera slumpvis gifven benämning åt ett antal sinsemellan artskilda dikter.

Slutligen vill jag ännu en gång beträffande en mängd enskildheter, som särskildt i detta kapitel nödvändigtvis måst behandlas temligen summariskt, hänvisa till den speciella behandlingen af de enskilda lais i nästa afdelning.

Andra Afdelningen.

SJÄTTE KAPITLET.

Graelent- och Guingamor-sagorna: Graelent, Lanval, Guingamor, Desirré och Guigemar.

Förbindelser mellan människor och öfvernaturliga väsen ha från urälsta tider spelat en stor roll i skilda folkslags myter och sagor. Såsom man väl kunde på förhand förmoda, röra sig ock en del af våra lais kring detta ämne. De flesta och märkligaste af dessa utgöra olika versioner af ett tema, som efter den lai, hvari det framträder i sin renaste form, lämpligen kan benämnas Graelentsagan. Mycket nära denna står Guingamorsagan, som möjligen blott är en lokalvariant.

Graelentsagan representeras inom laislitteraturen närmast af tvänne hvarandra mycket lika lais, som erbjuda ett synnerligt intresse just genom de skiljaktigheter, som trots nämnda likhet existera, och hvilka tillåta oss en viss inblick i den fortgående omformningsprocess, som dylika på folkets läppar lefvande traditioner alltid och allestädes äro underkastade, och specielt, såsom ofvan redan är antydt, i de förändringar, som de bretonska ämnena undergingo efter sitt öfverförande till England.

Dessa två äro den nyssnämnda *Graelent* och MARIE DE FRANCE' *Lanval*. Dessutom framträder samma saga i en

senare med främmande element starkt uppblandad form i *Desirré*.

Guingamorsagan behandlas i den liknämnda lai och ligger dessutom till grund för MARIE DE FRANCE' *Guigemar*, som dock blott bibehållit spridda drag af sin ursprungliga gestalt, af hvilka emellertid några torde hänvisa på en äldre form af sagan än den, som föreligger i Guingamor.

Jag behandlar först de närmast samhörande, Graelent och Lanval, därpå Guingamor och så de senare versionerna.

Graelent. **Graelent.** Förekommer i 2 mskpt, är publicerad af BARBAZAN (IV, 57), ROQUEFORT och GULLBERG. I *Strengleikar* finnas obetydliga fragment af den norska öfversättningen.

Lanval. **Lanval** finnes i 5 mskpt och är utgifven af ROQUEFORT, L. ERLING och WARNKE. Äfven i *Strengleikar*, där dock början (v. 1—154) saknas.

Det för bägge gemensamma hufvudinnehållet är i allra största korthet följande.

En riddare har blifvit älskare till en fé med vilkor att iakttaga en obrottslig tystlåtenhet. Icke desto mindre låter han förleda sig att berömma sig af sin bekantskap med en dam, som vida öfverträffade själfva drottningen i skönhet. Som straff för denna förolämpning mot drottningen dömes han att inom viss tid framvisa denna sin älskade, men finner sig i följd af det brutna löftet öfvergifven af henne och först i yttersta stunden räddas han från undergången genom hennes uppträdande vid hofvet, där alla måste erkänna sanningen af hjältens påstående. Han följer därefter sin älskade till hennes land.

I KÖHLERS anmärkningar till Lanval [1]) finnes en närmare redogörelse för innehållet i Graelent, till hvilken jag hänvisar. Här kommer blott att antydas de viktigaste skiljepunkterna mellan de bägge versionerna.

---

[1]) Bibl. Norm. III, LXXXI.

I Lanval uppträder, som nämndt är, sagan i en något yngre gestalt och lokaliserad i norra England [1]). Dessa bägge omständigheter förklara åtminstone de flesta afvikelserna från Graelent.

I bägge dikterna blir hjälten, som själf, i enlighet med tidens kraf på en sann riddare, är mycket gifmild, tillbakasatt af konungen vid utdelningen af skänker, så att han råkar i värklig nöd. Detta motiveras i Graelent såsom en hämnd af drottningen, därför att han, med hänvisande på sin plikt mot sin herre och konung, afslagit hennes kärleksanbud [2]). Lanval däremot lemnar detta besynnerliga beteende mot hofvets främste riddare alldeles oförklaradt och använder denna drottningens kränkta självkänsla och hennes i följd däraf utslungade sårande beskyllningar [3]) mot riddaren som medel att framkalla katastrofen: yppandet af hemligheten. Denna framkallas däremot i Graelent på det sätt, att konungen vid en fest låter ställa sin drottning utan mantel (desfublée) på en bänk för att beundras af de församlade riddarne, hvarvid Graelent ej kunde återhålla en för drottningen nedsättande jämförelse med féen. Här ha vi sannolikt förklaringen till en del af de förändringar ämnet undergått. Det är nämligen tydligt, att de primitiva sedvänjor, som tecknas i nyssnämnda lilla hofinteriör, kunde choquera en senare tids mera förfinade smak och särskildt dess subtila kvinnodyrkan. I stället för detta fick därför drottningens vrede träda som motiv för hjältens brytande af sitt tysthetslöfte och den mot honom visade onåden lemnades utan någon förklaring. Men med denna motivförändring framflyttades också tiden för drottningens kärleksförklaring: den kunde naturligtvis ej längre ega rum i början af berättelsen utan först efter det, att hjälten redan

---

[1]) ZIMMER (Fr. Z. XIII. A, 94) anser, att början af Lanval visar oss en trogen bild af ställningen i norra England år 1092.

[2]) Detta Josefs-motiv framträder ännu tydligare i Guingamor och Châtelaine de Vergy. I den förstnämnda saknas ej ens manteln, ehuru den i intet afseende invärkar på händelsernas gång.

[3]) Jfr härmed Eneas v. 8567 ff.!

knutit förbindelse med féen, och härmed förringas ock i någon mån det sedliga värdet af hans ståndaktighet.

Sättet, hvarpå hjälten gör sin älskades bekantskap, är också i ganska väsentlig mån modifieradt i Lanval. Missmodig öfver sin oförskyldt iråkade fattigdom, beger sig riddaren till skogs för att jaga. Enligt Graelents version påträffar han under förföljandet af en hvit hind en fé, som, uppvaktad af två tjenarinnor, badar i en källa. Han bemäktigar sig hennes kläder för att därigenom sätta sig i besittning af hennes person [1]), återlemnar dem dock på hennes begäran och lofvar henne tillika full säkerhet, men det oaktadt:

281 "En l'espese de la forest
"A fet de li ce que li plest".

Långt ifrån att upptaga detta illa, förklarar emellertid féen, att hon just för hans skull kommit och väl visste, hvad som skulle hända, samt lofvar honom på nämnda vilkor att ständigt osynlig för alla andra vara vid hans sida. Guingamor har en alldeles motsvarande skildring, om hvilken mera nedan. Lanval har däremot inskränkt hela denna episod till ett möte mellan riddaren och tvänne sköna tärnor, som uppmana honom att följa dem till deras herskarinna. Af badscenen återstår dock en liten reminiscens: de bägge tärnorna tyckas vara på väg att hemta vatten till féens toalett, ty den ena bär ett gyllene ämbar och den andra en handduk. En mycket intressant öfvergångsform har blifvit oss bevarad i Desirré. Riddaren träffar vid en

[1]) Man anser detta drag härflyta från sagorna om människor eller öfvernaturliga väsen i djurhamn, hvilka man kan få i sitt våld genom att borttaga hamnen (Landau It. Nov. 106, not.). Dylika sagor finnas spridda öfver hela världen från Kina till Ostindien och Grönland. De älsta exemplen påträffas i Pantschatantra och Tusen och en natt (Rom. VII, 532 ff.). Bekant är en liknande episod i Valundssagan. Hos oss finnes en dylik i sagan om "Det sköna Slottet östan om Solen och nordan om Jorden" (Hylt.-Cav. Sv. Folksagor I, 139 och Bondeson Historiegubbar 249), hvilken äfven för öfrigt är besläktad med våra lais. Äfvenså i den tyska i XIV:e seklet upptecknade dikten om Friedrich von Schwaben (Z. D. A. XXXIII, 42).

källa i skogen en skön tärna, som hämtar vatten i gyllene ämbar. Han söker med våld vinna henne och för att rädda sig själf lofvar hon att föra honom till sin dam, som ej skulle vägra honom sin kärlek. Det är med all sannolikhet den förändrade lokalen, som föranledt denna omstöpning. Klimatet i Kardoilstrakten tillät ogärna några så fantastiska utsväfningar som sköna féer badande i källor i det fria, hvarför också Lanvals och Desirrés älskade få nöja sig med att taga sina bad inomhus.

Slutscenen är i Graelent skildrad med vida större utförlighet än i Lanval. Efter Graelents frikännande beger sig féen med sina tärnor i väg utan att taga någon notis om riddaren. Denne svingar sig genast upp på sin häst och följer sin käraste, är vid passerandet af en flod, som synes utgöra gränsen till féens rike, upprepade gånger nära att omkomma, tills féen omsider bevekes af hans ståndaktighet och tärnornas förböner, räddar honom ur floden och låter honom följa sig till sitt land, där han enligt sägnen ännu lefver. Den trogna hästen gick sedan länge i skogen, sökande och sörjande sin herre. Lanval hoppar däremot helt enkelt upp på hästryggen bakom sin dam och följer henne så "till Avalun". Äfven i detta fall sluter sig Desirré, såsom vi skola se, närmare till Lanval, under det att Guingamor i visst afseende påminner om Graelent.

Af våra bägge nu behandlade lais torde således hvad själfva sägnen beträffar Graelent otvifvelaktigt representera den äldre och ursprungligare ståndpunkten. I afseende på den så att säga mera yttre formen, språket och stilen, är förhållandet möjligen omvändt. Framställningssättet i Graelent, specielt hjältens långa, skolastiskt spetsfundiga utredning af kärlekens rätta natur och väsen synes tyda på en något senare smakriktning. De språkliga skiljaktigheterna äro mindre än de stilistiska. Graelent rimmar visserligen i v. 413 tenoient : mangoient, ett rim, som Marie ej gärna skulle tillåta sig [1]), men har dock i v. 725 demenot : ot. Andra

[1]) Bibl. Norm. III, XLI.

anmärkningsvärda rim äro 216 escavie : colorie och 611 place : atace [1]). Äfven ordförrådet företer några olikheter. Emellertid äro såväl den ena som den andra dikten skrifven på Ile-de-France-dialekt eller rättare sagt på det litterära språk, som just var under bildning [2]).

Roquefort, A. Duval [3]), Dinaux [4]) m. fl. ansågo Marie vara författare äfven till Graelent, en åsikt, hvars orimlighet snart nog blef ådagalagd; Duval höll dessutom Graelent för att vara ett slags utkast till Lanval. Hvem som författat Graelent, torde väl för alltid förbli en hemlighet, men allt talar för, att den är författad i England. Ett särskildt stöd för denna mening ger oss det faktum, att den ej förråder detta jäktande efter rika rim, homonymer och paronymer, som vid denna tid är så karaktäristiskt för de smärre kontinentalfranska dikterna, men däremot saknas i de anglofranska [5]).

Egendomligt nog kallas Graelent i det ena, först kända, mskptet "aventure" och ej lai, liksom den ock i den norska öfversättningen benämnes "saga", ej "lioð". I det andra mskptet benämnes den däremot lai.

Guingamor. **Guingamor** förekommer blott i 1 mskpt och är publicerad af Paris i Rom. VIII.

Innehållet är följande: Guingamor, nevö till konungen af Bretagne, var en ädel och frikostig riddare. Själfva drott-

---

[1]) Jfr Warnke Anon. Lais 19!

[2]) Jfr G. Paris i Rom. XIV, 599! — Gullberg i Deux lais 99 kommer efter en undersökning, som väl äfven efter den tidens förhållanden torde kunna betecknas såsom ovanligt lättvindig — den träffar, eller rättare söker träffa, endast *kopians* språk, och förf. lefver uppenbarligen i den lyckligaste okunnighet om möjligheten af, att detta kunde vara ett annat än originalets — till det resultat, att både Graelent och Espine "sont composés en France, en dialectes mixtes (!); que tout porte à croire que l'aventure de Graelent a été composée au centre de l'Ile de France dans la première moitié du XIII:e siècle".

[3]) Hist. Litt. XIX, 721. [4]) Trouvères II, 314.

[5]) Jfr Freimonds uppsats i Gr. Z. VI, 1 ff. och 177 ff. spec. 181, 212!

ningen kastade sina ögon på honom och erbjöd honom sin kärlek, hvilket han dock, af pliktkänsla mot sin konung, afböjde. Förödmjukad och förbittrad samt bäfvande för att Guingamor skall yppa något för konungen, söker hon göra sig honom kvitt genom att narra honom ut på jakt efter den hvita vildgalten, som huserade i skogen, ett farligt äfventyr, som redan förut kostat konungen tio af hans bästa riddersmän. I skogen påträffar han först ett skenbart öfvergifvet palats och därefter dess egarinna, en fé, som badar i en källa. Han bemäktigar sig hennes kläder för att hindra henne att fly, tills han fångat sitt vildsvin, men hon förehåller honom det oridderliga i hans beteende och inbjuder honom till en tre dagars vistelse hos sig, då han vid affärden skulle få såväl svinet som den af konungen lånade jakthunden, som nu likaledes försvunnit ur sikte. Anbudet antages naturligtvis och de återvända till slottet, som nu är befolkadt af en lysande samling damer och riddare, bland hvilka Guingamor äfven igenkänner sina saknade landsmän. Då han på tredje dagen vill bege sig hem, får han veta, att han varit borta, icke tre dagar, utan trehundra år, och att nu hela hans släkt är utdöd. Han vill icke desto mindre återvända för att se, om hon talat sanning, i hvilket fall han ämnar komma tillbaka till féens land. Hon förbjuder honom att under färden förtära något, hvad det vara må, och ger honom hunden och vildsvinet, hvars hufvud han medtager som segertecken. Han beger sig in i skogen och träffar där en kolare, som bekräftar sanningen af féens ord. Guingamor skänker honom vildsvinshufvudet och beger sig på återvägen, men, ansatt af hunger, kan han icke motstå frestelsen att förtära några äpplen. Genast förvandlas han till en skröplig gubbe, hvars slut synes nära förestående. Då komma två sköna tärnor, som, sedan de förehållit honom hans obetänksamhet, varsamt föra honom öfver floden in i féens rike.

I anseende till språket erbjuder Guingamor föga af intresse och står temligen nära Marie de France' lais. Dock rimmar här 2 gånger, v. 267 och 367, imperf. af verb efter 1:a konj. med dylikt efter någon af de öfriga; däremot i v. 237 demandot : plot och i v. 509 amenot : ot. Regime

i st. f. sujet förekommer i v. 484 roi : palefroi (r. sg.), och i v. 580 passé : mené (r. sg.).

Att med G. Paris antaga, att Marie skulle ha författat äfven denna lai, anser jag redan på grund af dessa, om ock små differenser, vara mindre rådligt.

Men hvad som bestämdt talar emot ett sådant antagande är den högst förträffliga stilen, vida skild från Marie de France' glattpolerade men temligen ointressanta framställningssätt. I stilistiskt afseende betecknar *Guingamor* utan tvifvel höjdpunkten inom laislitteraturen. Den är också den enda af våra lais, som förmått höja sig till en värkligt poetisk kraft och schwung i uttrycket. Hela skildringen af Guingamors jakt i den förtrollade skogen är synnerligen åskådligt och präktigt gjord, och hans möte med féen och kärleksscenen dem emellan är framstäld med ett, för tiden ovanligt naivt, nästan kyskt, behag, som värkar synnerligen angenämt vid sidan af *Graelents* brutalt naturalistiska behandling af samma tilldragelse och Marie de France' anständigt raffinerade detaljskildringar af dylika situationer [1]).

Graelentsagan hör till dem, hvilkas keltiska ursprung betraktats som aldra säkrast. G. Paris [2]) och Zimmer [3]) ha bägge bestämdt uttalat sig i denna riktning. Redan Wolf [4]) såg förebilden till Graelent i den armorikanske fursten "Gradlon mor" i 5:e seklet och Zimmer [3]) har öfvertygande visat dels identiteten af nämnda bägge namnformer, dels hurusom Graelentsagan hör hemma i Cornouaille, under det att Guingamor hänför sig till det bredvid liggande Leon [5]).

Å andra sidan har dock Landau [6]) framställt den me-

---

[1]) Jfr Warnke Anon. Lais 16 ff.!

[2]) Rom. XIV, 607. [3]) Fr. Z. XIII. A, 1 ff. [4]) Lais 238, not 73.

[5]) Osäkrare synes mig vara det antagandet, att Lanval skulle representera en version från Vannes (Op. cit. 16), då efter hvad jag sökt visa, dess afvikelser från Graelent betingas af öfverflyttningen till England.

[6]) L. anför såsom underlag för våra lais äfven *Melusinamyten*, som ju dock är *yngre* än dessa.

ningen, att Graelent och Lanval blott äro ombildningar af Amor och Psychesagan.

Med hvad rätt kan dock detta ämne kallas keltiskt och bretonskt?

Såsom ofvan blifvit nämndt, är ämnet i sin enklaste form ett sådant, som återfinnes och efter hvad mig synes med nödvändighet måste återfinnas hos alla folk, som i sin utveckling hunnit fram till föreställningen om ett människorna motsatt slag af väsenden. Dessa måste tänkas ingripa på skilda sätt i de dödliges lif, först mera såsom goda eller onda makter i allmänhet, sedermera i särskilda egenskaper och förhållanden, och det var naturligt, att kärleken härvid kom att spela en stor roll.

Ett dylikt kärleksförhållande innebar dock alltid något onaturligt, vare sig den andra parten uppfattades såsom en ond eller som en god ande. I förra fallet gällde det för den jordiska parten att antingen motstå frestelsen eller ock gå till eftervärlden som ett sedolärande exempel non imitàndum. Hit hänföra sig en mängd indiska myter och legender, hvari gudarne betjena sig af sköna "apsaras" (nymfer) för att förföra de anakoreter, hvilkas alltför stora helighet väcka de gudomliges oro, hit likaså de många kristna legenderna, om huru djäfvulen eller hans redskap i fager kvinnohamn frestat de helige männen — med växlande framgång. Äfven för att finna en efter tidens uppfattning öfvertygande förklaring till en synnerligen fördärfvad karaktär begagnade man sig af denna föreställning om kärleksförbindelsen med andra makter, såsom t. ex. i romanen om *Baudoyn de Flandres* [1]).

I det andra fallet däremot måste en dylik förbindelse uppfattas såsom för den mänskliga kontrahenten synnerligen eftersträfvansvärd, men på samma gång äfven som något, hvartill han genom sin naturs ofullkomlighet knappast är lämpad eller berättigad. Handlingen kommer därför helt naturligt att röra sig ikring, hurusom han genom en eller

---

[1]) LANDAU Quellen 230.

annan mänsklig svaghet förvärkar denna fördel och därpå först efter många svårigheter återvinner densamma.

Äfven denna klass af ämnen är i skiftande form representerad öfver hela världen.

Ämnets natur gjorde det uppenbarligen synnerligen brukbart till moraliserande och allegoriserande ändamål. Ett exempel härpå är Apulejus' bekanta i "Den gyllene Åsnan" inskjutna saga om Amor och Psyche.

Ingendera af våra bägge versioner har dock någon sådan tendentiös natur och detta är en punkt, som bör observeras. Ej heller finnas några detaljer, som särskildt kunna härledas ur Psychesagan. Den gestalt, hvari våra lais framträda, har säkerligen danats i Bretagne, och vissa af de motiv, som användts för ämnets utveckling, äro afgjordt keltiska.

Jag måste således hålla Landaus ofvan anförda åsikt för oriktig och anse, att våra lais med all rätt kunna betecknas som bretonska.

Såsom af Guingamor och Graelent tydligen framgår, uppfattades diktens hjältinna ursprungligen såsom någon slags vatten- eller källnymf. I likhet med de flesta folk fäste äfven de gamla kelterna mytiska föreställningar vid vissa bekanta källor. Så omnämnes redan af Wace Barenton-källan i skogen Bronceliande i Bretagne, hvilken Chrestien de Troyes i Yvains begagnat såsom på visst sätt en motsvarighet till denna i vår lai befintliga [1]. I en senare fableau [2] finnes äfvenledes vårt källmotiv i ganska liknande form.

I Graelent och Lanval är det féen, som städse gör sin riddare sällskap, Guingamor åter stannar hos sin älskade i hennes land, och först då han, betagen af hemlängtan, gör ett besök i de dödliges rike och glömmer féens vilkor, håller han på att för alltid förlora henne. Hvad som här spelat in är tydligen den gamla, särskildt hos kel-

---

[1]) Förekommer, i enklare form, äfven i *Richard li biaus* v. 935 ff.

[2]) Montaiglon Recueil VI, 72.

terna utbredda föreställningen om ett féernas rike, på samma gång ett den eviga ungdomens lyckliga land, där hundrade jordeår fly hän såsom en dag. De gamle irerna tänkte sig detta land såsom en ö ute i oceanen och det berättas om en viss *Maelduin*, att han med 17 följeslagare tillbragte en tid hos dess drottning och hennes 17 fagra tärnor [1]). Sedermera sammanblandades denna med ön *Avalon* dit Artur enligt sägnen skulle ha blifvit förflyttad för att invänta den tid, då hans sår blifvit läkt och han kunde återvända till de sina. G. PARIS [2]) citerar i sammanhang med våra lais *Ogier le Danois* och *Tannhäusersagan*. I den förra är dock allt, hvad som rör hjältens förhållande till feerna Gloriande och Morgane samt hans vistande på Avalon, ett sent tillägg af italienska bearbetare [3]) och den senare är som bekant likaledes af yngre datum. I den följande romanlitteraturen begagnas ofta detta motiv och man har med rätta framhållit, att detta bortförande till Avalon och Arturs sällskap i viss mån motsvarar antikens apoteosering.

Början af Guingamor, som annars visar en så nära öfverensstämmelse med Graelent, skiljes sig dock däruti, att det är ett vildsvin, ej en hjort, som hjälten jagar. Sannolikt är detta en påvärkan från den kymriska sagan om "*Arturs vildsvinsjakt*". Hjorten förekommer nämligen äfven i Guigemar och spelar öfver hufvud taget ofta i den franska dikten en dylik vägvisarroll [4]). ROQUEFORT, LEGRAND D'AUSSY och HERTZ ha framkastat en förmodan [5]), att denna i Guigemar uppträdande hind egentligen skulle vara en fé. Så synes mig ock vara förhållandet och, ehuru man naturligtvis alltid med största försiktighet måste bruka dylika vittnesbörd, tyckes mig en ännu lefvande högeligen intres-

---

[1]) Z. D. A. XXXIII, 360. — Jfr Camoens skildring af "kärlekens ö" i Lusiadernas 9:e sång!

[2]) Rom. VIII, 50.

[3]) P. PARIS i Hist. Litt. XX, 699.

[4]) Se härom PIO RAJNA, Origini 250 ff.

[5]) Jfr Bibl. Norm. III, LX.

sant fransk folksaga från Picardie, *"La biche blanche"* [1]), bestyrka detta.

Till de ödesdigra äpplena har Paris [2]) framdragit intressanta motstycken. Föreställningen synes vara antik, såvida den ej går längre tillbaka [3]). Att märka är, att Avalon på folketymologisk väg satts i samband med kelt. *afal,* äpple [4]).

Jag öfvergår nu till de bägge lais, som förete ett senare utvecklingsstadium, Desirré och Guigemar.

En mellanform mellan Graelent och Lanval, fastän mycket förändrad och nästan oigenkänlig [5]), ha vi i

---

[1]) Publ. af CARNOY, Rom. VIII, 224. Hufvuddragen förtjena att anföras. En ung prins lockas af en ståtlig hjort från sina jaktkamrater. Slutligen störtar hans häst och straxt därpå visar sig en hvit hind, som han fåfängt söker fånga eller skjuta. Sedermera anländer han till en präktig gård och berättar för dess herskarinna, en skön fé, sitt äfventyr med den hvita hinden. Hon förklarar, att hinden är hennes och lofvar honom den, såvida han kan uträtta tre uppdrag. Med tillhjälp af en af féens döttrar, *som just är den hvita hinden,* lyckas han ock bestå profven och äfven undkomma tillsammans med henne, hvarvid de flyende rädda sig genom att den trollkunniga mön på bekant sätt förbyter sig själf och sin älskade i åtskilliga olika föremål. Efter en tids samlif lemnar han sin käresta för att besöka sina föräldrar, från hvilka han tror sig ha varit skild blott en dag, då det i värkligheten synes ha varit en längre, dock ej närmare angifven tid. Först måste han dock lofva att ej kyssa sina föräldrar; modren kysser honom i sömnen och han förgäter sin älskade, med hvilken han först efter många äfventyr återförenas. — Jfr härmed den svenska sagan om *Konungasonen och Messeria,* i en annan version benämnd *Konungasonen och Prinsessan Singorra* (HYLT.-CAV. Sv. Folksagor I, 213)! I den förra förbjudes hjälten att äta (jfr Guingamor!), i en tredje uppteckning från Roslagen, kallad *Solfålla,* att kyssa sin mor (Op. cit. 245).

[2]) Rom. VIII, 50.

[3]) I en svensk folkvisa, *Agneta och bergamannen* (WIGSTRÖM Folkdiktning I, 13) spelar äfvenledes ett äpple en viss roll vid den bärgtagnas återvändande. Uppteckningen framställer visan i ett högeligen fördärfvadt skick; som af en jämförelse med n:o 1 i samma samling framgår, har bärgamannen trädt i stället för en ursprungligare hafsman.

[4]) Fr. Z. XII. A, 247.

[5]) Sammanhanget mellan dessa lais synes också ha undgått både

Desirré. Finnes blott i 1 mskpt (1104 N. F. fr. i Paris), publ. af Michel i Lais inédits, 5; äfven i *Strengleikar*, något afvikande. *Desirré.*

Desirré kallades så därför, att han föddes först efter det, att hans föräldrar, som på länge icke fingo några barn, hade vallfärdat till St. Giles graf i Provence. Sedan han under sin ungdom varit öfver till Frankrike och där utmärkt sig, återvände han hem och blef en berömd riddare vid det skottska hofvet. En dag, då han i »la blanche lande» sökte en eremit, påträffade han i stället en skön tärna, som hemtade vatten ur en källa. Då han med våld vill tilltvinga sig hennes kärlek, lofvar hon honom, för att undgå hans enträgenhet, att föra honom till sin herskarinna. Dennas ynnest lyckas han genast vinna och får mot försäkran att iakttaga all möjlig diskretion löfte att ofta träffa henne, till bekräftelse hvarpå han får mottaga en ring, som skall försvinna, så snart han svikit hennes förtroende. Efter en tid börjar han emellertid att plågas af samvetsskrupler och biktar sig för eremiten. Genast försvinner ringen, Desirré är öfvergifven af sin käresta och tynar bort af sorg och trånad. Först då han är nära döden, uppenbarar hon sig åter, botar honom med löftet att åter som förut få träffa henne och tager slutligen tillsammans med honom nattvarden (för att befria honom från hans farhågor, att några onda makter äro med i spelet?) [1]. Härefter följa några för handlingens utveckling betydelselösa episoder. Konungen och Desirré anträffa under jakt på en förtrollad hjort en son till Desirré och hans älskade, och denne återlemnar till sin fader den, som man skulle tycka, numera

---

G. Paris och Köhler. P. Paris har dock redan i Hist. Litt. XXIII, 63 antydt förhållandet dem emellan.

[1]) Jfr härmed Yonec 150 ff., där Y. i sin älskades skepnad tager nattvarden för att bevisa sig ha den sanna tron, vilkoret för att ernå hennes ynnest. En liknande passus i *Partenopeus de Blois* (Hist. Litt. XXIII, 63). I senare romaner förekommer ofta, att hjälten vägrar att mottaga en hednisk prinsessas kärleksanbud på grund af olikheten i religion. Huon de Bordeaux var dock ej så nogräknad i detta afseende (Nyrop Oldfr. Helted. 369).

onödiga ringen och upptages vid hofvet. Då sonen efter en tids förlopp flyr därifrån, följer honom Desirré, men råkar genom en dvärgs förräderi i fara att mista lifvet, då han på dennes råd inträngt i sin älskades boning [1]). Slutligen infinner sig, utan något särskildt motiv, Desirrés älskade med sina bägge barn vid hofvet och detta hennes uppträdande påminner starkt om skildringarne af Graelents och Lanvals resp. älskarinnors ankomst med sina tärnor. Sonen blir därpå dubbad till riddare, dottern förmäles med konungen och äfven Desirré ingår äktenskap med sin älskade. Till sist följer äfven här hjälten sin hustru, dock på hennes bestämda inrådan, till hennes land.

Såsom af ofvanstående redogörelse framgår, har händelsernas naturliga och följdriktiga utveckling här blifvit alldeles upphäfd, och af den enkla och tilltalande sagan har blifvit ett föga tillfredsställande lappvärk, en slagt besynnerlig ragout, där stycken af den ursprungliga fabeln blandats med en mängd främmande, från skilda håll komna ämnen, alldeles godtyckligt, utan spår till egentligt sammanhang eller motivering.

Redan denna omständighet talar för, att Desirré skulle vara något yngre än de öfriga hithörande lais [2]). Dock

---

[1]) D:s dumdristighet härvidlag är alldeles obegriplig, då han ju nu åter efter behag kunde råka sin käresta.

[2]) Möjligen kunde en gissning, ehuru förvisso mycket djärf, beträffande åldern föranledas af följande verser (s. 8 i Lais inédits):

"Dunc ert chevalerie en pris,
"Se uns chevaler d'autre pais
"Alast ailurs pur sun pris quere
"Ou a turnement ou a guere,
"N'ert mie en travers feruz,
"Ne de ses compaignuns venduz".

Skulle detta kunna uppfattas som en hänsyftning på Rikard Lejonhjärta, om hvars tillfångatagande och öfriga äfventyr ju mångfaldiga historier voro i omlopp, så hade man därmed en terminus a quo, nämligen 1192 à 1193, och då en dylik allusion knappast kan ifrågakomma annat, än medan den åsyftade händelsen ännu har nyhetens behag, skulle man däraf kunna bestämma tiden för diktens författande till medlet af 1190-talet.

torde skillnaden i ålder ej vara alltför stor och med all sannolikhet tillhör äfven denna dikt det XII:e seklet [1]. Med undantag af ett ställe, där, som af följande vers synes, bör läsas *sunt* i st. f. *est,* är deklinationsregeln alltid strängt iakttagen. Pere har ännu ej -s i nom. sing., : mere (s. 24 och 34). Framför vokal har e ännu ej fallit. En egendomlighet i ljudsystemet är fall af e i förtonstafvelsen [2], t. ex. frai (s. 32), fras (s. 35), bägge bestyrkta af stafvelsernas antal.

Desirré är otvifvelaktigt författad i England. Af hvem är okändt. Några särskilda likheter med andra lais i afseende å stil och språk har den ej att uppvisa.

Ungefär samma ställning, som Desirré har till Graelent, intager till Guingamor den första af Marie de France' lais, Guigemar.

Guigemar, i tre mskpt samt i *Strengleikar,* tämligen fritt och litet utförligare; utgifven i likhet med Maries öfriga lais af Roquefort och Warnke. *Guigemar.*

Guigemar, son till konung Hoilas' [3] vasall Oridials i »Bretagne la Menur», blef på en jakt sårad, därigenom att pilen studsade tillbaka från en hind, på hvilken han skjutit. Den sårade hinden förutspår honom, att han aldrig skall kunna botas annat än af den kvinna, som för hans skull lidit mera än någon annan kvinna i världen. G. blir rådvill, ty han har ännu aldrig älskat; naturen, som förlänat honom alla andra goda egenskaper, tycktes ha gjort honom kall och okänslig för kärlekens makt. Under det han så irrar omkring, kommer han till stranden och träffar där på en präktigt utstyrd båt, i hvilken han lägger sig och insomnar. Då han vaknar,

[1] Warnke Anon. Lais, 22, synes vara böjd för att förlägga Desirré till XIII:e seklet. Han framhåller dessutom med rätta den kyrkliga tonen i dikten i motsats till Marie de France' lais.

[2] Så redan i Brandan. Se Meyer-Lübke 314, Vising Dial. anglon. 70!

[3] G. Paris (Rom. XIV, 600) vill rätta det till det vanliga bretonska namnet *Hoel.*

har båten af sig själf fört honom öfver hafvet och lagt i land vid en skön, mot landsidan af murar omgifven trädgård, där landets beherskare, en svartsjuk gubbe, höll sin unga hustru inspärrad, vaktad af en gammal prest, som »les plus bas membres out perduz» [1]). Då damen tillsammans med sitt enda sällskap, en tillgifven systerdotter, beger sig ned till stranden, påträffa de där G. Han får en fristad hos damen, snart uppstår mellan dem bägge en häftig kärlek, och med den sluga tärnans hjälp lefva de en lång tid i allsköns förnöjelse. För att i fall af skilsmessa ega en underpant på den älskades trohet knyter damen en dag en konstknut på hans skjortflik och låter honom svärja att aldrig älska någon annan än den, som kunde lösa knuten. Han fäster däremot på henne en kyskhetsgördel och tager hennes ed på, att blott den, som förmår öppna dess lås, skall vinna hennes kärlek.

Samma dag, detta skedde, upptäcktes de af en (förut aldrig omnämnd) kammarjungfru, som tillkallade riddaren. G. förtäljer denne sina äfventyr och visar honom den underbara båten, som åter ligger vid stranden. Då G. åter stiger ombord, går båten till hafs och återför honom till hans land.

Här mottogs han naturligtvis med glädje, men var själf tyst och sluten och ville trots vännernas råd icke gifta sig med någon annan än den, som kunde upplösa den konstmessiga knuten, och det förmådde ingen jungfru i hela Bretagne.

Under tiden hade hans käresta lyckats fly i den förtrollade båten och af denna förts till en viss Meriaducs borg i Bretagne.

Meriaduc upptog henne i sitt hus, men försökte fåfängt vinna hennes kärlek, då han ej kunde uppfylla vilkoret härför: att öppna bältet. Snart fans det icke någon riddare i Bretagne, som ej förgäfves sökt öppna låset och vinna damen.

Slutligen sammanträffar hon med sin vän, löser knuten och öfvertygar honom om, att hon fortfarande bär hans gördel. Men då G. hos Meriaduc anhåller att få föra sin älskade med

[1]) Så enligt mskpt H; utplånadt i S; "les p. b. membres" i P. Tobler (Gr. Z. X, 164) vill hellre tolka detta med "plus biax;" N. har "kalldr oc kollnadr or ollum likams losta".

sig, får han hånfullt afslag. Han förenar sig då med dennes fiender, intar efter en lång belägring staden och blir ändtligen för alltid förenad med sin älskade.

Af den ursprungliga sagan återstår här icke mycket. Dock återfinnes den inledande hjortjakten, fast i något förändrad form, och de allra allmännaste dragen af hufvudhandlingen: den hemlighetsfulla kärleksförbindelsen, den plötsliga skilsmessan samt slutligen, efter många äfventyr, återföreningen, dessa dock nästan dolda under de många olika, främmande tillsatserna.

Af dessa är det en, som tyder på keltiskt-iriskt ursprung, nämligen den förtrollade båten, som äfven förekommer i iriska sagor [1]. Det öfriga lånegodset tyckes till största delen vara af österländskt ursprung och i sin nuvarande form liknar därför berättelsen närmast en västerländsk bearbetning af ett haremsäfventyr. Ty på ett lyckligare sätt, än här skett, kan väl knappast ett österländskt harem tänkas öfverflyttadt på Bretagnes jord. Den rätttrogne österlänningen måste naturligtvis förvandlas till en gammal, svartsjuk äkta man för att göra begripligt, hvarför han höll hustrun inspärrad; haremsvaktaren, evnucken, har blifvit en kristen prest, men bibehållit sin egenskap af kastrat och dessutom från sitt original äfven ärft kallet att passa upp vid bordet [2]. Själfva den välomgärdade bostaden har bibehållit sin österländskt praktfulla karaktär; de öfriga haremsdamerna ha visserligen måst försvinna som sådana, men igenfinnas dock i de bägge tärnorna, hjältinnans förtrogna och den tillbakasatta rivalen, som hämnas på sin medtäflarinna.

Köhler [3]) anför åtskilliga grekiska motstycken till den

[1]) Z. D. A. XXXIII, 264, jfr Op. cit. 277. I romanlitteraturen återfinnes den i *Partenopeus de Blois* och *Floriant et Florette*.

[2]) Det kan synas underligt, att icke någon af tärnorna fått detta, föga presterliga, uppdrag, men dels voro dessa ursprungligen sannolikt damens jämnlikar, dels var uppassningen vid bordet under medeltiden ett manligt värf, som blott undantagsvis bestreds af kvinnor. (Schultz Das höf. Leben I, 332.)

[3]) Bibl. Norm. III, LX.

mystiska knuten, samt andra dylika från skilda håll till den svårupplösta gördeln.

Frågar man sig nu, huru dessa österländska och grekiska element kommit att inväfvas i den keltiska sagan, så synes mig det sannolikaste svaret vara, att de hemförts af korsfararne, bland hvilka också funnos många bretoner. (För öfrigt omtalas t. o. m. ett speciellt bretonskt korståg eller snarare en vallfärd i större skala till det heliga landet.) Visserligen har den iriska litteraturen långt tidigare upptagit en ganska ansenlig del orientaliska och klassiska element [1]), men det är dock icke troligt, att påverkan kommit från detta håll.

* * *

Redan dessa många olika versioner och de relativt talrika manuskript, genom hvilka de äro oss bekanta, vittna om, att Graelent-Guingamorsagan alltifrån dess första införande i litteraturen åtnjöt en popularitet, som kommit få andra till del. Och denna minskades icke ens, då det först så lifliga intresset för laisdiktningen afsvalnade, utan tvärtom bibehöll det gamla sagostoffet alltjämnt sin lifskraft och fogade sig gång på gång lätt och smidigt efter de nyas former, som de följande seklens litterära smak kräfde. Det kan naturligtvis ej vara min mening att här i detalj söka genomgå de olika utvecklingsformerna vare sig för detta eller följande lais-motiv, utan vill jag blott i korthet påpeka några af de viktigaste.

I England uppträdde *Lanval* i två olika bearbetningar *Launfalus* [2]) *Miles* af en viss Thomas Chestre, som skall ha lefvat i medlet af XV:e seklet, och *Sir Lambewell*. Den senare torde i första eller andra hand härflyta från Maries *Lanval*. Chestres dikt synes däremot vara grundad

[1]) Jfr Zimmers uppsats i Z. D. A. XXXIII, 325 ff.

[2]) Launfal*us* troligen rättare än Launfal, se Erling Lanval 53!

på någon version af sagan, som stått emellan *Graelent* och *Lanval.* Förra delen har nämligen några drag, särskildt episoden om värdens dotter, som erinra om Graelent, hvaremot den senare sluter sig närmare till *Lanval.* Dessutom har Chestre inskjutit en lång, från obekant håll tagen, berättelse om "Syr Valentin". Att därför med Erling [1]) kalla *Launfalus* en sammansmältning af flera dikter är oegentligt, och lika orätt är, att som Warnke [2]) tala om de "mångfaldiga äfventyr", som Chestre sammanknutit.

Af vida större betydelse är dock den omdiktning, som ämnet ungefär ett sekel efter dess första bearbetande i laisform undergick i Frankrike, och hvilken gaf upphof till en af hela medeltidslitteraturens finaste och mest rörande dikter, *la Châtelaine de Vergi* [3]). Af G. Paris [4]) räknad till *"romans d'aventure"* — hvilket förefaller något oegentligt — torde den rättast kunna betraktas som en ättling i rakt nedstigande led af Graelent-sagan, sådan den ter sig i våra lais [5]).

---

[1]) Lanval VII. [2]) Bibl. Norm. III, IX. Jfr Wolf Lais 238.

[3]) Tre mskpt; publ. af Méon IV, 296. [4]) Litt. Fr. 108.

[5]) Till någon särskild lai torde dock *"la Châtelaine"* ej kunna ledas tillbaka, åtminstone ej till någon af de för oss bekanta. Själfva anläggningen ansluter sig närmast till *Lanval,* men delvis påminner den mera om *Graelent* eller *Guingamor.* En ung riddare vid hertigen af Burgunds hof hade vunnit en ädelboren dams, la dame de Vergis, kärlek och njöt af hennes ynnest, dock på det vilkor, att så snart han för någon upptäckte deras förhållande, skulle allt vara slut. Hertiginnan själf intages emellertid af kärlek till den unge mannen och försöker i ett samtal, som är en fullkomlig pendant till motsvarande i Graelent och Guingamor, förgäfves att vinna hans kärlek. Vredgad, anklagar hon honom inför hertigen för att ha velat förföra henne och för att afvända sin herres vrede nödgas riddaren för denne bekänna sin kärlek och t. o. m. låta honom bevittna ett möte mellan de bägge älskande. Drottningen lockar därefter hemligheten af sin man och slungar den i hela hofvets närvaro, fastän i förtäckta ordalag, i ansiktet på den olyckliga damen. Denna dör af blygsel och grämelse öfver älskarens ogrannlagenhet, ungersvennen dödar sig själf af sorg och förtviflan, och slutligen hugger konungen ned den falska drottningen — ett något starkt tragiskt slut, såsom också framhållits. Hertigen försonade sitt brott ge-

Allt det underbara och öfvernaturliga, med ett ord det speciella sagoelementet, som vid denna tid icke längre var gouteradt, har fått lemna plats för en mera mänsklig och naturenlig utveckling och af den ursprungliga fésagan har blifvit en med sällspord säkerhet och riktig psykologisk blick tecknad kärlekssaga. På så sätt har *"la Châtelaine"* blifvit en synnerligen intressant mellanlänk mellan laisformen och den rena novellformen sådan den representeras af Boccaccio och hans imitatörer i Italien och af Marguerite de Navarre i Frankrike. Också har den sistnämnda upptagit och bearbetat ämnet i sin 10:e novell och denna har sedan i sin ordning omarbetats af den italienske novellisten Bandello (6:e nov. i 4:e boken) [1]). Ännu i XVIII:e seklet var *"la comtesse de Vergy"* ämne för romanförfatta-

---

nom att taga korset, blef i Palestina tempelriddare och hördes sedan icke vidare utaf.

M. Gaston Raynaud har nyligen (Rom. XXI, 145 ff) i en artikel öfver "La châtelaine" sökt påvisa ett historiskt underlag och har velat återfinna hufvudpersonerna i *Laure de Lorraine,* änka efter Jean de Dampierre, *Hugues IV* och hans andra hustru *Beatrice de Champagne,* gift 1258. Emellertid kan jag ej finna, att dessas lefnadsomständigheter i någon mån stämma med diktens fakta. Hjältinnorna Laure och Beatrice dogo ingalunda samtidigt, utan den senare öfverlefde i 14 år sin rival och dog först 1295, någon älskare känner historien icke till, och hertigen dog hvarken på ett korståg eller som tempelriddare, utan på en pilgrimsfärd till St. Jago di Compostella år 1272, således *före* bägge damerna — allt enligt G. R:s egna uppgifter. Dikten måste dessutom, enligt ett dateradt mskpts vittnesbörd, vara författad före 1288 och det är minst sagdt osannolikt, att en författare skulle så snart ha med en dylik frihet behandlat ett familjedrama, under det att en af de medspelande ännu var ett lefvande exempel på falskheten af hans framställning.

Jag tillåter mig därför att fortfarande vidhålla min mening, att "La Châtelaine" blott är en af en annan tids smak värkad ombildning af det gamla sagoämnet. Att det blef lokaliseradt nere i dessa trakter berodde säkerligen på, att äfven där fans ett *Avallon,* nu stad och arrondissement i departementet Yonne, nära gränsen till Côte D'Or, där Vergy är beläget. En förlorad mellanlänk skulle då till hjältinna haft en dame d'Avallon, som sedan fått vika för någon mera bekant dame de Vergy.

[1]) Landau It. Nov. 106.

rens penna [1]). Jfr ock nedan vid behandlingen af Guirun och "Le châtelain de Couci"!

I Tyskland synes Graelentsagan blifvit utsatt för någon kontamination med den bekanta sagan om *det uppätna hjärtat.* Å ena sidan omnämnes flera gånger i medeltida dikter en viss *Grâlant,* hvars äfventyr måtte ha egt en viss likhet med *Ignaures,* å andra sidan finnes om *Bremberger,* på hvilken Guironmotivet i Tyskland lokaliserats, en folkvisa *(B. och hertiginnan af Österrike),* hvars hufvudmotiv liknar Graelents [2]). Möjligen har en dylik påvärkan eller förblandning egt rum redan i Frankrike. Af *Anseis de Cartage* ha nämligen några varianter Graelent, där andra i stället skrifva Goron. — Den tyska äfventyrsromanen *Wigamur* står däremot ej i någon förbindelse med våra lais [3]).

Under XV:e århundradet bearbetades i Italien ämnet i en Graelent närstående form till dikten om *Liombruno och Donna Aquilina,* från hvilken sedan en hel del italienska men äfven österrikiska, slaviska och danska sagor utgått [4]).

Ännu på ligans tid sjöngs en sång om *Graalen-Môr* och t. o. m. så sent som 1838 skall en folkvisa om *"roué Graelen"* ha fortlefvat i Bretagne [5]).

Icke från våra lais, men väl från andra former, som samma ämne tagit i olika kontörers mun, ha framgått åtskilliga af de mest omtyckta äfventyrsromanerna [6]). Dylika källor måste man nämligen, enligt min mening, antaga för åtminstone tre af de förnämsta af dessa: CHRESTIENS *Yvain* samt *Partenopeus de Blois* och *Floriant och Florette.* Dessa, särskildt den förstnämnda, ha sedan i sin ord-

---

[1]) Hist. Litt. XVIII, 725.

[2]) PATZIG Herzmäre 17, 18. En äldre åsikt företrädes af PARIS Rom. VIII, 368 och KÖHLER Bibl. Norm. III, LXXXI.

[3]) Hist. Litt. XXX, 269. [4]) KÖHLER. Bibl. Norm. III, LXXXIV.

[5]) Bibl. Norm. III, LXXXII.

[6]) Jag fattar här denna term i något vidsträcktare bemärkelse än G. PARIS i Litt. Fr. Den skillnad han där, s. 105, gör mellan äfventyrsromanen och den keltiska, resp. byzantinska synes mig omöjlig att genomföra.

ning gifvit uppslag och utgångspunkt åt många andra af denna litteraturs alster. Jag får i sista kapitlet tillfälle att återkomma till denna fråga.

Som redan nämnts ega de flesta folk sagor och sägner, som behandla besläktade ämnen. Hos oss är sagan om "Det sköna slottet östan om Solen och nordan om Jorden" [1]) märklig därför, att t. o. m. själfva uppslaget visar en viss öfverensstämmelse med våra lais däruti, att hjälten får makt öfver älfjungfrun genom att borttaga hennes och hennes bägge tärnors dufvohamnar. Denna omständighet tyder på ett närmare och mera direkt sammanhang mellan folksagan och den anglobretonska dikten eller traditionen.

En gammal svensk folkvisa, "Bergqvinnorna", meddelad af Arwidsson [2]), påminner oss, trots uppenbara missförstånd, ännu om början till våra lais.

---

[1]) Hylt.-Cav. Sv. Folksagor I, 139; jfr Bondeson Historiegubbar 249! Den norska sagan med liknande namn, "Østenfor Sol og vestenfor Maane" (Asbjørnsen & Moe Norske Folkeeventyr 249) hör ej hit, utan liksom den motsvarande danska "Prinds Hvidbjørn" närmast till Psychesagan. Besläktade däremot äro de norska sagorna om "De tre Prindsesser i Hvidtenland" (Op. cit. 47) och "Soria Moria Slot" (Op. cit. 145). Den förstnämnda är i många afseenden anmärkningsvärd och synes härstamma från någon fransk äfventyrsroman. Där förekommer äfven den självgående båten och det torde ej vara för djärft att i "Hvidtenland" se en öfversättning af "Blanche lande".

[2]) Sv. Fornsägner II, n:o 147, s. 300:

v. 3 "Jagh reedh migh åth vägen fram,
"Jagh trodde migh ingen skulle kienna,
"Där komme tre jungfrur uhr kiällone (orig.: kiällaren) uth
"Med sölfkahr på hvijtha händer.
"Här sofver en riddare så lijten!" — —

v. 6 "Så ledde dhe migh i stufvan in,
"Lijke som jagh varit en fruga.
"Taket däth war med silke belagdt,
"Rätt som det varit en vallmoge." — — —

Därefter skildras, huru man reder till brudesäng åt riddaren och féen och huru han sist räddas ur "trollets" våld genom att hanen flaxar med sina vingar.

SJUNDE KAPITLET.

Tydorel. Varulfssagan: Bisclavret och Melion. Espine.

En motsvarighet till den i förra kapitlet behandlade Graelentsagan föreligger i en annan bretonsk lai:

Tydorel. Den finnes blott i 1 mskpt (1104 N. f. fr. i Paris), utg. af PARIS Rom. VIII; i *Strengleikar* blott de 56 första verserna. *Tydorel.*

Konungen af Bretagne hade, oaktadt han älskade sin hustru, ännu efter 10 år [1]) icke fått några barn [2]). En dag, då konungen är borta, går drottningen med sina tärnor ned i trädgården; där insomnar hon snart, och då hon vaknar, är uppvaktningen borta och hon ser i stället en ståtlig riddare nalkas. Han anhåller utan vidare om hennes kärlek, som hon också lofvar honom med vilkor, att han yppar, hvem han är, hvarpå han tar henne med sig på hästryggen till en sjö, där många människor försöka simma öfver för att, om de lyckas, erhålla allt, hvad de önska sig. Han beger sig ned i sjön och kommer upp på andra sidan, beger sig tillbaka till drottningen och förklarar för henne: »desoz cest bois, Par ceste voie vien et vois». Därefter förespår han, att de länge skola älska hvarandra, men slutligen bli upptäckta, samt att drottningen skall få en son, den hon bör kalla Tydorel, och som skall ha den besynnerliga egenskapen att aldrig kunna sofva, hvarför alltid hvarje natt någon bör finnas till hands att be-

---

[1]) XX vetrar enligt Strengleikar. [2]) Jfr början af Desirré!

rätta honom sagor och äfventyr. Sedermera skall hon föda en dotter, som skall bli förmäld med en grefve och ge lifvet åt två söner, utmärkta för alla manliga egenskaper, men hvilka, i motsats till Tydorel, skola ha mera behof af sömn än vanliga dödliga. Från dessa skola härstamma grefve Alain och hans son Conain.

Drottningen dolde väl sitt äfventyr, men sammanträffade sedan ofta med sin vän och födde också enligt hans spådom en son och en dotter. Slutligen upptäcktes kärleksförhållandet genom en sårad riddare, som sökte drottningens hjälp; älskaren försvann för alltid och den stackars riddaren, som var den ofrivilliga orsaken, försämrades och dog påföljande dag.

Tydorel blef sedan konung i Bretagne, mäktig och omtyckt. Men en dag, då hans folk halft med våld fört en ung man till slottet för att berätta sagor för den sömnlöse konungen, säger ynglingen, på sin moders uppmaning, hvad ingen förut dristat: att den var icke af människostam, som saknade förmågan att sofva. Med svärdet i hand tvingar Tydorel sin moder att bekänna, huru allt tillgått, och denna bekännelse, som blott är en omsättning i första person af allt föregående, uttänjer dikten till nästan dubbel längd. Därpå låter Tydorel sadla sin häst, beger sig ned till sjön och ut i djupet och har sedan aldrig kommit tillbaka.

Hufvudpersonen i vår lai är icke Tydorel, utan snarare hans moder, drottningen, och hennes historia utgör som sagdt i viss mån en pendant till Graelents. Dock afviker den från den sistnämnda utom i det afseendet, att könen äro ombytta äfven däri, att den mänskliga parten redan vid förbindelsens knytande var gift, och att skilsmessan framalstras af en yttre tillfällighet och varar för beständigt, hvaremot den icke är af så djupt ingripande betydelse som i Graelent.

Själfva grundstommen i dikten är tydligen den hos de flesta folk förekommande sägnen om hafsmannen eller nec-

ken, som lockar en jordisk kvinna i sina garn [1]). Till hjältinna i denna gamla saga har här gjorts en bretonsk "drottning" [2]), som genom denna förbindelse skulle ha blifvit stammoder för en bretonsk furstesläkt. Under en tid, då det var synnerligen angeläget för alla herskarefamiljer [3]) att kunna uppvisa ett, om också illegalt, öfvernaturligt ursprung, spunnos oupphörligt dylika myter kring de gamla stamfäderna. Men dikten tyckes äfven haft ett annat praktiskt syfte. Tydorels person spelar egentligen ingen större roll, och det kanske också icke är för sin egen skull han fått plats i dikten. Jag tror snarare, att han kommit till blott för att förklara den sömnaktighet och slöhet, som synes ha varit ett utmärkande drag för den omförmälta furstliga grenen. Tydorel var född af en förbindelse mellan en dödlig och ett öfvernaturligt väsen och enligt en mycket spridd föreställning skilde sig frukterna af dylika förbindelser ofta från de riktiga människobarnen genom en viss ofullkomlighet i sina kroppsfunktioner, såsom t. ex. sömnlöshet. Genom att nu låta den öfvernaturliga härkomsten hos Tydorel visa sig uti en dylik fullkomlig sömnlöshet fick man en lämplig anledning att låta denna härkomst hos den andra grenen, systerns afkomlingar, den bretonska furstefamiljen, manifestera sig ett desto större behof af sömn och hvila. Långt ifrån att en dylik sömnaktighet skulle vara någon nedsättande egenskap, var den således tvärtom just själfva beviset för den öfverjordiska härstamningen — en sinnrik invention, som många senare fursteskalder kunnat afundas den gamle bretonen. Tydorel själf har, sedan han på detta lyckliga sätt förklarat det gamla släktlytet och tvingat sin moder att offentliggöra familjens rätta ursprung, intet vidare att beställa, utan får, för att icke bringa oreda i successionen, gå att uppsöka sin fader.

[1]) Se t. ex. "Jungfrun och necken" hos E. Wigström Folkdiktning I, 51, som mest af de våra synes mig påminna om början af Tydorel.

[2]) Den siste bretonske herskare, som med säkerhet bar konungatitel, var *Salomon III*, 857—873. Möjligen sedan *Alan III*, 877—907.

[3]) Jfr Gr. Z. XIV, 347!

Jag skulle icke våga komma fram med en hypotes sådan som denna, såvida det icke funnes ett faktum, som synes mig ge stöd åt densamma. Bland de bretonske furstarne förekommer på 1000-talet en viss *Alan, comte de Cornouaille,* med tillnamnet Canhiarh, Caniard eller Cagnard[1]. "Cagnard qui a la fainéantise du chien" (LITTRÉ), således tämligen motsvarande vårt "lathund", odåga, försoffad människa. Visserligen känner Littré detta ord tidigast från XVI:e seklet och GODEFROI upptager det ej alls, men det torde ändock icke vara för djärft att antaga, att det just är detta ord, som föreligger i grefve Alans epitet, eller åtminstone, att ett ursprungligt keltiskt tillnamn kunnat på "folketymologisk" väg få en sådan fransk tolkning. Denne *Alans* son *Hoel (V)* blef genom sitt giftermål med bretonerhertigen Alan V:s dotter Havoise hertig af Bretagne 1066 och fader till *Alan VI,* som åter i sitt äktenskap med Wilhelm Eröfrarens dotter Constance hade sonen *Conan III,* som blef gift med sin kusin Mathilde, oäkta dotter till Henrik I. Deras dotter Berthe förmäldes med *Alan den Svarte II,* grefve af Penthièvre och Richmond, och deras son var *Conan IV,* som af Henrik II plundrades på sina arfvegods och tillika tvangs att ge sin dotter till gemål åt Henriks son *Geoffroi* (anno 1174, ehuru äktenskapet först kom till stånd 1183, se ofvan!)[2]. Det synes häraf, som om *Alan VI*[3]) och hans son *Conan III,* kallad *den store,* vore de furstar med dessa namn, som åsyftades[4], och man kan väl förstå, att det skulle vara denne senare kärt att få en något så när hygglig förklaring

---

[1]) Han dog enligt ZIMMER Fr. Z. XIII A, 38, år 1058; enligt DARU Hist. Bret. I, 294, 446 synes han ha dött senast 1051. Namnet fins redan i en urkund från 1021.

[2]) Hufvudsakligen efter DARU; jfr äfven G. G. A. 1890, 789 ff.!

[3]) Regerade 1084—1112 (1113 enligt Paris) och benämndes äfven *Alan Fergant,* men får ej förblandas med den bekante grefven af Penthièvre och Richmond, hvilken var hans mors kusin.

[4]) G. PARIS i Rom. VIII, 66 föreslår alternativt med dessa äfven den ofvanföre nämnde *Alan V* (1008—1040; Paris kallar honom A. III) och hans son *Conan II* (1040—1066).

på sin gamle stamfaders mindre välljudande tillnamn. Sagan skulle således ha utbildat sig i sin nuvarande form under Conan III:s tid, d. v. s. i första hälften af XII:e seklet. Men då denne Conan var morfader till Conan IV, af Richmond, så fingo äfven anglobretonerna ett särskildt intresse i saken och genom Constance' giftermål med Geoffroi utsträcktes detta äfven till anglonormanderna, hvaraf förklaras, att denna saga, som ju i och för sig icke är af någon särskild betydenhet, blef bearbetad till en lai narratif.

I språkligt afseende står Tydorel tämligen nära Guingamor och *rimmar* liksom denna ett par gånger *imp. af 1:a konj. med -oit (-eit),* nämligen i vv. 205 och 427. Likaså användes *reg. för suj.* i vv. 143 och 195. Däremot är den i stilistiskt afseende underlägsen nyssnämnda lai, ehuruväl den ej är utan en viss liflighet och åskådlighet i skildringen. Särdeles långtrådigt värkar drottningens repetition af det redan förut relaterade. Redan de stilistiska skiljaktigheterna förbjuda på det bestämdaste att räkna dikten till Maries lais [1]).

Texten lider af luckor och har åtminstone ett alldeles korumperadt ställe.

Angående namnet Tydorel ha inga upplysningar kunnat vinnas. ALBRECHT VON SCHARFENBERGS tyska dikt *Titurel,* en vidlyftig roman, byggd på WOLFRAM VON ESCHENBACHS fragment till en dikt om konung Amfortas förfäder, står icke i något sammanhang med Tydorel [2]).

Bland de lais, hvilkas bretonska härkomst kan betraktas som aldra säkrast, är äfven de bägge *varulfshistorierna.*

Bisclavret af MARIE DE FRANCE. Finnes i tre mskpt och i *Strengleikar,* och är utom i ofta anförda editioner af *Bisclavret.*

[1]) Jfr WARNKE Anon. Lais 13 ff., där W. efter en utförligare motivering kommer till samma resultat.

[2]) Hist. Litt. XXX. 263. Möjligen var dock den Albrecht, som författat Titurel, en annan än A. v. Scharfenberg. Se GOLTHER Deutsch. Litt. I, 238!

Maries lais äfven publicerad i Bartsch-Horning, Langue & Litt. 271.

Melion. **Melion** i två mskpt, publicerad af Michel i Ignaurès och af Horák i Gr. Z. VI, 94.

Den ursprungligaste redaktionen är tydligen Bisclavrets, som berättar ungefär följande:

En ädel och tapper riddare i Bretagne var af ett olyckligt öde tvungen att tre dagar i veckan förvandlas till varg. Hans hustru lyckades locka honom att förråda sin hemlighet och begagnade sig däraf för att låta sin älskare vid första tillfälle borttaga mannens kläder, hvarigenom han förhindrades att återtaga sin mänskliga skepnad. Då mannen sålunda är försvunnen gifter sig hustrun med sin älskare. Efter ett år jagar konungen i trakten, hans hundar drifva upp Bisclavret och denne tar i sin ångest sin tillflykt till konungen. Djurets besynnerliga beteende ådrager sig uppmärksamhet och det medtages till hofvet, där det snart blir allas gunstling. Vid en stor hoffest infinner sig äfven den skurkaktige älskaren, och den annars fredlige Bisclavret[1]) gör genast ett ursinnigt anfall på denne. På ett jakttåg sammanträffar B. därefter med sin hustru, rusar på henne och afbiter t. o. m. hennes näsa. Man misstänker, att det ligger något under djurets besynnerliga hat till denna familj, och den trolösa makan tvingas att bekänna. Bisclavret återfår sina kläder och med dem sin mänskliga skepnad och erhåller af konungen tillbaka alla sina egodelar och mera därtill. Men hustrun och hennes andre man förjagas ur landet och all deras afkomma igenkännes på sin näslöshet.

Melion är, såsom redan Wolf och Hertz framhållit, otvifvelaktigt en yngre och mattare bearbetning. Den är lokaliserad i *England:* hjälten är en af kung Arturs riddare och gift med en irländsk konungadotter, smyger sig efter sin förvandling på ett skepp öfver till Irland och slutakten utspelas i Dublin, dit kung Artur kommit på besök. Då

---

[1]) Bisclavret behandlas i dikten omvexlande som nomen proprium *utan* och som nomen appelativum *med* artikel.

Bisclavret af ett oblidt öde tvingas att bli varg, låter däremot Melion själf förmedelst en trollring omskapa sig till en sådan blott för att kunna tillfredsställa en nyck af sin hustru. Melion är äfven försedd med en längre inledning, som framställer hans iråkade olycka såsom ett slags straff därför, att han en gång svurit att aldrig älska en kvinna, som förut haft en annan kär — ett memento till männen, som på visst sätt kompletterar det, som i *Trot* egnas kvinnorna, och uppenbarligen ett yngre drag. För öfrigt vill jag blott hänvisa till Köhlers utförliga redogörelse för innehållet i Melion [1]).

Djuren spelade redan i de indiska sagorna en stor roll och gudar och hjältar uppträdde där ofta under djurisk förklädnad. Äfven i Odysséen förvandlas som bekant människor till djur, och Zeus själf var enligt de grekiska gudamyterna icke sällan fördomsfri nog att ikläda sig en eller annan djurhamn för att nå sina syften. I andra århundradet af vår tidräkning författade Lukianos sin roman Λούκιος ἢ Ὄνος, som skildrar en genom en trolldryck till åsna förvandlad mans lidanden, tills han ändtligen kunde få tillfälle att förtära de rosenblad, som för honom voro det enda medlet att åter bli människa. Detta värk bearbetades kort därpå af Apulejus på latin under namn af *"Metamorphoseon libri XI"* eller *"De asino aureo"* [2]) och är mest bekant genom de af Apulejus inskjutna berättelserna, särskildt sagan om *Amor och Psyche*. Den likhet, som P. Paris [3]) trott sig finna mellan Melion och omförmälta roman, torde i värkligheten icke vara synnerligen stor.

Redan i förhistorisk tid synas romarne ha egnat *vargen* en viss dyrkan (sägnen om Romulus' och Remus' barndom), och han var utan tvifvel det djur, som ursprungligen mest sysselsatte de nord- och vest-europeiska folkens fantasi. Den nordiska mytens *Fenre* är väl det älsta ger-

---

[1]) Bibl. Norm. III, LXXVI.

[2]) Teuffel Röm. Litt. 856; förhållandet mellan dessa dikter synes dock ännu ej fullt säkert utredt. Jfr Landau Quellen 306 ff.

[3]) Hist. Litt. XXIII, 65.

manska exemplet på varulf; åtminstone tyckes den vara skapad under inflytande af varulfsföreställningen. I det franska djurepos intog, som kändt är, vargen, *Isengrimus*, först den dominerande roll, som senare öfvertogs af räfven. På Irland voro vargarne särskildt föremål för folkets öfvertro [1]) och i Bretagne synas historier om människor, som förvandlats till vargar, icke blott ha tjenat till tidsfördrif utan vunnit allmän tilltro. I den *heliga Ronans lefverne* [2]) (mskpt från XIII:e seklet) förtäljes nämligen, hurusom denne helige man skulle haft förmåga att förvandla sig i en varg och blef anklagad för det, att han i denna skepnad skulle ha dödat och uppätit ej blott åtskilliga får utan ock ett fem års barn. Likaså skulle en kvinna i Irland af en prest förvandlats till varg och såsom sådan fått mottaga nattvarden af en annan prest.

Men om också föreställningen om varulfven, den till varg förvandlade människan, är spridd vida omkring och alldeles icke speciellt utmärkande för kelterna eller Bretagne, så härstammar med all säkerhet varulfssagan sådan den föreligger i Bisclavret just från detta håll. Att den är specielt bretonsk och icke tilläfventyrs kymrisk eller irisk, har Zimmer [3]) påvisat, särskildt genom undersökning af namnformen Bisclavret, som nödvändigt förutsätter den *bretonska* formen, *bleiz-lavaret*.

Melion är som sagdt lokaliserad i England och intager till Bisclavret samma ställning som Lanval till Graelent. Horák [4]) har visserligen sökt att påvisa några pikardismer i språket, men jag kan icke medge, att detta skulle förbjuda oss att anse dikten vara författad i England. Det är väl ändock en nu öfvervunnen ståndpunkt, att på dylik grund anse "gränsen till Picardie" vara det enda tänkbara.

Namnet Melion är måhända också *kymriskt*. I tria-

---

[1]) Rev. Celt. VIII, 197. [2]) Rev. Celt. XI, 242, 243.

[3]) G. G. A. 1890, 800. [4]) Gr. Z. VI, 103.

derna omtalas en "*Melen*" såsom en af de tre "fantômes sauvages" [1]).

Roman de Renard Contrefait innehåller äfven en berättelse om *Biclarel* [2]) (uppenbart skriffel för *Biclaret*), som går ut från Maries dikt. Däremot kan jag omöjligen biträda PARIS' åsikt [3]), att varulfshistorien i *Guillaume de Palerme* skulle hvila på eller ha något som helst närmare samband med våra lais.

Upphofvet till Melions olycka framställes så, att hans hustru på ett jaktparti varsnar en hvit hind och förklarar, att hon nödvändigt vill förtära en bit af hindens kött, hvarpå Melion för att lättare kunna uppfylla hennes begäran låter henne medelst en trollring förvandla honom till varg. Då hjältens omskapning icke längre var en naturnödvändighet, måste något motiv påfinnas eller hemtas från annat håll. Nu påträffas bland lotringska folksagor en, där detta motiv förekommer och synes stå i ett vida mer organiskt sammanhang med sagan för öfrigt. "*La biche blanche*" [4]) berättar nämligen hurusom den elaka trollpackan förvandlat den unga drottningen till en hvit hind för att själf intaga hennes ställe och för att desto säkrare vålla hennes undergång narrar hon konungen att jaga den hvita hinden genom att förege sig ha fått ett stort begär efter att smaka en bit af dess kött.

En lai, som likaledes måste anses som keltisk och med all sannolikhet bretonsk, är *Espine,* hvars fabel dock är af synnerligen enkel natur.

Espine i 2 mskpt, utgifven af ROQUEFORT och GULLBERG i "Deux lais". *Espine.*

---

[1]) LOTH Mab. II, 243.

[2]) TARBÉ Poètes de Champ. 138; den är dock lokaliserad i England.

[3]) Litt. Fr. 107.

[4]) Contes populaires lorrains p. p. E. COSQUIN Rom. VI, 546. — Sagor om varulfvar äro ännu mycket spridda. Hos oss förekommer en dylik ända uppe i södra Lappland: Lars Mattsons saga. Se LINDHOLM, Lappbönder 119! KÖHLER (Bibl. Norm. III, LXXIX) anför en judisk-tysk version af sagan.

En konung i Bretagne och hans maka hade af tidigare förbindelser den förre en son och den senare en dotter, som uppfostrades tillsammans och med tiden också lärde sig älska hvarandra. Slutligen blefvo de en dag öfverraskade af drottningen. Jungfrun inspärrades och utsattes ofta för misshandling af sin moder, ynglingen, som djupt upprördes häraf, egnade sig på allvar åt manliga idrotter för att kunna bli dubbad till riddare och genom stolta bedrifter vinna sin älskade. Under ett festligt lag berättar en tärna, hurusom man vid vadet vid Espine S:t-Johannisnatten (= midsommarnatten)[1] kan få tillfälle att upplefva märkliga äfventyr. Svennen beger sig naturligtvis dit och hans älskade förflyttas på ett öfvernaturligt sätt till stället, så att han får tillfälle att utmärka sig inför hennes ögon. Han besegrar nämligen en ståtlig riddare och tar som segerbyte dennes präktiga kastilianska häst samt kämpar därefter framgångsrikt mot ännu en annan riddare, till dess striden på jungfruns böner afslutas. Natten är emellertid öfverstånden, ynglingen har bestått äfventyret, återvänder med sin älskade till hofvet och tager henne till maka. Den som segerpris vunna hästen, hvilken var i besittning af många märkvärdiga egenskaper, förlorade han en dag, enligt den främmande riddarens spådom, då han tagit af honom betslet.

Uppränningen till vår lai är af så föga sammansatt natur, att dess motstycke torde kunna uppletas litet hvarstädes. I den iriska *Tāin bō Cūalnge* förekommer en dylik strid vid ett vad, där kämparne äro *Cûchulainn* och *Fer Diad,* men denna episod är enligt Zimmer bildad under påvärkan af den germanska hjältesagan (*Fer Diad* = Dimmans man = Nibelung, är *Siegfried* själf) och till hela sin karaktär o-irisk [2]). Hjältarne kämpa där ännu i stridsvagnar, hvilka synas ha bibehållit sig längst hos irerna[3]).

[1]) Under medeltiden firades, åtminstone i Sverige, 3 S:t-Johannisdagar: 1:o) J. ante portam latinam den 6 Maj; 2:o) J. baptistæ den 24 Juni; 3:o) J. evangelistæ den 27 Dec. Jfr Wadst. klosterr. s. 89, 90! Här menas utan tvifvel den andra af dessa, hvilket ock bestyrkes af jämförelsen med *Yvain* v. 669.

[2]) Z. D. A. XXXII, 303. [3]) Rev. Celt. IX, 392. Redan Tacitus

En motsats till hästen, som försvinner, då betslet aftages, är det i sagor ofta förekommande gamla betslet, som, då det skakas, framkallar hästen [1]).

Af de bägge manuskripten af Espine är endast det ena utgifvet och detta ger oss dikten i ett skick, som är högst otillfredsställande och knappast torde tillåta oss att draga några säkra slutsatser om originalets språk. Mskpt 1104 N. F. i Paris skulle förmodligen kunna afhjälpa en del af bristerna. Det af G. Paris citerade slutet ger åtminstone i motsats till det andra mskptets läsart en begriplig mening, hvilket dock som bekant icke alltid är liktydigt med en bättre läsart. Att den är författad i England, torde emellertid vara påtagligt redan af början v. 1 ff., där förf. säger sig berätta de äfventyr "qui encore sont a Carlion, Ens el Monstier saint Aaron". Språket är det XII:e seklets, men ej *Marie de France'*, hvars författarskap till dikten jämväl motsäges af dess besynnerliga förklaring af lais' uppkomstsätt [2]).

---

omnämner kelternas stridsvagnar. *Rēda* eller *rhēda* var en 4-hjulig stridsvagn (i motsats till *essedun*, 2-hjulig). Däraf "vo-redos" = "celui qui est sous le char", latiniseradt veredus, först vagns-, så ridhäst, sedan med παρα paraveredus; således: strids(vagns-)häst. Rev. Arch. 1891, 202.

[1]) T. ex. i "Den underbara hästen", E. Wigström i Landsmålsf. Tidskr. 1884, 67. — Större torde dock likheten vara med "S:t Stephanus'" häst i den norska sagan om "Bagfolen" (Asbjørnsen & Moe Norske Folkeeventyr 456). [Korr.-not]

[2]) Jfr Warnke Anon. Lais 19! Gullberg, Deux lais 99, anser "que tout porte à croire . . . que le lai d'Espine est écrit au sud de la Flandre française, ou bien au nord de l'Ile-de-France vers la fin du même (XIII:e) siècle."

ÅTTONDE KAPITLET.

Eliduc. Yonec. Milun och Doon. Les dous Amanz.

Marie de France mottog, såsom redan blifvit framhållet, sina ämnen på ganska olika utvecklingsstadier och den trohet, hvarmed hennes lais framvisa en hel serie af dylika, bevisar bäst, att hennes eget arbete inskränkte sig till att "en rime metre" och nödtorfteligen upputsa originalen. Vi ha redan i Bisclavret, Lanval och Guigemar sett typiska representanter för olika stadier; i Bisclavret det ursprungligaste, den enkla folksagan från Bretagne, i Lanval ett något senare, där sagan blifvit lokaliserad fjärran från sin hemtrakt och undergått åtskilliga icke oväsentliga förändringar, utan att dock dess egentliga karaktär gått förlorad, och slutligen i Guigemar det yttersta stadiet, där sagonamnet ännu kan anses berättigadt, där det ursprungliga motivet är nästan oigenkänligt under allt främmande påhäng och förryckt genom kontamination med andra sagor. För att identifiera ämnet i en dylik lai med full säkerhet, fordras att man af en lycklig tillfällighet skall kunna påvisa dylika direkta öfverensstämmelser i afseende å namn och andra detaljer med någon annan fullt bestämd lai, som man beträffande Guigemar och Desirré kunnat konstatera i förhållande till Guingamor och Graelent. Af Maries lais kunna ytterligare tvänne räknas till samma kategori som Guigemar, om också ingendera hunnit så långt från den ursprungliga typen som den sistnämnda. Att bägge kommit från Bretagne till England anser jag säkert, att de ur-

sprungliga motiven varit bretonska, är troligt, ehuru det svårligen kan bevisas, då vi i brist på ofvan omförmälta paralell-lais ej kunna rekonstruera de respektive urformerna.

Eliduc, blott i 1 mskpt (H) och saknas i *Strengleikar*. *Eliduc.*

Eliduc, en tapper riddare i »Bretagne la menur», blef, trots de tjänster han gjort sin konung, skymfligen afskedad. Efter att ha lofvat sin hustru Guildeluec obrottslig trohet, begaf han sig öfver hafvet till Logres, där han räddade konungen af Excestre, som bekrigades af sin granne. Konungens dotter, Guilliadun, erbjöd så E. sin kärlek, och de älskade sedan hvarandra i all ärbarhet.

På kallelse af sin konung återvände därpå E. hem, sedan han lofvat sin älskade att återkomma inom viss tid. Hemma var han ständigt dyster och kall mot sin maka och så snart fienden blifvit förjagad, begaf han sig åter till sin älskade. Han öfvertalade henne därefter att fly med honom till hans hemland. På vägen uppstod en svår storm och de vidskepliga sjömännen, som kände till Eliducs förhållanden, ansågo den stackars prinsessan som orsaken till himmelens vrede och ville kasta henne öfver bord. Först härigenom fick hon kunskap om, att hennes älskade redan var gift, och i förtviflan däröfver föll hon i en dödslik vanmakt. E. slog ihjäl upphofsmannen till förslaget, förde skeppet lyckligt i hamn och, då han icke kunde väcka sin käresta till lif, förde han henne till ett gammalt i närheten af hans hem beläget kapell för att där låta begrafva henne. Men då den gamle eremiten, som fordom bott där, nu var död, så blef däraf intet.

Eliduc gick dagligen till kapellet för att se sin älskade; hans hustru började fatta misstankar och utspanade slutligen också målet för hans hemlighetsfulla vandringar. I sällskap med en väpnare begaf hon sig dit och fann till sin förvåning sin till utseendet liflösa rival. Under uppehållet i kapellet dödade väpnaren en vessla och genast hämtade en annan sådan ur skogen en blomma, med hvilken hon åter väckte kam-

raten till lif. Med tillhjälp af denna blomma återkallades den afsvimmade till lifvet. Hon berättade sin historia, hvarefter riddarens maka beslöt sig för ett ingå i ett kloster, som hennes man byggde åt henne. Eliduc förenades så med sin älskade och de lefde lyckligt i många år. Till slut vände dock äfven de bägge sig till Gud: Eliduc lät bygga en kyrka, däri han själf ingick som munk, och hans hustru tog slöjan hos hans första maka, som mottog henne som en kär syster. Tillsammans uppsände sedan de båda kvinnorna sina böner för föremålet för bägges deras kärlek.

Marie säger sig, i de första verserna af vår dikt, vilja berätta

"D'un *mult ancien* lai Bretun
"Le cunte et tute la raisun".

Förmodligen föranleddes detta omdöme däraf, att den för henne förelåg i en något dunkel och ofullständig affattning, ty ämnet kan i denna form icke vara synnerligen gammalt. Hufvudmotivet för ovilkorligen tanken på *Griseldis-sagan* och vår *lai de Freisne,* ehuru det naturligtvis finnes en väsentlig skillnad dem emellan däruti, att det för Guildeluec icke gäller blott en pröfning, som följes af en lycklig upplösning, utan att hon värkligen nödgas uppoffra sin älskade till förmån för sin rival [1]).

Ungefär samtidigt med att Marie författade sin lai eller kanske t. o. m. något tidigare, bearbetades samma ämne i Frankrike till romanen *Ille et Galeron* af en viss Gautier d'Arras. Denne Gautier, som dessutom äfven skriffvit en annan större dikt *Eracle,* var en samtida och i viss mån äfven en pendant till Chrestien de Troies. Han synes nämligen vid Tibaud V:s hof i Blois ha intagit samma ställning som Chrestien vid hofvet i Champagne. Denne *Tibaud* [2]), med binamnet den gode, var yngre broder till Henrik I, den frikostige, af Champagne och tillika gift med sin broders svägerska, Maries yngre syster *Alice,* dotter af

[1]) En närmare analys af de bägge älskarinnornas karaktärer i Schiött L'amour 51 ff.

[2]) Regerade 1152—1191 och var sonson till Stefan af Blois.

Alienor och *Ludvig VII* [1]). Huru ämnet kommit Gautier tillhanda, är sålunda lätt begripligt. — G. PARIS har vid flera tillfällen framställt som sin åsikt, att Ille et Galeron blott till en del härflutit från en lai, hvaraf Eliduc skulle vara en annan version [2]). Å andra sidan har emellertid nyligen FOERSTER i företalet till sin edition af romanen [3]) sökt och efter mitt förmenande äfven lyckats, bevisa, att den är "nicht anderes als die im Sinne einer idealen Liebesauffassung streng durchkorrigierte über oder besser Umarbeitung des Lai von Eliduc", utan att dock vilja afgöra, om underlaget varit Maries lai eller en enklare, kanske omarbetad, redaktion af temat [4]). Att såsom Paris anmärkt, åtskilliga episoder från andra håll inflätats, kan naturligtvis ej förnekas. Ille är, efter hvad FOERSTER till full evidens ådagalagt, författad omkring 1168 [5]) och antagandet af det förra af de bägge nyssnämnda alternativen skulle således medföra nödvändigheten af att tillika antaga ett tidigare datum för Maries författareskap, hvilket F. icke häller har något emot att göra [6]). Dock synes mig en omständighet tala för, att Gautier fått ämnet i en äldre och ursprungligare affattning, den nämligen, att i Ille intet spår förekommer af de bägge senare inskjutna episoderna om stormen och uppvaknandet till lif.

En annan, betydligt senare roman *Galeran de Bretagne* af RENAUT, enligt PARIS författad c:a 1230 [7]), är efter FOERSTERS förmenande blott en skickligt gjord sammanarbetning af Ille et Galeron och lai de Freisne, dock så, att själfva uppränningen skulle vara tagen från Freisne, en epi-

---

[1]) Rom. Bibl. VII, XIII ff. Om förbindelsen mellan de bägge hofven vittnar den omständigheten, att det delvis var på Maries uppmaning som G. diktade sin Eracle.

[2]) Litt. Fr. 106, Hist. Litt. XXX, 600 (Corrections); Rom. XIV, 608 och senast contra Foerster Rom. XXI, 278.

[3]) Rom. Bibl. VII. [4]) Op. cit. XXI, XXIII.

[5]) Rom. Bibl. VII, XI, XVII. Den sattes förr tidigare; så af G. PARIS till 1157 (Litt. Fr. 106, 247).

[6]) Op. cit. XXIII, not 31. [7]) Litt. Fr. 251.

sod från Flores et Blanceflor, den vidare utvecklingen från Ille och slutet självständigt arbete [1]). Dock synes mig inflytandet från Ille vara tämligen omtvistligt äfven efter Foersters utläggning, och det torde fortfarande kunna anses riktigast att, såsom förr skedt [2]), betrakta romanen som en bearbetning af Freisne.

Dessutom är möjligen vår lai källan till romanen *Gilles de Trasignies* från XIV:e seklet [3]), till en *tysk* legend om *grefven af Gleichen,* och en fransk om *Notre-Dames de Liesse* [3]). Den ännu ej utgifna romanen *Eledus et Serene* (mskpt i Stockholm) synes ej stå i något förhållande till Maries dikt [4]).

Till den ursprungliga sagan har i Maries framställning fogats ett par episoder, som uppenbarligen förskrifva sig från helt annat håll än denna. Köhler har i sina anmärkningar till Eliduc [5]) egentligen blott sysselsatt sig med dessa, af hvilka den första skildrar skeppsfolkets försök att kasta Guilliadun öfverbord under stormen, den andra hennes uppväckande ur vanmakten genom den undergörande blomman. Den förra grundar sig på en urgammal folktro om faran af att inom skeppsbord hysa en individ, som tynges af högre makters vrede, en föreställning, som funnit sitt förmodligen älsta uttryck i *profeten Jonas'* historia och ännu går igen i en hel del folkvisor. Till den senare anför K. en stor mängd motstycken, äldre och yngre tämligen om hvarandra. Motivet, som synes vara kändt redan från antiken, förekommer äfven i *Völsungasagan* (kap. XII), och är detta det enda stället, där såsom i Eliduc en *vessla* (hreysi-köttr, skall enligt Cleasby äfven = vildkatt) är den, som ger anvisning på den lifgifvande örten. Dock äro omständigheterna för öfrigt alldeles olika mot i vår lai.

---

[1]) Rom. Bibl. VII, xxxiv, xxxviii.

[2]) T. ex. af G. Paris Litt. Fr. 106, Rom. XIV, 608. I sin kritik af Foerster har Paris ytterligare framhållit detta (Rom. XXI, 278).

[3]) Litt. Fr. 106, 255; jfr Comptes rendus de l'Ac. des Inscr. XV, 571 (cit. efter Foerster).

[4]) Hist. Litt. XXII, 789. [5]) Bibl. Norm. III, c.

Genom dessa inskjutna episoder samt genom en ovanlig vidlyftighet i detaljskildringar och särskildt i de i diktens första del inflätade dialogerna har Eliduc blifvit den längsta af Maries lais, 1184 vers, och närmar sig härigenom äfventyrsromanen. Den är tillika en af hennes mest genomarbetade dikter. Ämnet synes dock icke ha varit synnerligen tilltalande för den tidens publik. Den har nämligen blott bevarats i ett enda manuskript (H) och är den enda af Maries lais, som ej finnes i "Strengleikar" [1]). Föga större framgång måtte de följande bearbetningarne haft. Åtminstone föreligga såväl *Ille* som *Galeran* hvardera i endast *ett* manuskript.

Beträffande namnet på hjälten i vår lai bör kanske anmärkas, att i *Cartulaire de Landévennec* (fr. XI:e s.) finnes omnämnd en abbot *Elisuc* a:o 1047 [2]). Detta Elisuc står troligen för Elizuc. Ljudet ð (tonande th, kymr. dd), för hvilket egentligen intet tecken fanns, skrefs i bretonskan omväxlande med d och z [3]). Elisuc och Eliduc skulle således blott vara två olika skrifningar af samma namn. Huruvida den gamle abboten haft något med uppkomsten af vår lai att göra, vågar jag ej yttra mig om. Kanske var han en annan Guillaume d'Orange, som på gamla dagar gick i kloster.

Yonec, i 4 mskpt. *Strengleikar* saknar vv. 1—339. *Yonec.*

Fogden i Carwent i Bretagne höll af svartsjuka sin sköna gemål inspärrad i ett gammalt torn under bevakning af sin gamla syster. Så hade hon suttit i sju runda år utan att få några barn med sin man. Missmodig beklagade hon en dag sitt hårda öde och önskade sig en ädel riddare till sällskap. Genast kom en stor falk inflygande genom fönstret och efter ett par ögonblick förvandlades han till en ståtlig rid-

---

[1]) Visserligen är slutet af handskriften defekt, men af de sex blad som fattas, torde Graelent och den icke identifierade äfventyrsromanen, af hvilka fragment finnas i Köpenhamn, hafva upptagit så stor del, att en dikt af Eliducs längd ej kunnat inrymmas på återstoden.

[2]) Fr. Z. XIII. A, 12. [3]) Fr. Z. XIII. A, 51, jfr 4!

dersman. Han hade af kärlek till henne anlagt denna förklädnad men icke kunnat komma förr, än hon själf kallat honom. Sedan han i hennes skepnad mottagit nattvarden ur den gamle prestens hand, beviljade hon honom sin kärlek och de träffades sedan ofta till ömsesidig förnöjelse.

Under inflytande af denna lyckliga förändring började damen åter att blomstra upp, hvilket väckte mannens misstankar, och slutligen upptäckte hans gamla syster hemligheten. För att fånga älskaren uppsattes skarpa skäror och spetsar [1]) utanför fönstret och vid nästa besök blef han också dödligt sårad. Dock lyckades han komma in i kammaren till sin älskade och förutspådde henne, att hon skulle bli mor till en son, den hon borde kalla Yonec, och som framdeles skulle hämnas sin fader. Därpå begaf han sig bort, men hon störtade i förtviflan efter, följde blodspåren, som förde henne ned genom en ingång i en kulle [2]), och kom sålunda slutligen till en stor stad. Obehindradt kom hon ända in i det kungliga palatset, där hon i tredje salen anträffade sin döende älskare. Han bad henne genast fly för att icke utsätta sig för folkets hämnd men gaf henne före skilsmessan sitt svärd att förvaras åt sonen samt en ring, som skulle komma hennes man att glömma det förflutna. Hon återvände till sin man och födde en son, som kallades Yonec och snart växte upp till en ståtlig ung man.

Samma år Yonec blifvit dubbad till riddare, begaf han sig i sällskap med sin moder och hennes man å väg (till Karliun) [3]) för att deltaga i firandet af S:t Aarons fest. En natt togo de in i ett kloster, som var beläget i en präktig borg. Abboten visade dem bland andra klostrets märkvärdigheter äfven en grafvård öfver deras förre herskare, som många år förut förlorat lifvet i följd af en kärleksförbindelse med en dam i Carwent. Enligt sin forne herres befallning väntade

---

[1]) "Broches de fer" = Gabel (WARNKE); = Spitzen, Zinken, TOBLER i Gr. Z. X, 165.

[2]) Hoge = Höhle (WARNKE, oriktigt); = tumulus, f.n. haugr., TOBLER Gr. Z. X, 165.

[3]) Se utredningen i 1:a afd. s. 13 ff.!

de ännu på, att hans son skulle komma och taga sitt arf i besittning. Damen yppade då för sin son hemligheten af hans börd och fadrens död samt lemnade honom dennes svärd, hvarpå hon segnade död ned på sin älskades graf. Yonec högg genast ned sin faders baneman och blef erkänd som herre öfver landet. Damen blef med stor prakt begrafven vid sidan af sin älskade.

Yonec synes mig leda sin uppkomst från någon gammal bretonsk lokaltradition om en son, som efter många år hämnas sin fader och på dennes graf nedhugger banemannen. Denna värkningsfulla slutakt torde dock i likhet med så många andra dylika ha haft en tämligen enkel och hvardaglig förhistoria. Man gjorde i det gamla Bretagne icke många omständigheter, då det gällde att befria sig från en besvärlig rival, därom bär de bretonska furstehusens historia mångfaldiga fullgiltiga vittnesbörd. Värkligheten har ju icke heller att erbjuda så många nya och spännande moment, att den, så att säga, har råd att sammanknyta en följd af dylika till en hel roman. Där fakta bli allt för vanliga och triviala måste därför sagotäljaren taga sin tillflykt till fantasien eller det mera pålitliga minnet. Och på så sätt kan lätt nog en gammal bretonsk hämndesägen få som inledning en orientalisk kärlekssaga. Detta är just hvad som här skett.

Hela den förra, och större delen af vår lai är af obestridligt österländskt ursprung. Vi se i skildringen af den sköna damen, som af sin svartsjuke man hålles inspärrad, en liknande om ock svagare återspegling af österländska seder, som förut påvisats i Guigemar. Redan bröderna Grimm och Hertz observerade likheten mellan vår lai och grefvinnan d'Aulnoys "*L'oiseau bleu*" [1]), men en mycket närmare frändskap förefinnes mellan vår dikt och ett öfver hela södra Europa spridt sagomotiv [2]), hvilket också

[1]) Cabinet des Fees II, 67. En öfversättning af denna är den mycket spridda folkboken *Blå fogel* (Bäckström Sv. Folkböcker II, 74).

[2]) Se Köhler i Bibl. Norm. III, LXXXVIII ff.!

finnes i den bekanta sagosamlingen "*Tusen och en natt*" [1]). Det förefaller därför något egendomligt, då FOERSTER utan reservation framhåller just Yonec som en typisk keltisk lai [2]).

Yonec-sagan, sådan den föreligger i Maries lai, kan icke vara synnerligen gammal att döma däraf, att sammansmältningen af de olika elementen ännu är mycket ofullkomlig. I den förra delen är älskaren en öfvernaturlig varelse, som efter behag kan antaga olika former och på grund af denna sin förmåga vinner sin käresta. Sannolikt uppfattades han i Bretagne som en sid-konung, en herskare öfver dessa mystiska väsen, hvarmed den keltiska och särskildt den iriska fantasien befolkade de urgamla grafhögarne, "sids" [3]). En kulle omslöt ju också ingången till hans rike och dess stolta hufvudstad, där husen glimmade i silfverglans. I senare delen finnes ingen antydan om allt detta. De resande taga på vägen vare sig till Karliun eller någon annan jordisk stad in i ett kloster, beläget i en borg, där Yonecs fader fordom herrskat. Af den präktiga konungastaden finnes icke det minsta spår och det rike Yonec får i arf efter sin fader är uppenbarligen af fullt reel och jordisk natur. Äfven i teckningen af damens karakter skulle väsentliga skiljaktigheter kunna påvisas.

Beträffande hjältens namn föredrager G. PARIS den sällsyntare formen *Yvenec,* som väl skulle kunna uppfattas såsom en afledningsform af Yvain, hvaremot WARNKE upptager den på de flesta ställena förekommande formen *Yonec*.

Härefter torde lämpligen kunna behandlas ett par paralell-lais Milun och Doon.

Milun. **Milun** af MARIE DE FRANCE i två mskpt samt, i en mycket förkortad redaktion, i *Strengleikar*.

Milun var en vida berömd riddare från Syd-Wales. Dot-

---

1) LANDAU It. nov. 36 och not 26.

2) Yvain XXII. Det tyckes t. o. m., som om just de särskildt österländska dragen såsom älskarens förvandling i falk etc. skulle ha föranledt F:s omdöme.

3) Se Z. D. A. XXXIII, 275 ff.! Jfr XXXV, 45 ff.!

tern till en förnäm man erbjuder honom sin kärlek och han mottager naturligtvis anbudet. Då hon skall blifva mor, öfverenskomma de om, att hon skall sända barnet till en tant i Northumberland (Normandie enligt Strengleikar) och förse det med en ring till igenkänningstecken. Allt går efter beräkning, sonen födes och M. låter föra honom till den omtalta släktingen. Därpå ger sig M. ut på äfventyr i främmande land.

Under hans frånvaro blir hans älskade tvungen att gifta sig med en annan, men efter sin återkomst lyckas Milun genom en tam svan öppna korrespondens med henne. En och annan gång träffades de också personligen och på sätt förflöto tjugo år. Sonen växte under tiden upp, dubbades till riddare och fick veta, hvilka hans föräldrar voro, samt begaf sig till Bretagne för att vinna ära och rykte, hvilket också lyckades honom så, att han snart blef den berömdaste riddaren i landet.

Talet om hans bragder nådde äfven Milun, som känner sig själf ställd i skuggan och besluter mäta sig med den nye medtäflaren. Vid en stor tornering på Mont Saint Michel sammanträffa de också och Milun blir kastad ur sadeln. På ringen igenkänner han dock sin son och vänder med denne åter hemåt. Sonen lofvar att döda moderns make för att återskänka henne åt fadern, men redan på vägen mötas de af underrättelsen om mannens död. Milun förenas med sin älskade och

"En grant bien e en grant dulçur
"Vesquirent puis e nuit e jur."

Doon, i ett mskpt samt i *Strengleikar*. Redogörelse för innehållet finnes i Bibl. Norm. III, XCVI, men då denna är alltför knapphändig, ger jag här en något vidlyftigare. *Doon.*

I Edinburg (så enligt Strengleikar, mskpt 1104 har Daneborc) bodde en stolts jungfru, som var så högmodig öfver sina rikedomar, att hon icke ville gifta sig med någon af sitt lands riddare. Hon utfäste därför det vilkor, att den, som ville vinna henne, först skulle på en dag rida från Southhampton till Edinburg. Många försökte och några lyckades äfven hinna fram på föreskrifven tid, men då de utmattade gingo till hvila

dogo de under sömnen[1]). Slutligen vågade också en riddare från Bretagne, vid namn Doon, försöket och kom fram i rättan tid. I stället för att lägga sig i den mjuka sängen lät han elda åt sig och satt uppe hela natten. Först på morgonen lade han sig att sofva och till allmän förvåning fann man honom så alldeles oskadd. Jungfrun förelade honom dock ett nytt kraftprof, innan hon beviljade honom sin hand: han skulle nämligen under en dag rida lika långt, som en svan kunde flyga. Han utförde äfven denna bragd och jungfrun kunde nu icke längre neka utan gifte sig med Doon och gjorde honom till herre öfver landet.

På fjärde dagen efter bröllopet tog Doon afsked af sin gemål, sade henne, att hon skulle få en son och lemnade henne sin ring, för att hon sedan skulle gifva den åt sonen. Denne växte upp, kom öfver till Frankrike, där han blef dubbad till riddare och vann ett stort rykte som den tappraste i hela landet. Då han begifvit sig till S:t Michiel i Bretagne för att göra bretonernas bekantskap, sammanträffade han där med sin fader. Under sammandrabbningen kastades Doon ur sadeln, och då han bad att få se sin besegrares händer, igenkände han på ringen sin son. Denne återförde därpå fadren till hans maka, som mycket längtat efter honom, och de lefde sedan »a grant honor».

Som af dessa redogörelser framgår ha de bägge dikterna sista delen så godt som gemensam. Kampen mellan fader och son är ett synnerligen vanligt ämne allt från Homeros och ned till de fornfranska chansons de geste[2]) och af så enkel natur, att man icke kan tala om något dess särskilda hemland. Det utgör ock ämnet för förra (ej, som man af PARIS' yttrande[3]) skulle kunna tro, senare) delen af romanen *Richard li biaus.* Milun och Doon ha dock äfven en del detaljer gemensamma, nämligen att torneringen eger rum på Mont S:t Michel, att sonen igen-

---

[1]) Orig. säger dock ej bestämdt af hvad anledning: v. 60 "El soef lit dormant moroient, Li chanbellenc mort les trovoient."

[2]) Bibl. Norm. III. XCVI. [3]) Litt. Fr. 106. — Samma motiv ingår äfven i *Ider.* Bägge stå närmare Milun än Doon.

kännes på en ring, ehuru Doons version här är underlägsen Miluns[1]), och att han sedan återförenar sina föräldrar, som under hans uppväxttid varit åtskilda. I Milun är visserligen skilsmessan icke alldeles fullkomlig, men däremot är modern genom äktenskap bunden vid en annan; i Doon åter är den fullständiga skilsmessan en akt af mannens fria vilja och ett slags vedergällning för det öfvermod hustrun före giftermålet visat[2]). Utgångspunkten för våra lais kan således nog betraktas som bretonsk.

Förra delen af Milun är blott en direkte ur lifvet hämtad episod. Att frukten af en förbindelse mellan tvänne unga, af äktenskapets band icke förenade, människor för att döljas för världen sändes bort till någon släkting och att modern sedan tvingas att gifta sig med en annan, är ju endast den gamla och alltid åter nya historien. Och att de bägge älskande, då de åter råkas, icke respektera den nya förbindelsen, är heller ingenting ovanligt. Det enda originella är begagnandet af en svan som budbärare[3]). G. Paris frågar sig — dock utan att besvara frågan — om möjligen något samband skulle förefinnas mellan denna svan och den i Doon. Då uppenbarligen bägge lais stå ganska långt från den ursprungliga källan, torde man kunna antaga åtminstone som möjligt, att de bägge ursprungligen äfven haft samma början, d. v. s. utgått från en och samma dikt, där äfven en svan spelat en viss roll. Doon skulle då väl stå originalet närmare än Milun, ehuru äfven den tydligen är mycket förvanskad. För denna förra del af Doon har G. Paris[4]) påpekat likheter med en saga, som igenfinnes i *Dolopathos, Gesta romanorum* och Ser Giovannis *Pecorone,* men förklarar icke desto mindre denna första del tillhöra de gamla keltiska traditionerna.

Doon står i språkligt afseende enligt min uppfattning

---

[1]) Jfr Warnke Anon. Lais 23!

[2]) Jfr v. 266 ff.; Paris' yttrande i Rom. VIII, 60, att D:s afresa är alldeles omotiverad, är ej fullt korrekt.

[3]) Om budskickningen med foglar se Z. D. A. XXXV, 177!

[4]) Rom. VIII, 59.

närmast Tydorel, och skulle den sålunda vara ungefär samtidig med Marie de France' lais. Den har ett fall af regime använd som sujet, v. 71, där dock den inverterade ordföljden är en förmildrande omständighet. I v. 42 montoient : devoient.

En lai, som med de bägge sistbehandlade har åtskilliga beröringspunkter, i det att dels ämnet är af en allmänt-mänsklig natur, dels det äfven här, såsom i Doon, är fråga om att genom ett kraftprof vinna den älskade, är

Les dous Amanz.

Les dous Amanz af Marie de France. I två mskpt (H och S), hvaraf dock det ena (S) blott har v.v. 1—169. Äfven i *Strengleikar.*

Pistrernas konung hade en enda dotter, som han älskade öfver allt annat. För att slippa gifta bort henne, lät han därföre kungöra, att endast den skulle få henne, som, utan att hvila sig på vägen, mäktade bära henne öfver det stora bärg, som låg utanför staden. Många voro de som vågade försöket, men ingen lyckades.

I konungens hof fans en ung grefveson, som vunnit kungadotterns kärlek. För att få ega sin hjärtans kär ville äfven han söka uppfylla vilkoret, men hon tillät detta blott under förbehåll, att han först från Salerno hämtade en viss trolldryck, som kunde stärka de svagaste krafter. Sedan han fullgjort detta, gick han till profvet. Hans älskade hade emellertid för att underlätta älskarens möda till och med försakat sin föda och på den utsatta dagen infann hon sig iklädd blotta linnet. Modigt begaf han sig i väg med den älskade i sina armar men i sin ifver lyssnade han ej ens till hennes böner att dricka af den kraftförlänande drycken. Uppkommen på bärgets topp faller han därför ned död af öfveransträngning. Hans käresta gaf genast upp andan af sorg öfver älskarens död. Af den utslagna trolldrycken framalstrades på bärget helsobringande örter.

Ämnet för vår lai är en vid klostret *Deux Amants* i Normandie fästad lokalsägen [1]). Huruvida den där upp-

[1]) Bibl. Norm. III, LXXXV.

kommit eller icke, torde ej kunna afgöras, men åtminstone har man ej funnit några tidigare spår af sagan. KÖHLER anför en modern dikt af Duval: "L'origine du Prieuré des Deux Amants", en likaledes modern kalabrisk folkvisa samt slutligen (efter Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft XVI, 527 enligt uppgift, men hvarför ej helt enkelt efter Gr. Z. I, 91?) en persisk saga, hvars likhet med vår lai dock ej är slående.

NIONDE KAPITLET.

Le Freisne. Equitan. Tyolet.

De lais, som hittills behandlats, ha alla haft ett ursprung, som åtminstone i någon mån kunnat betecknas som bretonskt, låt vara att också stundom en mängd detaljer hämtats från annat håll. Vi öfvergå nu till de af våra lais, för hvilka ett klassiskt eller österländskt ursprung är bevisligt eller åtminstone i högsta grad sannolikt.

Af MARIE DE FRANCE' lais höra tvänne till denna kategori. Den första är

Le Freisne. **Le Freisne** [1]), i 2 mskpt, i *Strengleikar*, "Eskiu lioð", och i en, förkortad, engelsk öfversättning från 1:a fjärdedelen af XIV:e årh. [2]).

Hustrun till en bretonsk riddare hade hånfullt yttrat om en annan dam, som nyligen fått tvillingar, att något sådant ej vore möjligt, utan att hon haft umgänge med tvänne män. En tid därefter nedkom hon själf med tvänne flickor och i sin förtviflan öfverlemnade hon den ena åt en trogen tärna, som nedlade barnet i förgreningen af en ask strax utanför ett kloster. Barnet anträffas snart af klosterfolket; af det dyrbara täcke, hvari det var inlindadt och den kostbara ring, hvarmed modren prydt det, insåg man genast, att det var af ädel börd,

---

[1]) Mskpt H har alltid *Freisne*, mskpt S *Frene;* Warnke skrifver ändock öfverallt *Fraisne.*

[2]) Bibl. Norm. III, XI.

och abedissan upptog därför den lilla som sin nièce och kallade henne efter fyndorten "*Le Freisne*".

Sedan hon växt upp i klostret till en ovanligt fager jungfru, omsvärmades hon af friare, och af dessa vann slutligen *Gurun* [1]) *af Dol* hennes kärlek. Hon rymde med honom ur klostret och lefde sedan lycklig vid hans sida. Emellertid började G:s. underhafvande att knota öfver, att deras herre icke ville ingå ett jämnbördigt äktenskap och skaffa sig arfvingar. Han ger till sist vika för deras önskningar och förmäler sig med dottern till en närboende rik man. Le Freisne fogar sig undergifvet i sitt öde, hjälper till och med till med att bädda brudsängen åt sin lyckligare rival och breder sitt eget präktiga täcke däröfver. Brudens moder igenkänner täcket och återfinner i Le Freisne sin förlorade dotter [2]). Genom ärkebiskopens af Dol välvilja upplöses genast Guruns äktenskap med systern (Le Coldre) och de bägge älskande förenas med hvarandra.

De flesta forskare, som sysslat med denna lai, ha satt den i mer eller mindre intim förbindelse med *Griseldis-sagan*. A. Duval [3]) uppfattade Le Freisne som förebilden till Boccaccios novell, Grundtvig ansåg de bägge dikterna vara olika utvecklingar af samma grundstoff, hvilket Köhler [4]) förklarar vara väl möjligt men ej troligt. Hertz, Roquefort och Ten Brink yttra sig i detta ämne mera försiktigt. Landau [5]) förmodar, att Boccaccio fått idén till sin novell från någon version af Crescentia- eller Genoveva-sagan. Gallée [6])

---

1) Mskpt S har *Bruron*, H och N *Gurun*, som Warnke upptager i texten, Zimmer (Fr. Z. XIII. A, 90 not 1) anser *Burun* (v. *-on*) riktigast, men i anslutning till Patzig (Herzmäre 13) måste jag anse *Gurun* (= vide) vara sannolikaste läsarten såsom motsvarighet till *Le Freisne* och *Le Coldre*.

2) Den i den svenska folkvisan om *Riddar Olle*, G. A. B. H. Sv. Folkvisor N:o 33, — som äfven i öfrigt har beröringspunkter med vår lai — förekommande talande fällen, som förråder bruden och till hvilken utg. ej funnit motstycke, räknar sannolikt sina anor från detta täcke, som, fastän stumt, röjer Freisnes härkomst.

3) Hist. Litt. XIX, 798. 4) Bibl. Norm. III, LXII och not 1.

5) Quellen 156 ff. 6) Se Moyen âge 1890, 182!

delar Grundtvigs mening och anser, att Le Freisnes och Griseldis' gemensamma källa är "un récit didactique de provenance monacale". Med bortseende från förhållandet mellan Griseldis och vår lai, hvilket synes mig mycket omtvistligt, förefaller denna Gallées åsikt om ursprunget till vår lai synnerligen plausibel. Att en och annan detalj, särskildt hjältinnans lif som ogift tillsamman med Gurun, efter nutida uppfattning är af mera realistisk än uppbygglig natur, strider ej häremot: dylika och mycket betänkligare drag förekomma till öfverflöd bland de moraliska exempelsamlingarne. Men den självförnekande kärlek, som skildras i dikten, är så oförenlig med hela det keltiska uppfattningssättet sådant vi känna det af historien, sagan och dikten, att ett slikt tema aldrig kunnat alstras på bretonsk eller keltisk jord. I likhet med den största delen af dessa uppbyggelsehistorier leder nog äfven detta ämne sina anor tillbaka till de gamla indiska visdomskällorna.

Vid förklaringen af hvarför Le Freisne lefde afskild från och okänd för sina föräldrar har man begagnat sig af den mycket spridda föreställningen, att födandet af tvillingar, trillingar etc. bevisade att modern haft umgänge med flera män. Köhler [1]) har anfört en mängd exempel på samma föreställnings uppträdande i litteraturen.

Som ofvan anförts [2]) har vår lai, möjligen i förening med Ille et Galeron, gifvit upphof till Renauds äfventyrsroman *Galeran de Bretagne,* från c:a 1230 [3]).

Samma ämne som i vår lai — dock med annan inledning — behandlas af en mängd *skottska, tyska, holländska, danska* och *svenska folkvisor* [4]) ("Skön Anna" G. A. B. H. N:o 5, äfven en version hos Wigström, Folkdiktning I N:o 28, s. 47). Förhållandet mellan de skottska och tyska visorna är ej närmare utredt. "Skön Anna" är blott en på sexton- eller sjuttonhundratalet gjord öfversättning af den danska versionen, som åter antagligen är bildad

---

[1]) Bibl. Norm. III, LXIV. [2]) Sidd. 87, 88. [3]) Litt. Fr. 251.
[4]) Bibl. Norm. III, LXII. G. A. H. B. Sv. Folkvisor II, 28 ff.

efter en lågtysk visa [1]). GRUNDTVIG och KÖHLER anse samtliga dessa utgå från en "lais breton", en fråga af alltför svårlöst natur, för att jag här skulle våga vidröra densamma.

Hit räknar jag ock, ehuru icke utan en viss tvekan, en annan af MARIES lais, nämligen

Equitan, i två mskpt samt i *Strengleikar*. *Equitan.*

Konung Equitan i Bretagne lefde blott för sin jakt och sina nöjen och lät sin seneschall sköta rikets affärer. På en jaktfärd gjorde konungen bekantskap med seneschallens maka, som blef hans älskarinna och sedan ofta mottog besök af honom. Slutligen lofvade han att äkta henne, om hon väl vore fri från sin man, och genast uppgjorde hon en plan att bringa denne om lifvet genom ett sjudhett bad. Efter öfverenskommelse infann sig konungen en tid därefter hos sin seneschall, lät åderlåta sig och tillsade sedan om bad åt sig och sin värd. Damen beredde själf de båda baden, af hvilka det ena var kokhett och beräknadt för mannen. Seneschallen var emellertid utgången och de bägge älskande kunde icke styra sina passioner utan hängåfvo sig åt sin kärlek. Härunder öfverraskades de af mannen. I förskräckelsen hoppade konungen ned i ett af badkaren, olyckligtvis i det som innehöll det sjudande vattnet, och omkom så jämmerligen. Mannen genomskådade sveket och lät sin otrogna hustru göra älskaren sällskap.

De många i fornfranska litteraturen förekommande berättelserna om kvinnolist och otrogna hustrur härstamma åtminstone i regeln från indiska källor [2]). En af de tre

---

[1]) G. A. B. H. Sv. Folkvisor II, 30.

[2]) G. PARIS Contes Orientaux 23. Dock saknas visst icke dylika ämnen i de keltiska folkens litteraturer, om hvilka för öfrigt de mest olika åsikter i afseende å den moraliska ståndpunkten gjort sig gällande. Under det WINDISCH kan säga (Rev. Celt. V, 77): "Les soins amoureux sont aussi étrangers aux héros irlandais qu'à ceux d'Homère. Malgré cela, les femmes jouent dans mainte légende un rôle important, non seulement quand il s'agit de mariage, mais aussi quand l'honneur ou l'interêt de leurs époux sont en jeu. Elles se distinguent par leur sagesse et leurs conseils ingénieux aident souvent à sortir d'un mauvais

goda lärdomar, som "*De sju vise mästare*" är ämnad att inpränta, är just den, att man bör taga sig väl tillvara för onda kvinnors ränker, och från en arabisk bearbetning af samma sagosamling öfversatte infanten *Fredrik af Kastilien* a:o 1253 sin "*Libro de los engaños et assayamientos de las mogieres*". Ämnet i vår lai är blott en exemplifikation af den gamla sanningen, att "den som gräfver en grop åt andra etc. etc." — Köhler [1]) påminner som motstycke till de bägge älskandes dödssätt om de tre munkarne från Kolmar i den bekanta forntyska dikten.

Med största säkerhet kan man däremot till denna kategori föra en af de i Rom. VIII af G. Paris publicerade lais

Tyolet. **Tyolet**, blott i mskpt 1104 N. F. i Paris. Ej i *Strengleikar.*

Tyolet uppfostrades af sin moder, som var enka, i skogens ensamhet, fjärran från världen. Af en fé hade han fått gåfvan att genom hvissling kunna locka till sig skogens vilda djur. En dag förföljde han en hjort, som plötsligt förvandlades till en ståtlig riddare. T., som aldrig förr sett någon sådan, gjorde sig underrättad om hans namn och hvad hvarje del af hans rustning kallades. Riddaren sade sig hela »Chevalier Beste» och besvarade för öfrigt ynglingens frågor på sådant sätt, att denne betogs af begär att själf bli en dylik

pas. Il y a souvent des peintures de belles femmes ou de jeunes filles, mais aucune qui blesse les convenances. On ne peut nier que nous rencontrons en beaucoup de passages des moeurs singulières, mais d'un autre coté le roi a sa reine de même que tout héros a son épouse, et il ne manque pas d'exemples touchants d'un amour fidèle" — förfäktas en alldeles motsatt åsikt af Foerster, Erec LIII, och Zimmer, som i Z. D. A. XXXIII, 28 ff. noten (3 sidor petit) gifvit en föga uppbygglig framställning af särskildt de iriska hjältarnes och hjältinnornas chronique scandaleuse; jfr Z. D. A. XXXV, 40 ff. Nutt har emellertid (Rev. Celt. XII, 215 ff.) opponerat sig mot Zimmers och Foersters öfverdrifter och särskildt beträffande den senare visat, att han, lindrigt sagdt, missuppfattat ifrågavarande text.

[1]) Bibl. Norm. III, LXI.

riddare. Sedan han af sin moder tilltvingat sig sin döde faders rustning, begaf han sig i väg till konung Artur, red direkte in i salen, där konungen satt, och rönte det bästa emottagande.

Straxt efter Tyolets ankomst infann sig vid hofvet en ung, skön dam, konungens af Logres dotter, som förklarade sig vilja äkta den riddare, som kunde förskaffa henne en fot af den hvita hinden, som försvarades af sju lejon. Tillika lemnar hon sin jakthund, som skall visa den djärfve riddaren vägen. Många försöka sin lycka, men ingen vågar simma öfver det hundra famnar breda svarta vattnet, till hvilket hunden för dem. Slutligen beger sig T. åstad, kommer lyckligt öfver sjön, lockar till sig hjorten genom sin hvissling och afhugger foten. Vid hjortens klagoskri komma de sju lejonen till och öfverfalla T., som efter en förtviflad strid visserligen dödar dem allesamman, men också själf blir så svårt sårad, att han stannar på platsen. Då kommer en riddare vägen fram. T. omtalar för denne sitt äfventyr och lemnar honom hjortfoten. Den falske riddaren besluter sig genast för att själf vinna den sköna prinsessan och för att slippa ett besvärligt vittne ger han därför, som han tror, banehugget åt Tyolet.

Därpå uppträder han vid hofvet såsom den, som uppfyllt det föreskrifna vilkoret, och begär af konung Artur prinsessans hand. Då man emellertid intet hört från Tyolet, uppskjuter konungen på Gauvains anhållan afgörandet till 8:de dagen därefter, och Gauvain beger sig ut på spaning efter Tyolet. Han finner denne i det sorgligaste tillstånd och för honom med tillhjälp af en skön flicka, som helt oförmodadt uppträder, till en gammal läkare, under hvars vård han snart tillfrisknar. De båda vännerna återkomma just i lagom tid till hofvet och bedragaren måste erkänna sitt nedriga handlingssätt. Tyolet skänker honom dock ädelmodigt sin förlåtelse, gifter sig med prinsessan och blir konung i hennes land.

Till hufvudmotivet i Tyolet finnes en fullkomlig motsvarighet i en episod inskjuten i en nederländsk bearbet-

ning af *Lancelot*[1]). Afvikelserna äro obetydliga: det är icke prinsessan själf utan en hennes tärna, som å sin herskarinnas vägnar kommer till kung Arturs hof, förrädaren dödas af Gauvain före T:s återkomst, hvarjämte förf. i betraktande af Lancelots kärlek till Guenièvre ej kan tillåta denne att gifta sig med prinsessan, utan låter honom på ett temligen klumpigt sätt draga sig undan. Den nederländske bearbetaren har tydligen haft till underlag en fransk dikt, som härflutit ur samma källa som Tyolet, såvida ej just denna själf varit källan, hvilket synes osannolikt, då Lancelot-versionen sannolikt har ett äldre drag däri, att förrädaren nedhugges.

I något olika form förekom motivet i *Tristansagan* och detta redan i ett tidigare skede af densamma. Efter all sannolikhet har det nämligen ingått i både *Beroul-* och *Thomasversionen*[2]) i ungefär följande gestalt. Konungen af Irland hade lofvat sin dotters hand åt den, som dödade en förskräcklig drake. Tristan, som kommit öfver till Irland för att å konung Marcs vägnar fria till Isolde, kämpade mot odjuret och dödade det. Han afskar därpå dess

---

[1]) Hist. Litt. XXX, 113.

[2]) I de fragment af dessa dikter, som vi nu ega kvar, återfinnes ej denna episod, men dess tillvaro bestyrkes å ena sidan af EILHART VON OBERGHE å den andra af GOTTFRIED VON STRASSBURG, den norska *Tristrams saga ok Isondar* och den engelska *Sir Tristrem*. Episoden förefans således redan före Berouls och Thomas' tid, men att den icke ursprungligen tillhört sagan, förrådes redan genom det otympliga slutet. Egendomligt är också, att, åtminstone efter hvad jag kunnat finna, ingen den minsta hänsyftning på denna episod förekommer i något af fragmenten. Däremot omnämnes upprepade gånger i bägge versionerna ett annat stordåd, som Tristan utfört, nämligen besegrandet af Morhold, drottningens af Irlands broder, som af konung Marc fordrade en del af landets ungdom som skatt. Denna episod, som synes hänföra sig närmast till irländska källor och påminner om Cûchulainns nedan förtalta äfventyr, har efter allt att döma tidigare tillhört sagan, och dess popularitet har säkerligen varit orsaken till, att man senare införde äfven drakstriden, hvilken väl bör betraktas som en sådan motivfördubbling, som så ofta förekommer i äfventyrsromanerna. — Jfr PARIS i Hist. Litt. XXX, 116 ff.!

tunga som segertecken och stoppade den i sin ficka men bedöfvades af de från densamma uppstigande giftångorna. Konungens seneschall begagnade tillfället att afhugga drakens hufvud och därmed uppträda som pretendent till Isoldes hand. Drottningen och Isolde hade emellertid funnit och botat Tristan och förmedelst den afskurna draktungan afslöjade denne bedrägeriet. Tristan kunde dock naturligtvis ej själf äkta Isolde utan måste nöja sig med att begära hennes hand för konung Marcs räkning [1]).

Ämnet förefinnes redan i den grekiska antiken och är väl egentligen ingenting annat än en vidare utveckling af det ytterst vanliga sagostoff, hvars mest kända bearbetningar förekomma i *Perseus-* och *Theseusmyterna,* men som säkert går tillbaka till Österlandet och återfinnes bl. a. i *Tusen och en natt* [2]): hjälten som dödar ett odjur och därmed vinner en prinsessas hand. En version, som på ett frapperande sätt påminner om den fornfranska mera utvecklade formen, är den grekiska sagan om *Alcathous,* Pelops' son [3]): Konungen af Megara hade lofvat sin dotter åt den, som befriade landet från ett förfärligt lejon; Alcathous dödade odjuret, afskar dess tunga och stoppade denna i sin jaktväska och lyckades därmed öfverbevisa sina medtäflare, som blott kunde uppvisa djurets hufvud utan tungan. Som synes, står Tristanepisoden så ytterst nära denna, att man nästan skulle kunna vara böjd att antaga ett direkt inflytande från PAUSANIAS eller APOLLONIOS AF RHODOS, som äro de som berätta denna myt, eller från någon annan närstående dylik. Tristan innehåller ju dessutom äfven andra klassiska lån i temligen oförändradt skick och särskildt från Theseus-sagan såsom t. ex. de olika seglen, som betyda

---

[1]) I den blott i en nederländsk bearbetning föreliggande romanen *Gauvain och Keu* dödar G. en eldsprutande drake och nedfaller bedöfvad af flammorna; konungens seneschall påträffar G. och — räddar honom samt för honom till konungen, som erbjuder honom sin dotters hand, ett utmärkt exempel på de senare romanförfattarnes idérikedom och förmåga att fabricera "nya" episoder.

[2]) Jfr Rom. VII, 567!. [3]) Hist. Litt. XXX, 116, Rom. VII, 568.

lycklig eller olycklig utgång. Det är således ganska möjligt, att Tyolet- och Tristanversionen ursprungligen intet ha med hvarandra att skaffa.

Men ämnet har äfven upptagits hos ett annat af de keltiska folken, det iriska. I *Tochmarc Emere* (frieriet till Emere) berättas [1]) nämligen, huru *Cûchulainn* med sina följeslagare kom till konung Ruads borg, där stor sorg rådde, emedan konungens dotter just skulle öfverlemnas som tribut åt de tre Fomors (ursprungligen mytiska jättar, sedermera identifierade med nordmännen). C. besegrar dessa, men blir af den siste sårad i handleden och förbindes af prinsessan med en remsa af hennes klädning. Han gaf sig dock icke tillkänna och många andra försökte därför taga åt sig äran af storverket. Konungen lät dem alla bada och därefter träda inför jungfrun, som igenkände C. (på bindeln?). Som C. för tillfället just var ute för att fria till Emere, kunde han icke mottaga prinsessans hand utan drog sig ur spelet genom en anhållan att få henne sig tillsänd om ett år. Otympligheten i detta slut på äfventyret visar tydligt, att detta äfven här är en senare inflickad episod. Zimmer [2]) anser den vara inskjuten under vikingatiden, hvilket synes så mycket troligare som bland C:s följeslagare nämnas Fer Diad och Fer Baeth, germanska hjältar, som genom vikingasagor inkommit i den iriska litteraturen. Därmed följer dock icke, att ämnet först vid denna tid blef bekant på Irland. Snarare hade det inkommit tidigare, ty de tre Fomors måste naturligtvis, på den tid sagan lokaliserades åtminstone, ha uppfattats som vidunder, ej som, låt vara kroppsligen öfverlägsna och fruktansvärda, människor och nordmän. Och redan långt före vikingatiden stod Irland i liflig förbindelse med den antika kulturen.

Tyolet kan naturligtvis icke på något direkt sätt härleda sig från denna iriska saga. Möjligen kan ämnet i en äldre form ha kommit öfver från Irland till Bretagne. De

---

[1]) Z. D. A. XXXII, 240 ff. [2]) Z. D. A. XXXII, 248.

båda versionerna stämma öfverens däruti, att bägge förlorat det ursprungliga sättet för hjältens identifierande, den afskurna tungan [1]). Cúchulainnversionen är ursprungligare däruti, att där de bedrägliga medtäflarne äro flera och, om man så vill, äfven däri, att det gäller att rädda en för fara utsatt prinsessa.

Tyolet har förlorat det ursprungliga och fullgiltiga motivet till hjältens kamp med odjuren och har i stället ersatt detta med ett mycket mattare. Hans hjältemod tjenar ju blott till att tillfredsställa en nyck af prinsessan, låt vara att han därmed förtjenar hennes hand. En sådan användning af tapperheten och hjältemodet antyder en senare tids smak, då man stred endast för stridens egen skull och då följaktligen romanförfattarne kunde begagna sig af dylika godtköpsmedel för fastknytandet af nya äfventyr.

Utom af sin tapperhet understödes Tyolet i utförandet af sitt värf äfven af sin öfvernaturliga gåfva att kunna genom hvissling locka till sig djuren. Kanske ha vi här ett af de väsentligaste dragen i en ursprunglig Tyolet-saga [2]); den ouppfostrade ynglingen, skogens barn, som genom sin märkvärdiga natur- eller fégåfva kan uträtta, hvad ingen annan förmår, och därigenom slutligen vinner sig en prinsessa [3]) — en saga, som sedan genom inflytandet från det

---

[1]) Muret har (Rom. XVII, 604) framställt den något besynnerliga förmodan, att utskärandet af tungan på ett dödadt odjur blott skulle vara en fortsättning af ett antikt bruk, motsvarande rödskinnens skalpering!

[2]) Möjligen skulle detta drag kunna härledas från *Orfeussagan*. Denna var tidigt mycket spridd och behandlades t. o. m. i dramatiserad form (jfr Wolf Lais 238!). Till O:s popularitet bidrog väsentligen, att han i den första kristna kyrkan uppfattades som en slags förebild till Kristus, hvilket ofta fått uttryck i konsten.

[3]) Jfr t. ex. "Skytten Bryte" (Wigström i Landsmål I. 1884. A (= V. 1) s. 55). B. får som lön för att han räddat en trollunge en åsna, en pipa, som kallar fram alla djur, och en bössa, som alltid träffar. Räddar med hjälp af dessa en prinsessa från en hexa och gifter sig med prinsessan. Sagan finnes på danska och anses af Nyerup vara af dansk härkomst. Äfvenså påminner den norska sagan om "Bagfolen" härom (Asbjørnsen & Moe Norske Folkeeventyr 452).

klassiska motivet blifvit så omdanad, att blott obetydliga spår finnas kvar af dess första gestalt.

Inledningen till Tyolet — som skildrar, huru hos den fjärran från världen uppfostrade ynglingen genom mötet med riddaren de slumrande instinkterna vakna och huru han med sin moders visa råd till väglednad [1]) beger sig till kung Artur, — har haft flera motsvarigheter inom den fornfranska litteraturen. Så berättas ungefär detsamma om *Perceval* dels af CHRESTIEN DE TROIES i hans *Conte du Graal* [2]), dels i en engelsk dikt från XIII:e århundradet, *Sir Percewell,* som sannolikt är en bearbetning af en fransk dylik [3]). Dessutom förekommer samma motiv i en annan engelsk dikt, som själf förklarar sig hvila på franskt underlag och bär det franska namnet *Li biaus Desconus* [4]) samt är ett sidostycke till RENAUD DE BEAUJEU's *Guinglain* [5]). Äfven i ett italienskt poem *Carduino* uppträder samma motiv och därtill enligt G. PARIS och PIO RAJNA i en i vissa afseenden äldre form än i de franska dikterna [6]).

FOERSTER har specielt beträffande Perceval gent emot G. PARIS anmärkt [7]), att denne ouppfostrade yngling, som drar ut i världen och blir en ryktbar riddare, är "kein keltischer sondern ein echt menschlicher Stoff", som vi också känna från *Aiol, Auberi de Bourgogne* och *Fergus* [8]). Reducerar man motivet till en så ytterligt enkel form, har Foerster naturligtvis rätt; på detta sätt torde nästan alla stoff, äfven de, hvilka i sin utvecklade form otvetydigt äro

---

[1]) I Tyolet lemnas detta drag obeaktadt i den vidare utvecklingen, men ej så i öfriga nedannämnda dikter.

[2]) Äfven i den Chrestiens dikt motsvarande kymriska *Peredur ab Evrawc* (LOTH Mab. II, 45 ff.).

[3]) Hist. Litt. XXX, 254 ff.

[4]) Jfr arbeten af KALUZA och MENNING! Se Rom. XX, 297!

[5]) Hist. Litt. XXX, 184. Svaga spår af en motsvarande inledning finnas kvar i Guinglain, Op. cit. 171, 188 not. 2.

[6]) Hist. Litt. XXX, 188.

[7]) Litt. Bl. 1890, sp. 296.

[8]) Fergus är dock en senare roman, som i mångt och mycket är en uppenbar imitation af CHRESTIENS Perceval (MARTIN Fergus XII ff.).

ett visst folks egendom, kunna förvandlas till "äkta mänskliga", och listan på hjältar, hvilkas ungdom varit desso lik, kan göras mycket lång. Att man så ofta förlänade en berömd hjälte en sådan obskyr barn- och ungdomstid hade många skäl, dels möjligen någon föreställning om, att den, som är kallad till att uträtta något stort, bör beredas därför genom afskildhet från världen, dels ett begär att söka åstadkomma större estetisk effekt genom att låta hjältens lysande segerbana afteckna sig mot en sådan dunkel bakgrund, dels helt enkelt den omständigheten, att äfven de sedermera mest duktiga hjältenaturer värkligen haft en temligen obetydlig och ingalunda af några stordåd utmärkt barndom. Därför bör man icke heller tillmäta alltför stor betydelse åt NUTTS anmärkning [1]), att just af dessa hjältar, som besegrat odjur och räddat prinsessor, många framleft sin ungdom aflägset från världens buller, såsom t. ex. *Perseus* (han kunde äfven ha tillagt *Theseus*), *Siegfried* och *Cûchulainn*. Någon speciell likhet med inledningen till Tyolet visar dock ingen af dessa. I *Tāin bo Cūalnge* [2]) berättas visserligen om den unge Cûchulainn, eller, som han då ännu hette, *Setanta*, att han uppfostrades af sin moder i ensamheten, fjärran från sin onkel Conchobars lysande hof, men därmed är också öfverensstämmelsen slut. C. lemnar redan vid fem års ålder sin moder utan någon sådan anledning som i vår lai.

Att motivet i denna utvecklade form ej kan vara importeradt utifrån, torde således kunna betraktas som säkert. Men därför behöfver man ej med PARIS anse det för keltiskt; tvärtom synes det i denna gestalt ej kunna vara annat än en produkt af riddartiden, hvars egendomliga seder och institutioner det förutsätter.

Hufvudmotivet i vår lai var däremot, som vi sett, otvifvelaktigt ett lån från antiken. Men hörde det också ursprungligen där hemma eller ha de grekiske mytdiktarne å sin sida hämtat det från annat håll? På denna fråga

---

[1]) Rev. Celt. XII, 193. [2]) G. G. A. 1890, 519.

vågar jag icke inlåta mig, men vill dock påpeka, att enligt PARIS [1]) en version af sagan nyligen påträffats i Bengalen. Naturligtvis bevisar detta ingalunda någon indisk härkomst och man torde ock böra iakttaga en viss försiktighet och icke på grund af hvarje dylik öfverensstämmelse genast sluta sig till ett inflytande från det stora sagolandet, då ju motsatsen också kan vara tänkbar och för några fall är bevisad, och man dessutom genom ett dylikt förfaringssätt skulle frånkänna vesterlandet snart sagdt all förmåga af självständig mytbildning.

Ämnet har sedan snart nog blifvit mycket spridt och gifvit stoff åt en mängd af folkdiktningens alster [2]). Redan på 1200-talet [3]) gjordes *S:t Göran,* ursprungligen ett kappadociskt helgon, till hufvudpersonen i de flesta af dessa, och ungefär samtidigt tyckes denne ha blifvit Englands (och senare äfven Rysslands) specielle skyddspatron. I vårt land kvarlefver ännu dels en folkvisa, af hvilken manuskriptfragment från 1500-talet ännu finnas kvar [4]), som dock visa den enklare eller hvad man skulle kunna kalla Perseusformen, dels en folksaga, som står nära Tristanversionen och äfven har behållit det ursprungliga medlet för igenkännandet, i det att S:t Göran uppvisar de ur drakens sju hufvuden (jfr sju lejon i Tyolet) utskurna tungorna [5]).

G. PARIS [6]) räknar med bestämdhet, men utan vidare motivering, Tyolet till MARIE DE FRANCE' lais. Detta synes

---

[1]) Hist. Litt. XXX, 116. [2]) Rom. IX, 379.

[3]) G. A. B. H. Sv. Folkvisor II, 408. Skulle dock icke bilderna (St. Göran och en "Lindorm") på den fana, som *Henrik II* enligt utg. (Op. cit. 407) förde på tåget mot Böhmen i början af XI:e seklet, tyda på, att helgonet redan då sattes i förbindelse med denna saga?

[4]) Förmodligen ge dessa en mycket trogen föreställning om den visa, som den 11 Oktober 1471 begagnades såsom fältsång af svenskarne vid slaget på Brunkeberg.

[5]) Se BONDESON Historiegubbar 203, 211! För öfrigt förekommer motivet i en hel del skandinaviska sagor, såsom t. ex. i "De bägge Fosterbröderna" (HYLT.-CAV. I, 57 ff.) och i "Halftrollet" (Op. cit. I, 45 ff.) samt i den norska "Lillekort" (ASBJØRNSEN & MOE 122, 424).

[6]) Litt. Fr. 91.

mig, som jag redan ofvan framhållit, icke berättigadt, och jag har också i korthet vidrört skälen för denna min åsikt.

Först och främst kan icke Tyolet ha tillhört den samling lais, som Marie dedicerat till Henrik II, ty början af densamma med dess inledande förklaring öfver lais' uppkomst i allmänhet skulle nödvändigt för densamma kräfva det första rummet, men detta intages redan obestridt och obestridligt af Guigemar. Tyolet skulle således vara en icke i samlingen intagen lai af Marie, hvilket i och för sig kan vara möjligt, ehuru ej troligt.

Betänkligare är, att den förklaring af lais' uppkomst, som nämnda inledning gifver, icke blott är af en i och för sig högst besynnerlig karaktär, utan ej häller stämmer öfverens med Maries uppfattning af frågan, sådan hon uttalar den i *Prologen,* där hon nämligen icke nämner det minsta om detta egendomliga, af lärda klerkers latinska uppteckningar bildade förstadium till "les lais bretons", som förf. till Tyolet särskildt framhåller.

Vidare begagnas i denna lai "*Bretaigne*" i betydelsen af *England,* hvilket som vi sett, Marie icke (möjligen med ett undantag) gör.

Det viktigaste och, efter hvad jag kan finna, fullkomligt afgörande motskälet ligger dock i själfva språket. Under det att hos Marie deklinationssystemet är fullkomligt bibehållet — blott på fyra ställen förekommer möjligen i originalet acc. för nom. [1]) — brukar förf. till Tyolet i regel regime för sujet. Mot några och trettio af rim bestyrkta fall af regime använd som sujet svarar blott åtta fullt säkra fall af riktigt använd sujetform. Att det icke är kopisten, som bär skulden härtill, framgår däraf, att denne tydligen såras af författarens språkbruk och stundom af vana utskrifver det flexiviska -s (-z), äfven där rimmet förbjuder det, såsom i v. 267. — I v. 72 intygar stafvelse-

---

[1]) Bibl. Norm. III, XXXII ff. Jfr dock TOBLER Gr. Z. X, 165 ff.!

antalet det enstafviga suer som regimeform[1]). Marie har blott serur. Slutligen förekommer v. 561 *miere* (medicus) : proiere, hvilket väl bör sammanställas med piére för pire) etc. (ie + j > ie), en nordvestlig ljudöfvergång, som träffas i Normandie och på öarne [2]). Maries lais ha intet exempel på ordet i rim, men väl annars, då det i manuskripten skrifves *mire.* Äfven i stilistiskt afseende skiljer sig Tyolet påtagligt från Maries dikter genom en större ledighet, som gränsar till vårdslöshet, ett visst hopande af bilder och en raskare ton i samtalen m. m. [3])

Man torde sålunda tryggt kunna påstå, att *Tyolet ej är af Marie de France' hand.*

---

[1]) V. 72 "Et il n'avoit ne suer ne frere". Versen kunde med lätthet göras regelbunden, jfr t. ex. "Od li n'avoit serur ne frere", Montaiglon Recueil V, 25, men det synes antagligare, att formen är förf:s än kopistens.

[2]) Meyer-Lübke I, 161.

[3]) Se härom Warnkes förtjenstfulla framställning i Anon. Lais 18 ff.!

TIONDE KAPITLET.

Cor med Le Mantel Mautaillié. Haveloc. Guirun och Ignaure. Waldef. Engelska lais.

Stoffen till de lais, med hvilka vi hittills sysselsatt oss, ha, vare sig de varit inhemskt bretonska eller lånade ur andra folks sagoskatter, af bretonerna i mer eller mindre bearbetadt skick förts öfver hafvet till England, i många fall fullt bevisligt, i andra efter all sannolikhet. Men det ges också några få lais, med hvilka förhållandet är ett annat, hvilkas hela utvecklingsprocess försiggått på det stora ölandet och af hvilka *en* möjligen icke haft något alls med bretonerna att göra.

En fullt konsekvent ordningsföljd skulle nu visserligen fordra, att först till behandling upptoges de lais, till hvilkas uppkomst anglobretonerna åtminstone i någon mån medvärkat, men åtskilliga praktiska skäl tala dock för att frångå denna ordning. Vi öfvergå således nu till behandling af

Cor. Bevarad i endast ett mskpt, utgifvet af Wolf, Ueber die Lais 327 och Wulff Le lai du Cor, Lund 88. Wulffs edition innehåller tillika en fullständigt restaurerad text; ett dylikt försök har ock gjorts af Paul Richter i Versuch einer Dialektbestimmung etc., Marburg 1885. *Cor.*

Till en stor fest, som ges af kung Artur, infinner sig en främmande väpnare och öfverlemnar åt konungen ett kostbart horn, som af den därpå ristade skriften befinnes ha den egenskapen, att endast den man, hvars maka varit obrottsligt

kysk, kan tömma detsamma. Konungen vågar förtröstansfullt själf profvet, men får hela hornets innehåll öfver sig. Vredgad griper han en knif för att nedstöta sin gemål, men hindras af Gauvain, Ivain, Cadain och Giflet. Drottningen bekänner, att hon en gång gifvit en ring åt en yngling, som dödat en jätte, detta vore hela hennes förbrytelse. Konungen lugnar sig och befaller, att alla gästerna skola undergå profvet. De misslyckas alla, till dess turen slutligen kommer till Caradoc (mskpt: Garadoc), som värkligen lyckades tömma hornet och för sin hustrus skull fick mottaga det som skänk af konungen.

Inom en litteratur, där kärleksäfventyren spela en så betydande roll, måste med nödvändighet, snart nog ett annat motiv uppstå eller införas, nämligen kyskhetsprofvet. Också eger den medeltida litteraturen en hel del exempel på dylika från och med de mest fantastiska till sådana, hvilkas praktiska användbarhet sannolikt blifvit pröfvad [1]). En sammanställning af åtskilliga kyskhetsprof finnes hos Warnatsch: "Der Mantel etc." (1883), tillökad af Richter i Dialektbestimmung 1 ff. De flesta äro af en så enkel form, att de mycket väl kunnat uppstå oberoende af hvarandra i olika land, och vi kunna därför tryggt tillmäta Cor ett kymriskt ursprung.

Vår lai låter drottningen ha varit otrogen mot sin herre och konung, om ock i ytterst obetydlig grad. Gaufrei de Monmouth berättar också, att hon begått äktenskapsbrott med mannens nevö, och den ännu äldre "*Vita S:ti Gildæ*" låter henne bortröfvas af en chef Meluas [2]). Samma drag förekommer i *Finnsagan,* på hvilken Artursagan till en del är grundad [3]), och kan där följas tillbaka till X:e seklet [2]).

---

[1]) I v. 316 ff. föreslår drottningen själf att bevisa sin oskuld genom ett slags gudsdom (brinnande bål).

[2]) Nutt Rev. Celt. XII, 189.

[3]) Zimmer yttrar sig något försiktigare, se G. G. A. 1890, 521!

Till v. 395 "Le meillor ai de treis
"Qui soz deu fussent rei [1]),
"Qu'iroie donc querant
"Plus bel ne plus vaillant?"

skulle man kunna foga den anmärkningen, att Artur enligt en triad var en af "les trois rois vaillants" [2]).

Hvad hjälten *Caradoc* själf angår, har jag ofvan s. 33 vidrört namnets *kymriska* ursprung. Den Caradoc, som här åsyftas, är den kymriske hjälten *Karadawc Breichvras* eller *Vreichvras* (i *Mantel* kallas han ock *C. Briebras*) "den storarmade", "aux grands bras" [3]), en af de tre favoriterna och "chevaliers de combat" vid Arturs hof [4]). Bland de tre kyska flickorna nämner en triad äfven *Tegeu Eurvron (= au sein d'or),* hvilken somliga genealogier göra till maka åt Caradoc Vreichvras [5]).

Som författare namnger sig Robert Biquez, om hvilken intet närmare är kändt. Det manuskript vi ega i behåll har en utpräglad anglonormandisk karaktär, men angående originalets dialekt ha åsikterna varit delade. Wolf [6]) ansåg den vara anglonormandisk, hvilken åsikt biträdts af G. Paris och Vising [7]), den senare dock i något reserverad ton. Richter [8]) finner den vara ostfransk, troligen pikardisk, under det att Wulff [9]) anser denna ifrågasatta pikardism "en aucune façon fondé dans les faits du texte", men äfven, att dikten ej visar spår till anglonormandismer. Han håller den dock för att vara skrifven i England, vare sig att författaren varit en inföding, eller en af de många franska trouverer, som där sökte sitt uppehälle, och framhåller, huru litteraturspråket redan vid denna tid var "une langue de convenance", hvarför han icke vill inlåta sig på frågan om diktens dialekt. Paris kallar dock fortfarande [10]) Biquez för anglonormand, hvilket står i sammanhang med hans

---

1) Af Wulff föreslagen förbättring, se Cor 73!
2) Loth Mab. II, 283. 3) Op. cit. I, 224, 298 not. 1.
4) Op. cit. II, 249. 5) Op. cit. II, 261 v. not 4. 6) Lais 174.
7) La versification 72. 8) Dialektbestimmung 18.
9) Cor III o. 27. 10) Litt. Fr. 92.

förnekande af assonanser och antagande af (anglonormandiskt) rena rim i dikten.

Man har i allmänhet varit ense om att tillmäta vår lai en relativt hög ålder, närmast på grund af det 6-stafviga versmåttet och de ofta blott assonerande rimmen. Undantag gör blott A. Duval [1]), som ansåg *Cor* vara en yngre variation af *Mantel*. Redan Wolf [2]) ansåg den på ofvan anförda skäl (åtskilliga andra af honom framdragna tåla ej vid den nutida kritiken) vara ett af laislitteraturens älsta alster och satte den till medlet af XII:e seklet, ett för den tidens uppfattning af laislitteraturens kronologi oerhördt tidigt datum. Vising [3]) förlägger den till c:a 1140, Richter [4]) nöjer sig med att citera Wolfs (då 44-åriga) mening. Under åberopande af "la gracieuse naïveté et les simples allures" förklarar Wulff [5]) dikten "icke yngre än midten af XII:e seklet". I sin kritik af Wulffs arbete [6]) förlägger Paris densamma till midten af samma århundrade, då däremot Tobler [7]) anser den svårligen kunna bevisas vara så gammal, som W. antar. Till denna Toblers mening har Paris sedan närmat sig, då han i sitt senaste arbete [8]) placerat dikten i *sista* tredjedelen af seklet. Denna åsikt synes ock ha bästa skälen för sig. De, som anförts för en högre ålder, torde ej vara synnerligen bindande. Beträffande det 6-stafviga versmåttet, så är detta faktiskt användt i långt senare tid, än Cor under alla förhållanden kan tillhöra, såsom t. ex. i ett par fableaux: "De l'oustillement au villain" [9]) och i "Eschacier" [10]). Ofullkomliga, blott assonerande rim kunna påvisas från alla perioder, särskildt i sådana, genom sin korthet svårbehandlade verser, som här föreligga [11]). — Hvad slutligen beträffar ett argument af Paris, att kung Artur i vår dikt blott är omgifven af sina

---

[1]) Hist. Litt. XIX, 715. [2]) Lais 174. [3]) Versification 72.
[4]) Dialektbestimmung 5. [5]) Cor 27. [6]) Rom. XVII, 301.
[7]) Gr. Z. XII, 267, 268. [8]) Litt. Fr. 247.
[9]) Montaiglon, Recueil III, n:o XLIII.
[10]) Jubinal. Jongleurs 158.
[11]) Paris tyckes vilja alldeles förneka assonnanserna, Rom. XVII, 302.

fyra älsta kämpar, torde föga vara att bygga därpå. I Cor nämnes vid Arturs sida *Kei, Gauvain, Yvain, Giflet* och *Cadain*. Af dessa är den sistnämnde fullkomligt obekant[1]), *Giflet* eller *Girflet* (i Mantel) förekommer icke i den kymriska litteraturen. *Yvain* (Owein) omtalas ej bland de många hjältar, som uppräknas i "*Kulhwch och Olwen*". I *Annales Cambriæ* förekommer visserligen under a:o 736 Ougen, rex Pictorum, och a:o 811 Eugein[2]), men med Artur ha dessa intet att göra, och i den kymriska Artursagan synes han först ha införts genom den kymriska pendanten till Chrestiens Yvain, "*Owein och Lunet*" eller "*Jarlles y Ffynnavawn*". Som Arturs värkligt älsta stridskamrater uppträda däremot såväl i "Kulhwch och Olwen" som hos Gaufrei *Kei* och *Bedwyr* (Cajus dapifer och Beduerus pincerna)[3]). Denne sistnämnde förekommer däremot icke alls i vår lai, hvilket i sammanhang med uppträdandet af *Yvain* nästan gör dess rent kymriska ursprung något misstänkt eller åtminstone ger en antydan om, att den kanske i alla fall gått genom anglobretonernas händer.

I *le roman de Renard le Contrefait* af LE CLERC DE TROYES förekommer en episod om "*Quarados Brunbras*"[4]), hvari omtalas, hurusom Artur fått mottaga en märkvärdig "couppe", som hade den egenskapen att hvälfva ut sitt innehåll på en och hvar, hvars hustru älskat någon annan, och hurusom Quarados ensam lyckades tömma den. Allt detta anföres dock i största korthet och såsom något redan bekant; det hufvudsakliga innehållet är en berättelse om, huru Quarados genom sin hustrus modiga beteende blef befriad från en orm, som i två år suttit slingrad kring hans ena arm och gjort honom alldeles aftärd och kraftlös. Vi skulle således här ha förklaringen till det anseende Cara-

---

1) Jfr WULFF Cor 63!

2) Om *Yvain* = *Eugenius*, se ZIMMER i Fr. Z. XII. A, 235!

3) Jfr ZIMMER Fr. Z. XII. A, 232!

4) TARBÉ. Poètes de Champ. 79 ff. I Wienermanuskriptet kallas hjälten *Carados Brumbias*.

docs hustru åtnjöt [1]). En framställning af detta makans hjältemod, värdigt en romersk matrona, finnes ock i *Perceval,* där hjälten bär tillnamnet *Brisié-Bras.*

Att döma däraf, att vi blott känna *ett* enda manuskript, synes Cor aldrig haft att fröjda sig åt någon allmän popularitet. Däremot har en sådan i hög grad tillfallit den kontinentalfranska bearbetningen, *le Mantel Mautaillié.* Egentligen borde denna behandlas först i ett senare kapitel, men för sammanhangets skull upptages den redan här.

Le mantel mautaillié.

Le mantel mautaillié förekommer i 5 mskpt och är publicerad af Caylus, Les Manteaux (1746), Wolf, Lais 342, (Cederschiöld &) Wulff, Versions nordiques 2, Montaiglon, Recueil III, 1 och Wulff, Romania XIV, 343 [2]).

Innehållet är detsamma som i Cor med den skilnaden, att "pröfvostenen" här är en mantel, som direkt proffvas af hofvets damer, såväl gifta som ogifta, för att utröna deras trohet mot sina män eller älskare. I Cor är det däremot blott den äktenskapliga troheten, som pröfvas. Naturligtvis ger detta anledning till åtskilliga pikanta skildringar, hvilka nog i sin mån bidragit till att Mantel utträngt Cor. Hjältinnan kallas här *Galeta* och är icke *Caradoc Briebraz'* hustru utan blott hans älskade. De uppträdande personerna äro äfven delvis andra och särskildt förekomma här äfven *Beduier* och *Ydier.* Mantel synes sålunda i detta afseende stå på ett *äldre* stadium än Cor.

Richter [3]) anser vår lai — ty så torde den rättast böra benämnas, ehuru den vanligen kallas fableau [4]) — vara skrifven på Ile-de-France-dialekt och Paris [5]) anser den vara rimmad i Frankrike, hvilket synes mig satt utom allt tvif-

---

[1]) Jfr Wolf Renart le contrefait 79!

[2]) Dessutom äro två äldre tryckta upplagor kända, den ena från 1577 eller 1588, den andra tryckt efter 1665.

[3]) Dialektbestimmung 29.

[4]) Jfr Wulff Rom. XIV, 345! [5]) Litt. Fr. 92.

vel. WULFFS [1]) åsikt, att MARIE DE FRANCE väl skulle kunna vara dess författarinna, är mig alldeles obegriplig. *Tiden* för dess författande har af WOLF [2]) bestämts till andra hälften af XIII:e århundradet, af G. PARIS [3]) till samma sekel utan närmare angifven tidpunkt och af WULFF [4]) till sista fjärdedelen eller slutet af XII:e seklet med året 1210 som terminus ad quem.

I själfva värket lemnar språket nästan mindre hållpunkter än vanligt för bedömandet af diktens ålder. Om det under dylika förhållanden kan vara tillåtligt att yttra en mening, som alltid måste bli af temligen subjektiv natur, skulle jag för egen del vara benägen att förlägga den till *början af det XIII:e seklet.*

Mantel-motivet är som episod inskjutet i RAOULS roman *Messire Gauvain* eller *Vengance Raguidel* v. 3906 ff. (HIPPEAU Gauvain 135). Det har äfven bearbetats på tyska af HEINRICH V. TÜRLÎN, hvarjemte vår lai äfven för konung Håkan Håkanssons räkning öfversatts till fornnorsk prosa, *Möttuls saga,* af hvilken Skikkju rimur synes vara en senare versifierad bearbetning [5]).

I somliga mskpt (t. ex. 1104) bär vår lai namnet "lais du *Cort Mantel*".

Haveloc i 2 mskpt, utg. af MADDEN i The ancient english romance of Haveloc the Dane etc., London M. D. CCCXXVIII och af MICHEL i Lai d'Havelok le Danois, Paris M. D. CCCXXXIII. *Haveloc.*

Konung Artur gjorde ett härnadståg till Danmark, som då regerades af en konung Gunter, för att lägga detta land under sitt välde. Gunter besegrades och dödades genom Hodulfs förräderi och denne fick sedan landet som län af Artur. Emellertid hade konungen före sitt fall anförtrott sin maka och sin 7-årige son Haveloc åt en trogen riddare, Grim, och denne sökte nu sjöledes rädda sig och dem. Skeppet anfölls

---

[1]) Rom. XIV, 355. [2]) Lais 176. [3]) Litt. Fr. 249.

[4]) Rom. XIV, 344, 357.

[5]) CEDERSCHIÖLD & WULFF Versions nordiques 72.

dock af sjöröfvare och under striden dödades drottningen och de flesta öfriga, så att endast Grim, hans hustru och barn samt Haveloc slutligen nådde land. De slogo sig ned vid ett ställe, som efter Grim blef kalladt Grimesby, och där han försörjde sig med fiske. Haveloc växte upp som Grims son till en ovanligt stark och modig ung man och, då han blifvit tillräckligt gammal, skickades han af fosterfadren, tillika med dennes egna söner, till hofvet i Lincoln.

Där regerade då en konung Aelsi och hos honom uppfostrades hans systerdotter Argentille, dotter till konung Ekenbright af Surrey och hans maka Orewen och arftagerska till nämnda land. Aelsi hade nämligen lofvat konung E. vid dennes dödsbädd att förvalta arfvet åt hans dotter och med tiden gifta henne med den duktigaste karlen i hela konungariket (v. »*Au plus fort* home la dorroit que el réaume troveroit»).

Vid sin ankomst till hofvet fick H. anställning som kökspojke och blef därför på bretonsk dialekt [1]) kallad *Cuaran* (= quistron, marmiton). Här gjorde han sig snart bekant för sin utomordentliga styrka och hofmännen plägade roa sig med att låta honom kämpa mot och besegra de starkaste karlar. När efter en tid stormännen från kung Ekenbrights rike uppvaktade Aelsi med en anhållan, att han nu enligt löfte skulle gifta bort Argentille, kom denne med anledning af Havelocs kraftprof på den idén att ge prinsessan åt kökspojken, såsom varande den otvifvelaktigt starkaste karlen i riket.

Under bröllopsnatten hade Argentille en besynnerlig dröm och vid uppvaknandet blef hon ytterligare förskräckt, då hon såg en eldslåga utgå ur munnen på sin sofvande make, hvilket var en egendomlighet för denne sedan barndomen. En eremit lemnar henne den tydning af undren, att hennes man är af kunglig börd och själf skall bli konung. På grund häraf bege sig de bägge makarne till Grimesby och få där af en kvarlefvande dotter till Grim, som under tiden dött, veta, att Haveloc är son till konung Gunter af Danmark. De fara då öfver dit och träffa senecshallen Sigar, som förblifvit det gamla

---

[1]) Bretonska i Lincoln?! Redan detta antyder, att en lokalförändring egt rum.

konungahuset trogen. Elden, som utgick ur H:s mun, och ännu mera hans förmåga att kunna blåsa det horn, som endast tonade, då en äkta ättling af danska konungafamiljen blåste det, öfvertygade Sigar om, att H. värkligen var konung Gunters son. Landet reser sig mot Hodulf, hvilken Haveloc för att spara sitt folk besegrar i envig, hvarefter han af alla erkändes för konung.

Efter fyra års lycklig regering vände därpå Haveloc tillbaka till England med en krigshär för att återtaga sin gemåls rike. Danskarne blefvo dock i sammandrabbningen illa åtgångna, men under nattens lopp begagnade de sig af en af drottningen uppfunnen list och rangerade de på spetsiga pålar uppträdda fallna in i leden. Förskräckt öfver den nya förstärkning danskarne syntes ha fått, skyndade Aelsi att ingå förlikning och lemnade Ekenbrights land åt Haveloc, hvarefter denne regerade lyckligt i tjugo år.

Det ligger naturligtvis nära till hands att för vår lai söka ett historiskt underlag, att identifiera dess personer och händelser med historiska sådana, och dock visar sig detta snart nog vara en fullkomlig omöjlighet. Strängt taget är detta ej heller annat, än man bör kunna vänta. De tilldragelser, som här skildras, ligga åtminstone delvis uppenbarligen ganska långt tillbaka i tiden och det är blott den egentliga historieskrifningen, som förmår att upptaga och i tidsföljd bevara ett större antal fakta. Icke så den muntliga traditionen. Historiens gudinna har koppartaflor nog, men det mänskliga minnets ursprungliga "tabula rasa" är snart fulltecknad. Den totalbild af tiden hon upptager är otvifvelaktigt långt rikare och mångsidigare än krönikörens magra konturteckning, men också af vida mera lättförgänglig natur. Dock försvinner den icke fullkomligt, den bleknar endast af så småningom och då utrymme vid dess sida saknas för en ny bild, lägger sig denna så att säga öfver den förra, och med fantasiens tillhjälp brytas så de bägge bilderna ihop till en enda. Vissa konturer förvirras och fördunklas, andra blifva i stället dess skarpare, och den nya bild, som sålunda uppkommit och i sig upp-

tagit de mest karaktäristiska drag från de bägge förra, som kunnat med hvarandra förenas, ingår sedan i sin tur som en beståndsdel i en följande. Detta gäller såväl i stort sedt om totalbilden som om de enskilda dominerande händelserna och framför allt personligheterna. Den bild, som den i skrift slutligen fixerade traditionen ger oss, kan därför icke sägas representera en viss tid, icke heller alltid en viss trakt, ty sagan är icke bunden vid torfvan utan vandrar ofta vida omkring, och de personer och händelser, som där sammanföras inom samma ram, kunna i värkligheten ha varit skilda af århundraden och oceaner.

Det är därföre också ganska sällan, som det lyckas den kritiska forskningen att med någorlunda säkerhet och fullständighet särskilja och uppvisa de olika lager, som bildat en viss saga eller dikt. Beträffande enskilda fakta och personer, har man dock haft mera framgång. Så har man ju kunnat påvisa de olika element, som tillsammans bildat Charlemagnes mäktiga sagogestalt, och delvis har detta äfven lyckats med andra sagans och diktens hjältar.

Om det sålunda är föga lönt att i historien söka en mera direkt och fullkomlig motsvarighet till vår lai, kan man dock med mera hopp om framgång speja efter förebilder till enskilda fakta och personer.

Den ursprunglige hjälten, som gifvit sitt namn åt dikten, synes mig ha varit *Amlaib Cuaran,* som residerade i *Dublin* såsom öfverhufvud för de irisk-danska vikingarne. På engelska sidan om irländska sjön var han väl bekant. Han gjorde nämligen ett försök att hjälpa sin kusin *Amlaib mac Gothfrith* att bibehålla väldet öfver Northumberland, hvilket dock aflopp så olyckligt, att han vid *Brunanburch* blef slagen af *Aethelstan* a:o 937. En anglosaxisk sång öfver detta slag finnes ännu i behåll [1]. Några år därefter sökte han åter upprätta ett danavälde i Northumberland, men förjagades af Aethelstans efterträdare *Eadmund* (943) [2]. Sistnämnda år lät han döpa sig och gjorde

[1]) Z. D. A, XXXV, 65 ff. [2]) Fr. Z. XIII. A, 96.

sedan en pilgrimsfärd till Iona, där han efter ett heligt lif afled, enligt *Chron. Scot.* a:o 978. Såväl genom sina bedrifter som genom sin öfvergång till kristendomen och värdiga slut synes han ha haft de bästa anspråk på att ihågkommas i sagan. Amlaib är det nordiska Olafr, i en äldre form *Anleifr* eller, utan i-omljud, *Anlaibr* och uppträder i kymriskan under formen *Abloyc* [1]).

Denne Abloic Cuaran kom sedan att på engelsk botten sammanblandas med en annan nordbo, som gjort sig ryktbar på landets ostkust och hvars historia torde ha lemnat mera stoff till vår lai än Abloyes. Emellertid kan man icke med säkerhet komma till något bestämdt resultat, men det vill synas, som om Sven Tveskäggs historia i viss mån influerat på vår lai [2]). Möjligen har först någon förblandning egt rum mellan denne och den *Hauk Habrok,* som på Harald Hårfagers befallning följde den unge Håkan till England [3]).

Att ämnet dock kommit från keltiskt håll, därpå tyda, utom namnet *Cuaran* [4]), äfven ett par andra drag, nämligen elden, som utgick ur Havelocs mun, då han sof, samt möjligen hornet, som blott en kungaättling kunde få att ljuda. Det första påminner om åtskilliga keltiska hjältar, framför allt *Cûchulainn* [5]), men äfven *Kei* [6]), hvilka utmärkte sig för en utomordentlig naturlig hetta. Till hornet finnes en motsvarighet i *Erec,* ett annat dylikt, som blott den tappraste riddaren kunde blåsa [7]).

De öfriga uppträdande kunna ej identifieras. Visserligen omtalas i krönikorna åtskilliga personer med namnen Aelsi, Aelsius, Aelfsinus etc. (t. ex. *Cart. Sax.* 135, 137, 138, 171 etc. mest biskopar) och Aethelbryht, Ae-

---

[1]) Z. D. A. XXXII, 264 not. 1. [2]) Havelok xl.

[3]) Op. cit. xxxix.

[4]) Möjligen döljer sig härunder något missförstådt nordiskt epitet åt den beryktade vikingahöfdingen.

[5]) G. G. A. 1890, 518. [6]) G. G. A. 1890, 517, not. 1.

[7]) Rom. XX, 153.

thelberthus etc. (*Cart. Sax.* s. 6, 12, 55, 59, 79 etc.), men utan att någon af dem synes passa in i vår lai.

Dikten är skrifven på anglonormandisk dialekt [1]) och förlägges af G. PARIS [2]) till inemot 1170, af VISING [3]) till XII:e århundradet utan närmare datering. MICHEL [4]) förlade den till XIII:e seklet i opposition mot SKEAT och MADDEN, som antogo 1:a hälften af XII:e seklet. KUPFERSCHMIDT [5]) anser början af XIII:e seklet såsom det tidigast tänkbara datum.

Ämnet ingår äfven som episod i *Brut* och man har varit af olika åsikter om, huruvida det ursprungligen tillhört denna dikt eller vore att betrakta som en senare interpolerad förkortning af Haveloc. KUPFERSCHMIDT [6]) uttalar sig för det förra alternativet och antar som gemensam källa en lai, som således skulle varit temligen bekant redan c:a 1150. PARIS [7]) finner detta plausibelt. Emellertid synes det onekligen något vågadt att supponera existensen af en lai och därtill en dylik af så utvecklad natur, som här kräfves, redan så tidigt som 1150 och då intet tvingande skäl därtill föreligger, torde det säkraste och enklaste vara att antaga den muntliga traditionen som underlag.

En dikt, som synes stå ganska nära Haveloc, är den egendomligt nog i geste-form bearbetade anglonormandiska romanen *Horn.* Af densamma förekommer äfven två fornengelska versioner och ämnet förefinnes ock i två engelska folkvisor, och dessa engelska dikter, som sannolikt representera ett äldre stadium, hafva nästan samma namn på de uppträdande, som (den engelska) Haveloc, under det att Horn utbytt dessa mot de i chansons de geste vanliga.

GASTON PARIS [9]) upptager bland lais narratifs af keltiskt ursprung äfven en lai

---

[1]) SUCHIER S:t Auban 3. [2]) Litt. Fr. 248. [3]) Versification 72.
[4]) Havelok iij not 2. [5]) Rom. Stud. IV, 424. [6]) Rom. Stud. IV, 411.
[7]) Rom. IX, 480. [8]) MICHEL Horn XLV o. XLVIII.
[9]) Litt. Fr. 92.

Guiron eller snarare, såsom ock Thomas skrifver, **Guirun**, som visserligen nu skulle vara förlorad, men som omnämnes på flera ställen i litteraturen och särskildt i THOMAS' *Tristan* så utförligt, att vi ganska väl känna dess innehåll. Förbemälta ställe ur Tristan lyder: *Guirun.*

"En sa chambre se set [1]) un jor
"Et fait un lai pitus d'amur:
"Coment dan Guirun fu supris,
"Pur l'amur de la dame ocis
"Qu[e] il sur tute rien ama,
"Et coment li cuns puis (li) dona
"Le cuer Guirun a sa moillier
"Par engin un jor a mangier,
"E la dolur que la dame out
"Quant la mort de sun ami sout.
"La dame (mskpt: reine) chante dulcement,
"La voiz acorde a l'estrument,
"Les mainz sunt bel[e]s, li lais buens,
"Dulce la voiz [e] bas [2]) li tons."

Det är uppenbarligen samma historia, hvaraf vi inom den franska litteraturen återfinna ett senare stadium i JAKEMES SAKESEPS roman *Le Châtelain de Couci* [3]).

Le châtelain älskar »la dame du Faiel» och vinner slutligen hennes ynnest. Genom den svartsjuke mannens list tvingas han dock att taga korset. Dödligt sårad i striden mot de otrogne, befaller han sin väpnare att efter hans död föra hans hjärta till den älskade. Emellertid träffar mannen på väpnaren, innan denne hunnit uträtta sitt uppdrag, aftvingar honom hjärtat och låter sedan anrätta och servera detta åt sin hustru. Då hon fått veta, hvad hon förtärt, ville hon ej vidare taga någon föda och dog straxt därpå af sorg.

Sådant är, bortsedt från alla episoder, som tjena till att uttänja dikten till vederbörlig romanlängd, innehållet i

---

[1]) Det är den sköna Isolde själf, som diktar sången.

[2]) beas = beaus?

[3]) So G. PARIS' uppsats i Rom. VIII, 343 ff.; omtryckt med tillägg i Hist. Litt. XXVIII, 352 ff.

romanen. Ämnet i Guirun synes ha varit ännu något enklare, ity att där sannolikt älskaren fallit direkt för mannens eller hans medhjälpares hand [1]), hvarmed äfven försvinner det onaturliga draget, att damen skulle äta ett *torkadt* eller *balsameradt* hjärta, ty i något annat skick kunde det väl ej bevaras under en så långvarig resa.

Detta ämne har således enligt Paris varit behandladt i en lai narratif och dess ursprung är keltiskt. Tyvärr har han icke vidare utvecklat, på hvilka grunder han stöder dessa uttalanden.

Det torde i själfva värket vara temligen osäkert, om värkligen en lai narratif öfver detta ämne någonsin existerat. Vittnesbörden i litteraturen förmäla icke detta och hvad särskildt det nyss citerade stället ur Thomas' Tristan beträffar, så talar detta ju tydligt nog blott om en *sjungen* lai, och om man icke vill påstå, att *alla* dylika med nödvändighet framalstrat motsvarande lais narratifs, kan man icke utan vidare gå in på Paris' mening. Det är sålunda ingalunda bevisadt, men väl möjligt, att en dylik lai existerat. Måhända skulle man kunna se ett bevis därför i de ord, hvarmed *Strengleikars* författare afslutar Guruns lioð: "margir segia þessa sogu með oðrum hætti, en ei las ec annat en nu heụi ec sagt" [2]). Vare sig att något uttryck i originalet kunnat ligga till grund för dessa ord, eller att de, hvilket synes sannolikare, blott äro ett tillägg af den i fornfranska litteraturen väl bevandrade öfversättaren, som gärna i slutet af en lioð kommer med någon reflexion af egen fatabur, synas de ha afseende på en annan berättelse, som kunde sammanblandas med Gurun, och det förefaller ej osannolikt, att det är Guirun, som åsyftas. Någon bestämd anledning att anse denna vara affattad i form af en berättande lai, förefinnes dock ej.

---

[1]) Så är ock förhållandet i de flesta andra bearbetningar af detta motiv, såsom *Guilhem de Cabestaing,* Boccaccios novell om *Guardastagno, der Brennberger* etc. Hos Boccaccio rycker mannen själf hjärtat ur rivalens kropp.

[2]) Strengleikar 61.

PARIS[1]) och FOERSTER[2]) ansågo åtminstone förr vårt motiv vara keltiskt, men PATZIG har nyligen i sin "Herzmäre" sökt bevisa dess österländska ursprung och därvid vunnit PARIS' bifall[3]).

Frågan är ingalunda lättlöst. Ämnet behandlas eller omnämnes utförligare i en stor mängd vester- och österländska dikter och sagor, som vidlyftigare afhandlats af G. PARIS i Hist. Litt. XXVIII och af PATZIG i "Herzmäre". Patzigs gruppering är emellertid föga lyckad och försvårar blott den riktiga uppfattningen af de olika versionernas ställning och betydelse. Jag lemnar därför här en i *tidsföljd* ordnad öfversikt af de viktigaste former, under hvilka ämnet är oss bekant.

1. *Guirun.* Bekant i England c:a 1150.

Hjälten, »dans G.», är icke mannens jämnlike, öfverraskas och dödas af mannen, damen dör troligen af sorg (och svält?).

2. *Guilhem de Cabestaings,* den provençalske trubadurens, lefvernesbeskrifning[4]), i sin äldre form enligt Paris[5]) vår första fullständiga uppteckning af ämnet, således väl från förra hälften af XIII:e seklet. Hjälten dog i slutet af 1100-talet.

Hjälten trubadur och ej mannens vederlike, dödas af mannen, damen, förföljd af mannen, störtar ned genom ett fönster och dör.

3. *Linaure,* en provençalsk trubadur, som lefde c:a 1190 och omtalas af ARNAUT DE MARSAN[6]) i hans "Ensenhamen d'En Arnaut Guilhem de Marsan" från XIII:e seklet.

Hjälten trubadur, ej mannens jämnlike. Blef 4-delad och

---

[1]) I sin stora artikel om Jakemon Sakesep, Hist. Litt. XXVIII, 352 ff., och som det tyckes ännu i Litt. Fr. 92, 106; i Rom. XII, 359 ff. var han dock redan böjd för att antaga indiskt ursprung.

[2]) Yvain XXII; åtminstone framställes där Ignaure som keltisk.

[3]) Rom. XXI, 141. [4]) DIEZ Leben u. Werke 67 ff.

[5]) Hist. Litt. XXVIII, 376. [6]) BARTSCH Provenz. Leseb. 134.

utskiftades så åt de äkta männen (för att kokas åt fruarne?). Hör hit blott som till dels förebild till den följande.

4. *Ignaure,* fransk lai, troligen från medlet af XIII:e seklet (jfr nedan!).

Hjälten tyckes ha varit åtminstone gynnare af sångare och musikanter (BARTSCH-HORNING. 554, 15 ff.), dock af mindre hög rang. Hans hjärta och »tout le daerrain membre aval» tillagades af de 12 bedragna äkta männen åt deras hustrur. Dessa togo sig af daga medelst svält.

5. *Das Hertz,* tysk dikt från senare hälften af XIII:e seklet, af KONRAD VON WÜRZBURG [1]).

Hjälten ej jämnlike, dör fjärran från den älskade och sänder sitt hjärta till henne. Hon dör af sorg.

6. *Li roumans dou chastelain de Couci et de la dame de Fayel* af JAKEMES SAKESEP. Fransk roman från slutet af XIII:e seklet. Af denna sedan franska, holländska och engelska bearbetningar.

Lika som föregående. Se ofvan!

7. Berättelsen om *grefven af Ariminimonte i Cento novelle antiche,* testo Gualteruzzi n:o LXII [2]). Mskpt från XIV:e—XVI:e seklen, men Gualteruzzis upplaga efter ett af de älsta och bästa [3]).

Hjälten dörrvaktare. Mannen ger hans hjärta åt sin maka och hennes tärnor. De gå i kloster [4]).

8. BOCCACCIOS novell om *Messer Guiglielmo Rossiglione och messer Guiglielmo Guardastagno.* (IV, 9). C:a 1350.

Hjälten mannens jämnlike. Damen störtar sig frivilligt genom ett fönster.

9. BOCCACCIOS novell om *Guiscardo och Ghismonda* (IV, 1). C:a 1350.

Fadren låter döda dotterns älskare, som ej var af jämnlik börd, och skickar till henne hans hjärta i en bägare. Hon slår en giftdryck därpå och tömmer den.

---

[1]) Konrads författarskap ansågs förr osäkert, men GOLTHER, Deutsche Litt. 238, uttalar sig bestämdt därför.

[2]) Rom. III, 177. [3]) Rom. II, 385 ff. [4]) Se LANDAU Quellen 172!

10. Tysk mästersång om *Reinmann von Brennenberg* († 1276) *och hertiginnan af Österrike.* Mskpt från slutet af XV:e seklet. Senare tyska och holländska folkvisor.

Hjälten Minnesänger och af mindre förnäm börd. Damen svälter ihjäl sig. — I folkvisorna många variationer; stundom ger mannen skaldens *tunga* åt sin maka [1]). Enligt en gammal tradition skall en Brennenberg på 1100-talet för förräderi blifvit 4-delad af Henrik Lejonet [2]).

11. *Sermones parati* de tempore et de sanctis, sermo CXXIV. Ofta tryckt i XV:e seklet.

Älskaren jämnbördig (?), dör på korståg. Skickar sitt hjärta »conditum in pixide» till damen. Hon dödar sig själf.

12. Berättelsen om den spanska *markisinnan Astorga* i la comtesse D'AULNOYS Mémoires de la cour d'Espagne.

Markisinnan dödar af svartsjuka sin kammarjungfru och låter sin man förtära hennes hjärta. Går sedan i kloster.

13. Svensk folkvisa om *Hertig Fröjdenborg och Fröken Adelin,* äfven i en dansk version.

Konungen låter servera sin dotter hennes älskares hjärta. Hon begär en bägare med mjöd och dör vid första drycken (af sorg eller af gift?).

Visan är sannolikt en i förra hälften af 1700-talet gjord direkt öfversättning från tyskan, hvilket särskildt framgår af den af de första utgifvarne såsom oäkta uteslutna vers 28^{b} [3]). Originalet har uppenbarligen bildats genom en sammansmältning af den vanliga Brennenberg- eller Brembergervisan och Boccaccios novell Guiscardo, hvilken i Tyskland tidigt [4]) öfversatts och blifvit folkbok.

14. Moderna *indiska folksagor och sånger* från Pendjab, knutna till hjälten Raja Rasalu. Den älsta publikationen från år 1851.

Innehållet i dessa är, såvidt man af Patzigs svårtolkade framställning kan utleta, följande:

Rasálu (Risalhu, Risálu, Rasal, Risal, Salu, engl. Rus-

[1]) G. A. B. H. II, 87. [2]) Op. cit. II, 86. [3]) Op. cit. II, 85.

[4]) Troligen redan på 1400- eller 1500-talet (GRÄSSE Literärgeschichte 2, II: 2, 1122.)

saloo), son till konung Salbahan, hade af konung Sirikap fått hans dotter Kokilan till äkta samma dag hon föddes, och låtit uppfostra henne i ensamhet. Då hon växt upp till en tolf års jungfru, kommer konung Hodi till trakten och lyckas intränga i slottet till Kokilan genom en jättetrappa eller enligt en annan version förmedelst ett rep, som hon själf släppt ned. En trogen papegoja hämtar dock Rasalu, som befinner sig på jakt. Han öfverraskar Hodi och utmanar honom. Hodi afskjuter förrädiskt mot öfverenskommelsen två pilar, som Rasalu dock afvärjer, hvarpå Hodi blir nedskjuten. Rasalu sliter hjärtat ur kroppen på honom (eller hjärtat och lefvern eller skär af hufvudet och en bit kött eller blott det senare). Han tillreder det därpå åt sin gemål och då hon frågar, hvad för godt hon ätit, svarar han: »Den, som i lifvet var din glädje, hans döda kött har du nu ätit. (Hvarför skulle det ej smaka dig, då han behagade dig i lifvet?)» [1]). Drottningen betages af självförebråelser och störtar sig ned från slottstaket eller balkongen. I de flesta versionerna dör hon emellertid ej utan vaknar till lif och till nya äfventyr. Enligt en saga, som dock i öfrigt visar sig vara bland de mest förvanskade, låter Rasalu öfver den brunn, där de så ofta suttit tillsammans, resa sin makas bildstod. I andra hämnas Hodis bröder, nedbränna slottet och döda Rasalu.

Enligt Patzigs mening [2]) skulle den österländska sagan i X:e seklet knutits till Rasalus historia och i det XI:e af araberna förts till Sicilien [3]). Likheten med namnet Rasalu och Rosello, Roussillon skulle därpå ha föranledt, att den indiske fursten blef förvandlad till en grefve af Roussillon och sagan där lokaliserad. Då nu i nämnda land i närheten af Castel-Rosello fans ett slott, Capestang, blef dess innehafvare historiens hjälte. Från någon form af denna saga skulle Boccaccio ha hämtat ämnet för sin novell Guardastagno.

---

[1]) Det är af P:s framställning omöjligt att afgöra, om denna sista reflexion tillhör sagan eller är ett förklarande tillägg af honom själf.

[2]) Herzmäre 10.

[3]) Boccaccios Guiscardo tilldrager sig nämligen på Sicilien.

Huru ämnet sedan kommit att gifva upphof till *Guirun,* har förf. ej närmare utredt. *Ignaure* anser han vara grundad på denna; *Châtelain de Couci, Das Hertz* och *Sermones* åter på Cabestaings lefnadsteckning jämte värkliga händelser.

Hvad som förmått Patzig att uppställa sin hypotes är uppenbart: det är den gamla inrotade vanan att leda alla sagomotiv tillbaka till det gamla "sagolandet". Att i detalj genomgå de skäl, han anför, tillåter mig ej utrymmet; de äro dessutom mestadels så svaga, att de snart sagdt falla af sig själfva. Att den indiska sagan skulle vara ursprungligare därföre, att Rasalu (för öfrigt blott i *en* version) framställes som en "jat", hvarigenom Kokilans brottslighet skulle få en mera tillfredsställande förklaring, eller därföre, att äktenskapsbrottet uppfattas såsom skuld (såsom ju för öfrigt äfven i Sermones) torde själft behöfva bevisas. Att det i den indiska djurfabeln talas om uppätna hjärtan, fastän i helt annat sammanhang, torde ej förvåna, med kännedom om Indiens rikedom på rofdjur, och Herodots åsikt att antropophagien(!) visar mot östern, är vördnadsvärd genom sin ålder, men om förf. bevisar något därmed, så är det blott, att han måtte ha en ytterst besynnerlig uppfattning af, hvarom frågan egentligen rör sig. Det enda något så när beviskraftiga, som af förf. anföres, är sagans påstådda stora utbredning i de lägre folklagren, men det är att märka, att denna dess utbredning synes inskränka sig till Pendjab och att de indiske yrkessångarne väl icke behöfva så oerhördt lång tidrymd för att göra en dikt bekant öfver ett jämförelsevis mindre område.

Det finnes också några sakförhållanden, som väl kunnat tarfva en förklaring, men som af Patzig med tystnadens vältalighet förbigåtts.

Dit hör först och främst den frågan, huru det kunnat vara möjligt, att ett motiv som detta, hvilket icke blott efter dess supponerade öfverflyttande till vesterlandet, utan äfven på senare tider i hvad han anser vara dess eget hemland, vunnit en så stor popularitet, icke lemnat minsta

spår efter sin äldre tillvaro, hvarken i de indiska sagosamlingarne eller hos araberna, som ju dock skulle varit de, som öfverfört det till Europa, eller hos några andra österländska folk. Och detta oaktadt det i Indien var knutet vid en bekant hjältes saga. — För min del anser jag redan denna invändning vara fullkomligt afgörande.

Ett annat egendomligt faktum är den nära öfverensstämmelse, som är rådande mellan Boccaccios noveller och de orientaliska sagorna gentemot öfriga former af ämnet. I alla dessa senare är älskaren mannen underlägsen i börd (utom möjligen i Sermones, som äfven är senare än Boccaccio), i de flesta och älsta äfven sångare. De indiska versionerna liksom Boccaccio framställa dem blott som jämnlikar. Bägge de sistnämnda parterna låta damen söka döden genom att störta sig ned (från ett fönster, från taket, från en balkong), under det att det förra i allmänhet låta henne omkomma på ett mera konsekvent sätt genom hunger eller af sorg. Sceneriet i de indiska sagorna och i Boccaccios Guiscardo har många slående lika drag, såsom Patzig själf påvisat [1]. Förklaringen härtill tyckes Herzmäres förf. tänka sig så, att sagan straxt vid sin framkomst till Europa delat sig i två, af hvilka B. hämtat den ena nedifrån Sicilien och fått den andra från någon äldre form, än den företer i Cabestaings lefnadsteckning, specielt ursprungligare däruti, att hjälten ännu ej var förvandlad till trubadur. Häraf skulle dock blifva en följd, att man måste antaga följande besynnerliga händelsernas gång: först blir den store indiske Rasalu förbytt till en för öfrigt alldeles obekant grefve af Roussillon och hans rival till en fullkomligt obskyr Guilhem, herre till Cabestaing eller Capestang; sedan sagan så fortlefvat i det fördolda ett par hundra år utan att dyka upp någonstädes — för så vidt ej förf. antar Guirun härleda sig därifrån, men i så fall invecklar han sig i den nya svårigheten, att Guirun visar betänkliga öfverensstämmelser med de senare alstren contra

---

[1]) Herzmäre 10.

detta förstadium — uppträder slutligen en ryktbar trubadur med alldeles samma namn och under lika förhållanden, som den gamle hjälten, och nu vinner sagan genast allmän anklang och gör sitt segerlopp kring Europa.

Jag torde ej vidare behöfva framhålla de orimligheter, till hvilka Patzigs antagande leder. Gången har tydligen varit den alldeles motsatta. Boccaccios *Rossiglione* (hos B. blott ett vanligt tillnamn) har i Indien identifierats med den där inhemske sagohjälten *Rasalu* och den kortfattade inledningen till äfventyret har utvidgats med tillhjälp af Boccaccios andra, för tanken nära till hands liggande, novell.

Patzig har [1]) mot denna uppfattning anfört några invändningar. Dels skulle de indiska sagorna sakna åtskilliga hos Boccaccio förekommande drag, som de, enligt B:s mening, bort upptaga. Utan att tilltro mig förmåga att bedöma en så svår sak, som hvad den folkliga traditionen i sin nyckfullhet upptar eller lemnar å sido, förefalla mig dock de af P. åsyftade momenten väl obetydliga: den föregående bekantskapen mellan parterna och bjudningen till aftonmåltiden. Dels söker P. uppvisa, att de indiska sagorna innehålla drag, som saknas hos Boccaccio men finnas i Cabestaings lefnadsteckning. Han anför följande likheter: 1) Mannen hugger äfven hufvudet af älskaren. Detta är dock enligt Paris [2]) ett först i senare provençalska versioner inkommet drag, som saknas i de äldre. Finnes dessutom blott i *en* indisk uppteckning och i väsentligen olika form. — 2) I de indiska sagorna (dock blott i två sammanhörande uppteckningar) hämnas den mördades bröder, i "Cabestaing" hans släktingar, i en holländsk folkvisa hustruns bröder. Boccaccio säger dock, att mannen flydde af fruktan för hämnd. — 3) De indiska sagorna (dock blott *en* version) låter mannen uppresa hustruns bild, i "Cabe-

---

[1]) Herzmäre 8. [2]) Hist. Litt. XXVIII, 377, not. 2. — I Rom. XII, 361 not 2 har PARIS i sammanhang med sin förändrade uppfattning af sagans härkomst ändrat mening äfven i detta afseende och anser där att nämnda drag funnits i "Cabestaings" och Boccaccios gemensamma underlag.

staing“ låter han “desseignar desobrel monumen“, i Boccaccio gör han en “sepoltura“ med inskrift. Det torde vara fråga, om det förefinnes någon egentlig skillnad mellan de bägge sistnämnda uttrycken. För öfrigt var, som Patzig omtalar, den indiska berättelsen fästad vid en viss gammal bild, som lätt kunde vara dess upphof. — 4) I de indiska och provençalska formerna kastar sig damen ned från muren eller balkongen, i Decameron låter hon sig falla baklänges genom ett fönster. Härvid är att märka, att hvad som tilläts af byggnadsstilen på Boccaccios tid i Italien, ej var möjligt i österlandet lika litet som något århundrade förut i Provence. Dessutom förtiger P. det väsentligaste, nämligen att damen i “Cabestaing“ ansättes af mannen med värjan i hand och således tvingas att störta sig ned, hvaremot detta i Boccaccio och alla de indiska sagorna sker frivilligt. Det är tydligen Boccaccio, som med skaldens blick för det estetiskt riktiga företagit denna ändring af originalet.

Man torde med fog kunna påstå, att dessa Patzigs invändningar ingenting bevisa, som hindrar oss antaga den indiska sagans härkomst från Boccaccio.

Motivet har sålunda ej kommit från Indien. Hvar skall då dess ursprung sökas? Naturligtvis kan man ej absolut förneka möjligheten af dess keltiska härkomst, men det är dock vida mera sannolikt, att det kommit från ett annat håll, från germanerna.

I de gamla keltiska texterna förekomma, åtminstone efter hvad man hittills känner, inga liknande sagor, då däremot hos de germanska folken existerade åtskilliga föreställningar och berättelser beträffande hjärtan och speciellt om förtärandet af sådana. Hyndluljoð berättar, att Loke åt ett kvinnohjärta och att däraf sedan all olycka i världen kommit. I Niebelungssagan ämnar Regin, som bekant, äta sin broders, draken Fafnirs, hjärta och sätter den unge Sigurd till att steka det, hvarvid denne, då han sticker fingren, som han brännt vid stekningen, i munnen, lär sig förstå foglarnes språk. Ännu intressantare är emeller-

tid ett par andra episoder i samma saga, hvilka dessutom säkert tillhöra dess älsta form [1]) och kommit till norden i IX:e à X:e seklet. Atli har svekfullt lockat till sig och tillfångatagit sin hustru Guðruns bröder Gunnar och Hogni för att vinna Niebelungarnes skatt. De vägra dock en och hvar att omtala dess förvaringsplats, så länge den andre brodren är i lifvet. Atli låter då skära hjärtat ur bröstet på Hogni och visa det för brodren, men denne förråder likväl ej hemligheten och blir därför kastad i ormgården. Nu hämnas Guðrun sina bröder. På grafölet efter de i striden fallne frågar kung Atli efter sina söner, Erp och Eitil, och Guðrun omtalar då, att han druckit deras blod i mjödet och ätit deras hjärtan. Enligt Atlamal hade hon sagt sin man, att det var kalfhjärtan, hvilket påminner om Boccaccios novell, där mannen beder kocken tillaga hjärtat såsom ett vildsvinshjärta.

Äfven om man ej vågar antaga något direkt sammanhang mellan dessa vid *Guðruns* namn knutna hjärtesagor och den i England i medlet af 1100-talet sjungna sången om *Guirun* eller *Gurun* [2]), så torde man dock tryggt kunna påstå, att motivet är germanskt.

Härför talar äfven det stora inflytande, som nordmännen måste ha haft på bildandet af Tristansagan, där Guirun först omnämnes. Uppenbarligen har Gurun varit någon bland bretonerna välbekant hjälte, sannolikt af nordiskt ursprung, kanske som så många andra en samman-

---

[1]) Jfr GOLTHER Deutsche Litt. 309!

[2]) *Guirun* bör nämligen ej uppfattas som * *Virun* eller dylikt utan kommer af *Guthrum* eller *Gudrun*, som i England tyckas ha varit sidoformer till *Gorm, Gormund* („*Gudrun*, quem nostri *Gormundum* vocant", säger GUILLAUME DE MALMESBURY, se Havelok xij not 2!). Den dentala spiranten föll tidigt i de keltiska språken (Fr. Z. XIII. A, 4, 5, Z. D. A. XXXII, 245, not 3), så att Guðrun > Gurun. I Guirun kan *i* förklaras på 2 sätt: antingen såsom något slags substitut för det försvinnande ð, såsom man väl får fatta det, egendomligt nog stafvelsebildande, e i Graelent (ur Gradlon > Grazlon) eller ock är det blott en anglonormandisk ortografisk egendomlighet. Så påträffas i mskpt af Marie de France' lais ofta ui för u (Bibl. Norm. III, XLVIII).

smältning af flere verkliga personer. *Gorm den gamle*, den danske kungen, var på sin tid öfver i England och hemförde därifrån sin brud, och i slutet af 800-talet förhärjades norra Frankrikes kuster af en viking *Gormund*, som möjligen var densamma som den vidtberyktade *Hasting* [1]).

Jag har ofvan i korthet redogjort för de märkligaste former, under hvilka ämnet framträdt, och får beträffande detaljerna hänvisa till Paris' och Patzigs ofta citerade arbeten. Man måste antaga, att denne Guirun, hvilken som nämndt först omtalas i England, temligen snart blef bekant på kontinenten. En troligen på grund af senare historiska händelser betydligt förändrad version gaf sedan upphof dels till Sakeseps Châtelain, dels till Konrad von Würzburgs tyska dikt. Mera oförändrad blef sagan i Provence, där den lämpades till *Guilhem de Cabestaing* och från någon af hans lefnadsteckningar gick den otvifvelaktigt öfver till Boccaccio. Paris [2]) har velat bevisa, att Boccaccio haft en äldre källa, där hjälten skulle hetat Guardastaing, en åsikt, som Patzig [3]) med allt fog afvisar. Från någon tidigare fransk form har väl äfven den tyska mästersången kommit. Möjligen har vid dess liksom vid de tyska folkvisornas bildande historiska tilldragelser invärkat. Om den svenska folkvisan har jag ofvan talat.

En särskild klass bilda de dikter, i hvilka vederbörandes hjärta delas mellan flera, som kunna anses göra anspråk därpå. Dylika skämt synas ha varit vanliga bland trubadurerna. Så föreslår Bertrand d'Allamanon att skifta Blacas' hjärta mellan alla de damer, som älskat honom [4]). Hit här ock den ofvan nämnda novellen ur "Cento novelle antiche", hit äfven en af våra lais, som, fastän den ej är anglofransk, dock af praktiska skäl må få sin plats i detta sammanhang och detta kapitel, nämligen den ofvan anförda Ignaure.

---

[1]) Rom. XIX, 594. [2]) Hist. Litt. XXVIII, 379. [3]) Herzmäre 10.

[4]) Landau Quellen 116.

Ignaure, i ett mskpt, publiceradt af Monmerqué & Michel: Lais d'Ignaurès(!) etc. (1832) och Bartsch i Langue et Litt. sp. 553 ff. *Ignaure.*

Tolf ädla riddare med sina likaledes högättade damer bodde i borgen Riol i Hoels land. Ignaure, en riddare af obetydlig börd, lyckades vinna samtliga damernas hjärtan och ynnest, utan att någon af dem misstänkte, att hon delade äran af att vara älskad af honom med så många andra. Men slutligen en gång, då damerna förlustade sig med att utvälja en ur sin krets till prest och för henne bikta sina ljufva synder, upptäcktes förhållandet. Damerna blefvo mäkta förbittrade öfver detta »svek» och lockade sin gemensamme älskare i en fälla i afsikt att mörda honom [1]). Han lade dock sina ord så väl, att han fick nåd, med vilkor att decidera sig för och nöja sig med e n enda af damerna efter fritt val, ty

561, 35 "Chascune velt son dru avoir".

Emellertid upptäckte en bakdantare (losengier, lechiere) hemligheten och förrådde den för männen. Dessa dödade Ignaure och serverade sedan sina hustrur en säregen rätt:

566, 10 "tout le daerrain membre aval
"Dont li delis lor soloit plaire,
"Si en fache on I mangier faire
"le cuer avoec nous meterons." — —

När damerna fått kännedom om hvad de ätit, gjorde de ett löfte till Gud:

567, 8 "K'eles jamais ne mangeroient
"Se si presieus mes n'avoient" [2]). — —

Därpå diktade de tillsammans en klagosång, complainte, öfver sin älskade.

---

[1]) Legrand d'Aussy har i sin bearbetade öfversättning haft den säregna idén att för detta ändamål beväpna damerna med — *rakknifvar*.

[2]) Michel har "Ne si presieus mes n'avoient", hvilken vers naturligtvis är mindre tillfredsställande. I Bartsch-Horning är första bokstafven oläslig. Man skulle också kunna tänka sig "neïs si presieus mes avoient", men den ofvan föreslagna läsarten synes mig vara att föredraga, då *presieus* vid denna tid beständigt brukas trestafvigt.

Slutet af dikten är ytterst besynnerligt: förf. öfvergår till en skildring af alla fullkomligheter, som pryda hans hjärtas dam och förmedelst hvilka hon för honom med sig fången liksom med en kedja, hvart hon vill, hvarför också dikten kallas *"le lai del Prison"*. Med den ursprungliga dikten står denna del icke i något sammanhang och tyckes vara interpolerad i denna från någon annan dikt. Interpolationen skulle då börja med v. 637 (sp. 568 v. 8 hos Bartsch och sluta med v. 668, eller rättare med den därpå följande, som innehåller den sedvanliga afslutningsformeln: "ichi faut li lays del prison", hvilken vers, såsom icke passande i stycke, helt och hållet negligerats af Michel (hvarigenom tre rim på *-on* kommit att följa hvarandra), men af Bartsch åtminstone anförts i not. För att få versparet fullständigt, skulle så af interpolatorn ha tillagts v. 669 (enligt Michel). Märkas bör, att *cele* i v. 637 (568, 8) hänger fullständigt i luften; det är Bartsch, som genom en ändring i den fullt regelrätta v. 635 skaffat det ett stöd. De bägge sista verserna tillhöra Ignaure och passa förträffligt efter v. 636. Ännu bättre vore kanske att antaga interpolationen börja med v. 627 (567, 42).

Tiden för vår lais tillkomst sättes af Michel [1]) och Raynouard [2]) till XII:e seklet, af G. Paris [3]) till sista tredjedelen af samma sekel. Michel stöder sig härvid särskildt på det särskiljande af "Poitevin" och "François", som eger rum i v. 568, 38:

"François, Poitevin et Breton
"L'apielent le lay del prison." — —

Häraf drager han nämligen den slutsatsen, att dikten författats före 1205, då *Filip August* förenade Poitou med Frankrike. Äfven oafsedt, att man ej har rätt att draga några slutsatser ur en vers, som tillhör en sannolikt inter-

---

1) Ignaurès 3.

2) Journ. des Sav. 1833, 6. Dock stödde han sig ej på Michels skäl, som han kallade "une forte conjecture", utan på språkets ålderdomlighet.

3) Litt. Fr. 246.

polerad del af dikten, torde detta bevis ej vara synnerligen kraftigt. Dels upphäfves alldeles icke den naturliga känslan af nationell olikhet omedelbart i och med inkorporeringen i en annan stat, dels tål själfva uppgiften vid en liten modifiering så tillvida, som det endast var *en del* af grefskapet Poitou, som 1205 (eller kanske rättare 1206) införlifvades med Frankrike. Först Filip Augusts son, *Ludvig VIII,* eröfrade återstoden 1223--1226 [1]).

Härtill kommer, att rätta läsarten ej är fullt säker. Man frågar sig förgäfves efter någon rimlig anledning, hvarför här François, Poitevin och Breton sättas emot hvarandra. Att fransmännen omnämnas, kan man lätt förstå, likasom att så är fallet med bretonerna, som ju ansågos som upphofsmän till diktarten, men hvad ha de goda poitevinerna här att göra? Annat vore, om man i Poitevin kunde se en förändring af det mot Ponthieu svarande nomen gentile. Dikten är nämligen skrifven på pikardisk dialekt, möjligen i Ponthieu, och det vore ju därföre rätt naturligt, att man fick veta dess innevånares namn på densamma. Emellertid tyckes ett sådant ord knappast ha existerat. I Raynauds samling af chartes från Ponthieu finnes det ej, utan begreppet omskrifves där alltid, och jag har ej heller, trots trägna försök, kunnat finna det i något lexikon. Blott på ett ställe [2]) har jag anträffat ett latiniseradt *Ponticuensis* (comitatus). Dock torde man ej kunna förneka, att ordet, fastän sällsynt, kunnat uppträda och värkligen ursprungligen funnits i den åsyftade versen. I en dikt som denna skulle man t. o. m. i värsta fall kunna antaga ett på skämt efter Poitevin bildadt *Ponthevin.*

Jag känner ej, huruvida Paris eger någon annan grund för sin datering än Michel, men det synes mig icke möjligt att tillmäta stycket en så hög ålder. Starkare än åtskilliga fonetiska företeelser [3]) talar för ett yngre datum

---

[1]) Wallis Verldshistoria III, 376, 386.

[2]) Dict. de Trévoux VI, 166.

[3]) *ei* > *oi,* memoire : voire, 567, 42; *ai* > *e* maistre : prestre 556, 12. : estre 563, 14; 564, 41; *upplösning af l,* caus (col) : caus (coup)

den ytterst manierade concetti-artade stilen med de många homo- och paronyma rimmen (553, 15; 554, 12; 554, 28; 555, 7; 560, 36; etc.), de betänkliga enjambementerna (565, 35; 567, 23; etc.) o. s. v. För min del skulle jag icke våga att förlägga den tidigare än ett godt stycke in på 1200-talet, helst vid medlet af detsamma.

I språkligt afseende är Ignaure märklig därför, att den är författad på rent *pikardisk* dialekt och är i detta afseende enastående. Som rimmet stundom ersättes af assonans, kan tyvärr icke i alla fall bestämda slutsatser dragas. För pikardisk dialekt tala emellertid, mer eller mindre kraftigt, följande företeelser:

1) *ẽ* ej = *ã*, gens : quens 557, 16, 34..

2) *ę entr.* > *ie*, biele : arriere 566, 24. Visar mot vallonska gränsen.

3) *-eils* > *-aus*, consaus : vassaus 562, 20 (Meyer-Lübke 467, Bartsch-Horning 15, Rom. XI, 606). Anglonormandiskt och pikardiskt.

4) *Fall af inljudande e före vokal:* dechutes 561, 29; aperchutes 561, 30; dechus 562, 12; juner 565, 42, 566, 6. Dock e ofta kvar.

5) *t* + *j* (+ *vok.*) > *ch*, Climenche : dyemenche 559, 10. (Suchier Auc. & Nic. 61.)

6) *aticum* > *ege* (> eche), barneche : largeche 567, 16. (Meyer-Lübke 218.) Öfvergången g > ch är enligt Suchier (Auc. & Nic. 68) en nypikardisk egendomlighet.

7) *Pronominalformerna* no 564, 22, och vo 555, 28; 559, 13; 561, 18; 565, 16. (Mi : ami 558, 21. — Jfr Auc & Nic. 28!)

8) *Verbalformen* creantommes 561, 26.

9) „ ariez, 2-stafvig, 556, 42.

Är Ignaure således utan tvifvel skrifven på *pikardisk* dialekt, så återstår frågan om den verkligen, som ofvan berörts, skulle vara författad i *Ponthieu*. Åtskilliga af nyss

---

558, 7; deux : crueux 560, 11. Maistre och sire förekomma omvexlande med och utan *s* i nom. sing.

anförda fakta stämma ej öfverens med hvad RAYNAUD hämtat ur sina chartes, särskildt ej n:o 6[1].) Dock finnes i Ignaure äfven barnage : esrage 557, 35. Verbaländelsen *omes* förekommer i chartes blott i verbet estre[2]). Något bestämdt emot vår lais härkomst från Ponthieu synes mig detta dock ej bevisa. I v. 556, 39 omnämnes Vermendois, dock ej på sådant sätt, att det ger anledning till några säkra slutledningar.

Författaren namnger sig själf som RENAUT och A. DUVAL[3]) anser honom vara samme man som den liknämnde förf. till *Chevalier au Cygne* och *La Conquête de Jérusalem* och som den JEHAN RENARD, som uppger sig som förf. till *lai de l'Ombre* — hvilket sista åtminstone är alldeles grundlöst[4]).

PARIS[5]) karaktäriserar Ignaure som "une amplification bizarre" af temat i Guirun. Mindre vänlig i sitt omdöme var M.-J. CHÉNIER i den "leçon sur les fableaux", där han behandlar vår lai[6]). Med största sannolikhet att träffa det rätta synes man mig kunna beteckna Ignaure som en med anledning af den provençalska sägnen om *Linaure* (se ofvan!) gjord skämtsam travestering af hjärt-temat.

Detta omdöme framkallar en annan fråga: är Ignaure att betrakta som en självständig travesti af nämnda tema, eller har kanske travesteringen redan försiggått i någon äldre dikt, kanhända i någon sångbar lai? Det finnes ett verspar i dikten, som synes ge en antydan till svar härå. De tolf damerna gjorde en sorgedikt öfver Ignaure:

---

1) RAYNAUD Dial. pic. 56. 2) Op. cit. 112.

3) Hist. Litt. XVIII, 773, 775.

4) Trots att äfven PATZIG (Herzmäre 16) häruti instämmer. Han tänker äfven på förf. till *Galeran de Bretagne.*

5) Litt. Fr. 92. Han har förut framkastat åtminstone som en alternativ, dock föga trovärdig och ännu mindre tilltalande, hypotes, att Ignaure i afseende på ingredienserna i den famösa måltiden skulle kunna representera en ursprungligare form af sagan (Rom. XII, 361 n. 4).

6) Oeuvres IV, 95 cit. i Hist. Litt. XVIII, 774.

567, 40 "d'eles XII fu li deus fais
"et XII vers plains a li lais." — —

Den klagodikt, som de tolf damerna gjorde öfver sin gemensamme vän, skulle således ha innehållit tolf verspar. Emellertid synes mig hela denna uppgift böra upptagas med en viss försiktighet såsom möjligen varande en poetisk fiktion. Däremot torde det ej vara för djärft att häraf sluta, att det på Ignaures författares tid verkligen existerade dylika relativt enkla dikter af lyrisk karaktär, utan att man häraf kan våga draga några bestämda slutsatser beträffande de egentliga s. k. lais bretons.

Oaktadt Ignaure blott kommit oss tillhanda i ett enda manuskript, ett faktum, som med lätthet förklaras af diktens obscena innehåll, har säkerligen ämnet varit bekant vida omkring. Äfven de tyske minnesångarne kände till det, och göra, som ofvan [1]) nämnts, ofta hänsyftningar på en dylik historia, hvari hjälten benämnes *Gralant.*

Den första delen af Ignaure, skildringen af, huru de "bedragna" damerna ville hämnas, har en motsvarighet i en trubadur Guilhem de Berguedans historia, hvilken af liknande skäl blef utsatt för grefvinnans af Provence och hennes hofdamers hämndlystnad. Han drog sig dock ur spelet på något olika sätt [2]).

Den här ofvan omnämnda *Guruns lioð* behandlas i nästa kapitel.

Här skulle nu egentligen skärskådas en lai af sannolikt anglosaxisk extraktion:

Waldef. **Waldef,** i ett, inkomplett, mskpt, men olyckligtvis väntar denna ännu på sin utgifvare. Blott självfva början är meddelad af Sachs i Beiträge zur Kunde altfranzösischer, englischer und provenzalischer Litteratur (1857), p. 47 [3]). Se för öfrigt ofvan s. 32 och not 1!

---

[1]) Sid. 71. [2]) Rev. Phil. 1892, 124.

[3]) Hist. Litt. XVIII, 510.

Slutligen vill jag endast erinra om tillvaron af åtskilliga engelska lais, såsom *Sir Orpheo, Emare, Earl of Toulouse, Sir Gowther,* af hvilka åtminstone den förstnämnda med bestämdhet haft ett franskt underlag. Den omnämnes i 3 texter från XII:e seklet: Sept Sages, Flores et Blanceflor och Espine [1]). *Engelska lais.*

[1]) Hist. Litt. XXIX, 500.

ELFTE KAPITLET.

Laustic. Chievrefoil. Chaitivel. Lecheor. Navaret. Trot. — Gurun. Strandar. Ricar hinn gamli.

I första afdelningen har närmare utvecklats, hurusom det "helt och hållet lyriska" ursprung, som enligt G. Paris skulle tillkomma alla våra lais, i själfva verket måste inskränkas till ett litet fåtal. Dessutom torde ännu en liten anmärkning böra göras. Ordet *ursprung* (origine) torde i flera fall icke vara det rätta uttrycket för förhållandet mellan dessa lais och deras lyriska föregångare. Ett *rent lyriskt* motiv kan strängt taget aldrig bli föremål för *episk* behandling, och vi ha också ett par utmärkta exempel härpå i (de visserligen blott på norska bibehållna) *Strandar* och *Guruns lioð*. Dessa bägge hänföra sig nämligen till "lais bretons" af så central-lyrisk karaktär, att de, eller åtminstone den förstnämnda, ej kunnat upptaga det minsta af dessas innehåll, utan blott äro ett slags ramar kring de populära sångerna, från hvilka de hemtade hela sitt intresse och raison d'être. Angående innehållet i de sånger, kring hvilka Gurun formats, kan man visserligen göra sig en föreställning, hvaremot Strandar lioð väl kan tjäna som ram till hvilken sång eller t. o. m. hvilket musikstycke — enligt Paris' uppfattning — som helst.

Annars begagnades naturligtvis, såsom jag ofvan sökt visa, de små antydningar till handling, som funnos i förebilden, såsom uppslag för åstadkommande af något slags

fabel, hvilken sedan, om möjligt, anknöts till någon känd hjälte eller populär diktcykel.

Däremot är den epigrammatiska *Navaret* att betrakta som en enkel omrimning af förebilden — såvida en sådan funnits — och den humoristiska lärodikten *Trot* är sannolikt blott en något bredare omdiktning af originalet.

Alla hithörande lais äro naturligtvis relativt korta. Längst af de på franska bibehållna är Trot med c:a 300 vers.

Jag gör början med den lai, hvars plats synes mig mest omtvistlig, nämligen

Laustic af MARIE DE FRANCE, i ett mskpt och *Strengleikar*. Publ. äfven af KEYSER & UNGER Strengleikar 104 och, till större delen af VILLEMARQUÉ Barzas-Breiz I, 130 (både efter ROQUEFORT). *Laustic.*

En riddare i S:t Malo hade inledt en kärleksförbindelse med sin grannes hustru. Under mannens hemvaro kunde de bägge älskande blott utbyta blickar, ord och skänker från sina midt emot hvarandra belägna fönster. Damen kunde emellertid ej låta bli att äfven under natten ofta stiga upp och gå till fönstret för att speja efter älskaren och för att lugna mannen påstod hon sig blott vilja lyssna till en näktergals sång i trädgården. Mannen lät då fånga fågeln, dödade den brutalt i hustruns åsyn och kastade sedan den blodiga kroppen på henne. Hon lade in denna i en sammetsduk och sände den till sin älskare, och denne förvarade den sedan i en dyrbar gulddosa, som han ständigt bar på sig.

Det torde vara omöjligt att afgöra, huruvida Laustics förebild varit en lyrisk eller en episk dikt, i hvilket senare fall den dock haft en stark lyrisk anstrykning. Emellertid synes mig det förra sannolikare, hvilket naturligtvis icke utesluter, att Marie äfven haft tillfälle att begagna sig af en fabel, som redan knutits till sången. Hvad som särskildt gör mig benägen för det förra alternativet, är, att den i allmänhet så föga poetiska Marie rent af låtit förleda sig till en lyrisk känsloutgjutelse, sådan som man annars icke plägar påträffa i hennes dikter:

v. 57 "Lungement se sunt entramé,
"tant que ceo vint a un esté,
"que bruil e pre sunt reverdi
"e li vergier erent fluri.
"Cil oiselet par grant dulçur
"mainent lur joie en sum la flur.
"Ki amur a a sun talent,
"n'est merveille s'il i entent." — —

För den, som gjort sig förtrogen med författarinnans visserligen lättflytande och polerade men temligen förståndsmessigt torra stil, förefaller en dylik passus bra lik en ovan hands litet otympliga omskrifning af en verklig stämningsdikt.

Från vår lai utgår sannolikt den version af ämnet, som förekommer i *Roman de Renart le Contrefait,* hvilken ju också i annat fall [1]) visat sig hemta sina episoder från Maries lais. Så är ock förhållandet med kap. 121 i *Gesta romanorum,* hvilket åtminstone LANDAU [2]) anser vara efterbildning af Laustic. Tvänne engelska öfversättningar af Gesta afvika i visst afseende från originalet [3]). Vidare framdrager KÖHLER ett ställe ur ALEXANDER NECKHAMS verk *De naturis rerum* och ett annat ur en engelsk dikt *Ugglan och näktergalen,* i hvilken erinringar från vår lai spelat in. Slutligen citerar han ock en fransk visa från XV:e seklet, hvaremot den bekanta bretonska balladen *Ann Eostik* i VILLEMARQUÉ's *Barzas-Breiz* (Chants populaires de Bretagne), med stöd af LUZEL förklaras för en modern, om ock synnerligen lyckad, efterbildning [4]).

Laustic har möjligen ock gifvit uppslaget till den i *Donnet des Amanz* inflickade episoden om Tristan, som genom att härma näktergalen (och äfven andra fåglar) lockar ut Isolde [5]).

---

[1]) Se ofvan under Bisclavret sid. 81!

[2]) Quellen 124. [3]) Bibl. Norm. III, XCII ff.

[4]) Egendomligt nog synes WARNKE själf alldeles okunnig om detta (jfr Bibl. Norm. III, VI!).

[5]) MICHEL Tristan II, 149.

Till sist bör påminnas om Boccaccios obscent komiska näktergalshistoria *Ricciardo Mainardi* i Decameron V, 4. Dunlop och du Méril härledde den direkt ur Maries lai, Landau [1]) antar alternativt, att Boccaccio af Laustic fått själfva uppslaget till sin novell och sedan mera själfständigt bearbetat detta eller att han haft ett annat, den italienska versionen närmare stående, franskt underlag. Från Boccaccio härflyter sannolikt den italienska dikten *Lusignacca* och från denna åter den tyska *"Die Nachtigall"* [2]). Bartoli [3]) och Köhler [4]) förneka allt sammanhang mellan Maries och Boccaccios dikter. Med anslutning till Landaus förra alternativ skulle jag vilja beteckna Boccaccios novell som ett mera själfständigt parodiskt skämt, om ej precis med Maries dikt, så dock med ett, förmodligen alltför ofta användt, liknande motiv.

Om titeln, Laustic, har ofvan, sid. 10, blifvit taladt.

Chievrefoil, likaledes af Marie de France, i två mskpt och i *Strengleikar,* publicerad, utom i de vanliga editionerna af Maries verk, äfven af Bartsch Chrest. 3:e uppl. sp. 257 samt af Michel i Tristan II, 141. *Chievrefoil.*

Konung Marc i Cornwallis hade förjagat Tristram ur sitt rike på grund af hans kärlek till drottningen. Efter ett års förlopp återvänder dock T., trotsande allt för att återse sin älskade. Han erfar, att kungen och hela hofvet vid pingsten skola fira en stor fest i Tintagel, och för att ge sig tillkänna för drottningen, placerar han vid vägen, där hon skall färdas fram, en hasselkäpp, hvari han skurit sitt namn jämte försäkringar om sin kärlek: med dem bägge förhölle det sig alldeles som med hasseln och kaprifolium, som hålla hvarandra omslingrade, tillsammans trifvas de förträffligt, men skiljer man dem åt, dö de snart båda.

Drottningen blir varse käppen, stiger af och läser sin älskades budskap samt går därefter in i skogen och träffar

---

[1]) Quellen 126. [2]) Op. cit. 125. [3]) Precurs. del Bocc. 38.
[4]) Bibl. Norm. III, xcv.

honom så till ömsesidig glädje. Därefter öfverlägga de om, huru konungen skall bevekas till mildhet, och efter ett smärtsamt afsked återvänder så T. tillsvidare till Wales. Men öfver den glädje, som han känt vid sammanträffandet, och öfver den list, som förhjälpt honom därtill, gjorde Tristram, som väl förstod sig på att slå sin harpa, en lai, som engelsmännen kalla *Gotelef*, men fransmännen *Chievrefoil*.

Jag har ofvan, s. 46, sökt uppvisa åtminstone möjligheten af, att denna vår lai och den likbenämnda lyriska [1]) haft ett gemensamt ursprung i en lyrisk lai breton. Därmed må nu förhålla sig huru som helst, men säkert är, att det varit en lyrisk dikt, som gifvit anledning till vår lais' uppkomst och ytterst sannolikt, att denna intet haft med Tristan att skaffa [2]). För öfrigt erbjuder vår lai den egendomligheten, att den gör "Suthwales" till Tristans födelsebygd, hvilket tydligen stöder sig på någon kymrisk version, oberoende af de bretonska, som gjort honom till son af *Riwalin af Leon* [3]). Har Marie efter Beroul eller Thomas infört *konung Marc* i berättelsen, eller har Zimmer orätt i sin förmodan [4]), att denne inkommit i sagan först genom bretonernas förmedling?

Man har velat se en påminnelse om vår lais förebild och dess författare i ett uttryck i *Roman de Renard:* "Tristram qui la chievre fist". Så Michel [5]) och flere efter honom. Redan de la Rue hade dock tolkat det annorlunda: "*La Chèvre,* som skrifvit Tristan", en tolkning, som numera allmänt antagits [6]). I *Conte de la Charette* omtalas nämligen "li Chievres, ki rimer valt L'amour de Tristran et Isalt". Man har sammanställt denne för öfrigt obekante Tristanskald med en viss Robert la Chievre från Reims [7]).

Ett annat episodiskt poem om Tristan i *Donnet des*

---

[1]) Publ. af Wackernagel Altfr. Lieder u. Leiche 19 och Bartsch Chrest. 3:e uppl. 213.

[2]) Jfr L. Sudre i Rom. XV, 553! [3]) Fr. Z. XIII. A, 81 ff.

[4]) Op. cit. 78 ff. [5]) Tristan I, cxv.

[6]) Se t. ex. Litt. Fr. 94! [7]) Rom. XVI, 362.

Amanz, interkaleradt i historien om Dido och Aeneas [1]) och möjligen påvärkadt af *Laustic,* har ofvan vid behandlingen af denna lai omtalats [2]).

Med de ursprungliga Tristantraditionerna hafva hvarken denna eller vår lai något att göra. De ha tydligen uppstått så sent, att de ej hunnit inarbetas i någon af de för oss bekanta Tristanromanerna.

Något olika är däremot förhållandet med ett annat dylikt poem *"La folie de Tristan"*, som förefinnes i två olika redaktioner [3]). Ehuru äfven detta ursprungligen främmande för Tristansagan, har det dock ganska tidigt inarbetats i densamma och förekommer redan hos EILHART och i såväl ULRICH VON THÜRHEIMS som HEINRICH VON FREIBERGS fortsättningar af GOTTFRIEDS dikt. Äfvenså i ett senare franskt prosamanuskript [4]).

Hit hör också den enda af MARIES lais, om hvilken det ännu återstår att tala:

Chaitivel, i ett mskpt, vv. 85—240 äfven i *Strengleikar.* *Chaitivel.*

I Nantes i Bretagne lefde en för sin skönhet och älskvärdhet vida berömd dam. Fyra ädla riddare täflade om hennes kärlek, men hon kunde icke besluta sig för att för en af dem uppoffra de tre andra, utan lät en och hvar lefva i den tron, att han var den särskildt gynnade. Enhvar försökte därför bli den förnämste i manliga idrotter, och i denna täflan blefvo de slutligen så oförvägna, att i en stor tornering tre af dem miste lifvet och den fjärde halfdöd återfördes till damen. Hon sörjde naturligtvis högligen öfver olyckan och lät en skicklig läkare vårda den öfverlefvande, tills han blef så botad, som möjligt var.

En dag talade hon med honom om sin stora sorg öfver sina tillbedjares olycksöde och blef så helt tankfull. Han be-

---

[1]) MICHEL Tristan II, 149. [2]) Jfr Rom. XV, 556 ff.!

[3]) Den ena publicerad af MICHEL Tristan I, 215 ff. och af MORF i Rom. XV, 558 ff. Den andra af MICHEL Tristan II, 89 ff.

[4]) Rom. XV, 525, 531.

traktade henne och märkte nog, hvad hon tänkte på. På hans fråga, sade hon honom, att hon ämnade dikta en lai öfver de fyra olycklige och kalla den "*Quatre düels*" ("Fiorfalldan harm", Strengleikar). Han bad henne i stället benämna den "*Le chaitivel*" ("Harmsfvllr"), ty det ginge väl ändock an för de andra, som väl voro döda, men värre var det för honom, som sent och tida fick se den, som han älskade högst i världen,

"Si n'en puis nule joie aveir
"ne de baisier ne d'acoler,
"ne d'altre bien fors de parler."

Och därför fick också denna lai namnet *Le Chaitivel.*

Den sång, på hvilken vår lai grundar sig, synes ha varit af temligen skabrös natur och till tankegången varit ett motstycke till den käcka damens resonnemang i den nedan behandlade *Lecheor*. Dess mera måste man beundra Maries förmåga att behandla ämnet på ett sätt, som icke verkar stötande i någon högre grad, äfven om nog den egentliga anledningen till såväl riddarens som damens sorg är temligen lätt genomskådad.

Lecheor. **Lecheor,** i ett mskpt, publicerad af PARIS i Rom. VIII, 65. I *Strengleikar* blott det första tiotalet vers; utrifvandet af följande blad har medfört förlusten af början af Lanval. Den kallas där "*Leikara lioð,* en i brezcu heitir þessu Strengleikar *Gumbelauc*" [1]).

På S:t Pantelion brukade fordom församla sig en stor samling riddare och damer för att fira helgonets åminnelsedag. Där berättades då alla de äfventyr, som under årets lopp upplefvats så i kamp och tornering som i kärlek. De bästa af dessa bearbetades därpå till lais, som sedan spriddes öfver landet.

En gång sutto åtta damer tillsammans, alla »sages — — et ensaingnies, Franches, cortoises et proisies», då en af dem

---

[1]) Strengleikar 68 not 1. I slutet af vår lai antydes ock, att den egentligen hade ett annat namn än Lecheor.

kom fram med ett alldeles nytt förslag till ämne: visserligen tala riddarne alltid om sina torneringar och kärleksäfventyr etc., men aldrig talar man dock om det, för hvars skull allt detta uträttas. För hvad är det väl egentligen, som riddarne så sträfva att i alla afseenden utmärka sig, hvarifrån kommo de största njutningarne, och hvad är det, som en kvinna, hon må vara hur skön som helst, icke får sakna? Sedan damen fullt rättfram besvarat dessa frågor, besluta hennes kamrater, att just härom en lai skall göras, och alla andra närvarande bli så förtjusta öfver detta nya uppslag, att de öfverge de lais de redan påbörjat för att hjälpa till med denna. De flesta vilja dock icke nämna den vid dess rätta namn, utan kalla den heldre *Le Lecheor* (Läckermunnen, Förföraren) [1]).

Äfven Lecheor har närmast formen af en ram till någon burleskt obscen skämtdikt, hvars innehåll väl borde ha varit ungefär detsamma som i damens ofvan mera antydda än refererade tal. För öfrigt finnes i fableaulitteraturen åtskilliga om denna påminnande dikter.

Lecheor är sannolikt författad i England, men icke ens Paris vill antaga, att Marie är dess författarinna, och det har ofvan antydts, huru mycket finare hon också behandlat ett besläktadt ämne i Chaitivel.

Navaret, i ett mskpt, publiceradt af Michel i Charlemagne 90 (midt ini glossairen!), och af Geffroy, Notices 13, äfven i Strengleikar, ehuru dess öfversättare tydligen haft dåligt underlag eller ock ej fullt kunnat tolka detta. Kallas där *Naboreis lioð*. *Navaret.*

Kung Navaret i Cornouaille hade en hustru, som var mycket begifven på att kläda och pryda sig. Han förebrådde henne också oupphörligen härför och slutligen sände han efter hennes närmaste släktingar och frambar för dem sina klagomål. Då dessa sedan meddelade henne detta, svarade hon, att om han vore missnöjd med hennes sätt att kläda sig, så

1) Lecheors, leccatores var ursprungligen äfven ett binamn på jonglörerna (Grässe Literärgeschichte 2. II: 2, 1065), däraf Strengleikars öfversättning.

befallde hon honom å sin sida att låta skägget växa och fläta sina mustascher [1]). Detta svar väckte mycken munterhet, blef vida omtaladt och

"Cil qui de lais tendrent escole
"De Nabaret un lai noterent
"E de sun nom le lai nomerent."

För oss är onekligen det kvicka i detta svar något svårfattligt. Icke heller Strengleikars författare tyckes ha förstått det. Hans underlag har dessutom tydligen haft *tranchier* eller något dylikt i st. f. *trescher, tresser*. Tankegången i damens svar har möjligen varit bättre uttryckt i den lai breton, hvarpå vår dikt grundar sig, och därför redan välbekant för allmänheten. Den skulle kunna vara ungefär följande: då du vill lägga dig i hvad som ej angår dig och hvad du ej förstår, nämligen mina toalettaffärer, så vill jag också ha ett ord med i laget angående dig och befaller dig därför att låta skägget växa så långt, att du kan fläta mustascherna, hvarigenom du skulle bli lika löjlig som jag, om jag följde dina order i toalettväg.

Navaret synes vara skrifven i England och temligen tidigt. Den är den kortaste af samtliga lais, blott 48 vers, och, såsom ofvan framhållits, sannolikt blott en omrimning af någon skämtsång.

P. Paris har i Hist. Litt. XXIII, 68 skrifvit en artikel om dikten.

Trot. **Trot**, i ett mskpt, publiceradt af Michel i Ignaurès 71.

---

[1]) "Oiez cum ele respondi:
"Seignurs, fet ele, se vus plest,
"Se lui pese, que je m'en vest....
"Ço li dites, ke jo li mant,
"K'il face crestre barbe grant
"E ses gernuns face trescher." — —

Guernon, grenon var ock ett slags maträtt (Godefroy IV, 348), men någon dylik vits kan väl knappt vara åsyftad.

Riddaren Lorois af Morois i Bretagne hade en dag begifvit sig ut i skogen och blef där vittne till ett märkvärdigt skådespel. Först kom en hel skara af 80 stycken sköna jungfrur, på det härligaste utsmyckade och med kransar af rosor på sina hufvuden, ridande på ståtliga och präktigt munderade hvita gångare, och vid sin sida hade hvar och en sin vän, alla likaledes praktfullt utrustade. De drogo gladeligen sin väg fram under kärleksbetygelser och höfviskt samtal, och straxt därpå följde en annan alldeles likartad tropp. Därefter såg han ännu en annan och större hop kvinnor, men af det jämmerligaste utseende, klädda i de uslaste och trasigaste svarta dräkter, med bara ben och sönderrifna fötter, och ridande på utsvultna svarta [1]) hästkrakar, som förde dem fram i det förskräckligaste traf, allt under det att himlen åskade och snöade öfver de olyckliga. Efter kom en lika eländig och illa tilltygad skara män. Då Lorois förvånad betraktade det egendomliga skådespelet, kom en af de svartklädda kvinnorna trafvande fram till honom med sådan fart, att tänderna skallrade i munnen. På hans fråga förklarade hon, hvad han sett sålunda. De första skarorna voro de, som i lifvet rätt följt kärlekens lagar (»ki en lor vie ont amor leialment servie»), hvarför de nu också fingo lefva i allsköns glädje och gamman tillsammans med sina älskade. De andra åter voro de, som ingenting uträttat i kärlekens tjänst och icke värdigats att älska, hvarför de nu blifvit så hårdt straffade och måste lefva skilda från männen och i uselhet och elände ständigt utan rast och ro trafva omkring så vinter som sommar. Till deras flock skulle ock så småningom alla de kvinnor samlas, som under sitt jordelif icke ville böja sig för kärlekens makt.

Riddaren omtalade sedan äfventyret för alla damer och rådde dem allvarligt att se till, att de ej utsatte sig för faran af att nödgas på sådant sätt trafva omkring i ett annat lif.

---

[1]) Svarta hästar ansågos under medeltiden ytterst fula, nästan naturvidriga. Rom. XIX, 316, n. 3.

Trot är en skämtsam behandling af en föreställning, som har varit mycket spridd och som vi i olika form återfinna hos DANTE (Paolo Malatesta och Francesca da Rimini): det eviga, rastlösa kringjäktandet såsom straff för begångna försyndelser.

Om Trots dialekt och tidpunkten, när den författades, har mig veterligen inga åsikter förebragts. Jag skulle, ehuru med mycken tvekan, vilja anse den vara författad i XIII:e seklet i England, ehuru jag är villig medge, att den kanske lika väl kunde tillhöra nästa afdelning.

Återstår att behandla ett par tre lais, som blott bevarats i *Strengleikar*.

Gurun. **Gurun.** Den unge Gurun, konungason från Bretagne, sändes, då han växt upp, till sin morbroders, skottske konungens hof. Här förälskade han sig i drottningens systerdotter, men vågade icke på ett helt år yppa sin böjelse. Slutligen tog han sin tillflykt till en »harpare» och bad denne föra hans talan hos ungmön. Denne lyckades också efter några förvecklingar med en dvärg, som af fadren blifvit satt till flickans rådgifvare i slika fall, utföra sitt uppdrag och Gurun vann så hennes genkärlek.

Dvärgen hade emellertid redan förut påbördat Gurun en viss benägenhet att heldre sitta hemma än gifva sig ut på äfventyr och vinna hjälterykte, och när nu en stor fiendtlig här samlas nordan vid Mæref, drager också Gurun ut och kämpar tappert, med sin älskades silkesärm fästad på en lans[1]). Han blef emellertid illa sårad, men kom sig, och då han genom dvärgen fick veta, att hans älskade ännu hade honom kär, bad han i glädjen harparen »safna nyia nota . . . um Gurun hinn bazta vin sinn oc upphof astar hans oc framfærðer». Harparen diktade då denna lai, som är en af de allra skönaste. Men när Gurun blef fullt återställd, tog han lönligen sin brud med sig och for med dvärgen och harparen till »Kornbretaland», där han blef väl mottagen af konungen.

---

[1]) SCHULTZ, Das Höfische Leben I, 470, II, 24.

Gurun hör, som af ofvanstående synes, till de i norra England lokaliserade lais och är tydligen blott en ram kring den sång, som omförmäles i slutet af dikten. Huruvida för öfrigt denna kunnat stå i något samband med Guirun, är ej möjligt att afgöra. En och annan likhet skulle väl kunna påpekas, ehuru af föga vikt. Den silkesärm, som här ofvan omtalats — och detta är det enda stället i den egentliga laislitteraturen, där någon sådan nämnes — har ett motstycke i *Le châtelain de Couci*. För öfrigt är föga att säga om dikten.

Strandar lioð, likaledes blott i *Strengleikar*. *Strandar lioð.*

Då konung Wilhelm hade eröfrat England, gjorde hans normandiska vasaller uppror, hvarför han öfver Southampton begaf sig till Normandie, kufvade de upproriske och återställde lugnet. Men när han skulle vända tillbaka, måste han stanna en lång tid i Barbefleur i afvaktan på gynnsamt väder. Dit samlades då en mängd skepp för att öfverföra krigshären och man förlustade sig på bästa sätt med falkjakt och allehanda nöjen. För att hugfästa minnet af denna glada tid skickade då konungen sina bästa harpare med bud och bref till en dam i Bretagne, som var ryktbar för sin förmåga att göra strängleikar, att hon skulle göra honom en ny stränglek med de fagraste noter öfver detta ämne. Damen mottog sändemännen på bästa sätt, diktade strängleken och lärde den åt harparena. Dessa framburo den för konungen, som blef utomordentligt belåten därmed och drog försorg om, att den snart spriddes kring hela landet.

Till hvad som förut vid ett par tillfällen yttrats om denna dikt, torde ej behöfva tilläggas mera än en ytterligare påpekning af, hurusom den klarligen visar, att dessa bretonska lais ingalunda voro blotta musikstycken, utan att äfven texten spelade en icke oviktig roll. Åtminstone den tidens kompositörer kunde icke djärfvas att blott i toner söka tolka ett sådant ämne som kung Wilhelms vistelse och förlustelser vid Barbefleur under väntan på gynnsam vind till England.

Slutligen återstår ännu en lai, hvaraf dock slutet saknas, i *Strengleikar:*

Ricar hinn gamli.

Ricar hinn gamli. I Bretagne (syðra Brettlannde) bodde fordom en konung, som hade en fager dotter. Där fanns äfven en duktig och höfvisk riddare och mellan dem bägge uppstod snart kärlek. Detta likade konungen illa och han satte sina riddare att vakta öfver henne dag och natt. En dag varsnade hon sin käraste under loftet och lyckades få säga honom, att han skulle gå ensam ned i trädgården (grasgarðenn) och vänta där. Därpå tog hon sin harpa och spelade för männen och gaf dem mycket vin, så att de blefvo öfvermåttan druckne, somnade in och lågo som döda. Hon lemnade så harpan åt sin tärna, bad henne fortfara att spela, så att männen ej skulle vakna, och gick själf bort och talade med sin käraste så länge dem lyste. Då hon fortfarande fann vaktarne sofvande, gick hon till sin fader, tog honom med sig upp till sitt loft, visade honom de sofvande riddarne och mälte . . . . .

Här afbrytes dikten. Den har dock med all sannolikhet varit föga längre och tyngdpunkten har då legat i hennes ord till fadren just vid afbrottet. Den skulle således vara ett motstycke till Navaret och bör väl liksom denna betraktas som en föregångare till det slags noveller (eller snarast hvad vi kalla anekdoter), som utgöra ämnet för Boccaccios Decamerons 6:e dag.

TOLFTE KAPITLET.

Kontinentalfranska lais: L'ombre, Conseil, Amours, Espervier, Oiselet, Aristote; Vair Palefroi, Courtois, Aubrée, Narcisse. — Slutord: laislitteraturens betydelse.

Af de till denna afdelning hörande lais ha de två, som för oss egentligen erbjuda något större intresse, nämligen *Mantel* och *Ignaure*, redan ofvan afhandlats i sammanhang med de närstående Cor och Guirun. För fullständighetens skull skola dock äfven öfriga som lais betecknade kontinentalfranska dikter här bli föremål för en, om ock mera knapphändig, behandling. Jag måste härvid åter erinra om, hvad redan förut blifvit framhållet, att termen lai i Frankrike användes alldeles godtyckligt eller åtminstone utan någon skönjbar princip, så att t. o. m. samma dikt stundom fick titeln lai och stundom icke. Att här i ett sammanhang behandla dessa olikartade dikter kan därför endast vara tillåtligt, för så vidt det sker för att försvara nyssnämnda påstående.

Man skulle, om man så ville, kunna inom dessa lais urskilja tvänne olika grupper, af hvilka då den första skulle utgöras af sådana lais, som utgöra alster af den fritt skapande fantasien, den andra af sådana, som mer eller mindre närma sig fableaux-formen och vanligtvis ha ett österländskt ursprung.

Till den förra gruppen skulle höra tre dikter, "L'ombre", "Conseil" och "Le lay d'Amours".

L'ombre. **L'ombre,** i 7[1]) mskpt, publicerad af Michel, Lais inédits 41, Jubinal och Bédier, Le lais de L'ombre[2]).

Själfva innehållet är, efter en oerhördt lång och långtrådig inledning, uppfylld af skolastiskt spetsfundiga plattheter, följande:

En dam upptar mycket kallt en riddares kärleksförsäkringar, men då han aflägsnat sig, märker hon, att han, utan att hon observerat det, smugit sin ring på hennes hand. Hon sänder genast bud efter honom för att ge honom ringen tillbaka, han återvänder och de sätta sig åter att samspråka vid brunnen. Då hon alltjämt vägrar att mottaga hans ring, säger han sig vilja ge den åt hvad som näst henne vore honom kärast i världen, och kastar så ned den i brunnen — till hennes skugga. Damen bevekes af detta sinnrika galanteri och beviljar honom sin kärlek.

Dikten är närmast ett, efter den tidens smak förmodligen spirituelt, kåseri kring en ytterst torftig handling och för nutiden alldeles onjutbar. Foerster[3]) liknar den vid ett proverb af Musset, hvilket väl kan innehålla någon sanning men dock är föga smickrande för skalden.

Bédier anser dikten vara skrifven på Ile-de-france-dialekt af en fransman från någon östlig provins[4]) i början af XIII:e seklet[5]). Hans kritici ha dock icke delat denna mening. Foerster[6]) har, som det vill synas, fullkomligt definitift bevisat, att språket är pikardiskt och tyckes dessutom vilja anse dikten vara äldre än Bédier antagit. Suchier[7]) förlägger den till gränsen mellan Picardie och Normandie; Paris[8]) synes dock i allmänhet stå på Bédiers sida och anser den vara författad c:a 1240, hvilket också synes mig mycket plausibelt.

---

1) Rom. XIX, 610.

2) Har tyvärr ej varit mig tillgänglig, hvarför jag blott kan citera B:s åsikter i andra hand.

3) Lit. Bl. 1890, 147. 4) L'ombre 13. 5) L'ombre 9.

6) Lit. Bl. 1890, 146 ff. 7) Gr. Z. XIV, 244.

8) Rom. XIX, 609 ff.; spec. 613. I dikten omnämnas *Saladin* och *Kairo,* hvilket väl närmast skulle tyda på början af XIII:e seklet.

Som författare uppger sig Jehan Renard, om hvilken för öfrigt intet är kändt, men som af Duval, såsom redan är nämndt, identifierades med förf. till Ignaure m. fl. Se sid. 141!

Mycket nära denna lais står i afseende å innehåll och framställningsform en annan dylik, nämligen

Conseil, i 4 mskpt, publicerad af Michel, Lais inédits 85. *Conseil.*

En rik och förnäm gift dam, som omgifves af tre stycken tillbedjare, tager till råds en ung man, på hvars goda omdöme hon anser sig kunna lita, för att få klarhet, beträffande hvilken af de tre hon skall skänka sin kärlek. Under det långa samspråket får den unge rådgifvaren tillfälle att lägga i dagen så mycken förfarenhet och ett så fint omdöme i alla slags kärleksaffärer, att damen blir fullkomligt intagen och besluter sig för, att just han skall bli den lycklige. För att på ett fint sätt inge honom mod att själf våga försöket lämnar hon honom sitt bälte med anhållan, att han skulle gifva det åt den, som han ansåg vara värdigast hennes kärlek, och lofvade hon att följa denna hans anvisning. Ynglingen fäste naturligtvis bältet kring sin egen midja, damen lät sig detta väl behaga och skänkte honom sin ynnest samt efter mannens död äfven sin hand och sina rikedomar.

Denna magra handling är dock blott af underordnad vikt. Hufvudintresset knöt sig uppenbarligen vid de sinnrika utläggningarne af kärlekens natur, dess fröjder och deras rätta njutande. Det finnas naturligtvis ofantligt mycket konventionelt i alla dessa förment djupsinniga resonnemanger och man skulle mycket misskänna tiden, om man föreställde sig, att värkligheten motsvarade dessa teoretiska funderingar. Och hvilken himmelsvid skillnad mellan den obändiga naturkraft, som skildras i t. ex. Tristansagan och åtskilliga af de äldre keltiska lais, och denna af det obevekliga modet fordrade förbindelse. Allt är blott en förståndets, ej en känslans sak. Damen tar sig en älskare icke därför, att hon älskar en viss person, utan emedan

konvenansen icke tillät henne att vara utan en sådan. Men om den sakkunnige unge mannens goda råd och förhållningsregler i allmänhet icke haft så stort praktiskt värde för unga älskande, så har han dock till sitt förfogande månget ord, som nog på sin tid kunnat värka lugnande och öfvertygande på ett kvinnohjärta, som af fruktan för kommande efterräkning i en annan värld visat sig motspänstigt mot kärlekens bud:

"Cil et celes qui tout ainsi
"Font, dame, s'il crient merci,
"Jhesu le nostre creator,
"Quant par viellece ou par langor
"Les covient du siecle partir,
"Lor mesfez les fet repentir." — — —
"Lor pardone toz lor pechiez" — — —
"Mes je vous os conseillier
"Que se vous en pechie manez,
"Onques ne vous desesperez,
"Ne vous ne nus qui ce lai oie:
"Que trop durement se desvoie
"Cil qui cuide qu'il soit perdus.
"*Cil seus pechiez le dampne plus*
"*Que nus pechiez qu'il peust faire.*" — —

Det är en praktisk användning af religionen, i hvilken den unge mannen fått otaliga efterföljare i dikten och i lifvet.

Conseil har icke blifvit föremål för någon specialundersökning i afseende å dialekt och ålder. Tiden och utrymmet hindra mig att närmare inlåta mig på frågan. Språket har att uppvisa åtskilliga pikardiska drag, och framställningssättet påminner om L'ombre, ehuru stilen är enklare och naturligare och ej på långt när så concettiartad. Oaktadt de båda dikterna således stå hvarandra nära i afseende å dialekt och sannolikt äfven beträffande åldern, är dock icke möjligt att för dem antaga en gemensam författare.

Af något olika natur är den tredje af dessa lais.

Le lay d'Amours, ett mskpt, publiceradt af Paris i Rom. VII, 409 ff. *Le lay d'Amours.*

Dikten är en omskrifning af de "saluts", som författaren, klerken Girard, å sin herres vägnar hopsatt och afsändt till dennes älskade, samt af hennes svar därå. Naturligtvis utstyr den gode klerken sina opera med alla retorikens blomster. Stilen är till ytterlighet öfverdrifven och påminner om Philippe de Beaumanoirs, ehuru språket hänvisar på en något äldre period. Paris [1]) anser den också icke vara senare än från medlet af XIII:e seklet.

Af de öfriga kontinentalfranska lais äro ett par rena fableaux. Så är framför allt förhållandet med

Espervier, i ett mskpt, publiceradt af G. Paris i Rom. VII, 3. ff. *Espervier.*

En riddare sänder sin väpnare till sin älskade för att öfverenskomma om ett möte med henne under mannens frånvaro. Väpnaren är emellertid oförskräckt nog att göra damen kärleksanbud för egen räkning, och fastän öfverraskad af hans tilltagsenhet, synes hon ej obenägen att belöna densamma, då ynglingens herre plötsligen själf infinner sig. Svennen gömmes i största hast, hvarefter riddaren och hans älskade njuta sin kärlekslycka, tills de å sin sida störas af mannens hemkomst. På damens råd låtsar älskaren, som om han i yttersta raseri sökte efter någon. Mannen finner det vara bäst att ej reta den ursinnige med några frågor, utan låter honom aflägsna sig. Damen förklarar därpå, att den andre blott varit där för att söka sin väpnare, som af ovarsamhet låtit en jaktfalk undkomma. Hon hade af medlidande också verkligen dolt gossen. Denne framdrages, bestyrker i allo damens ord och den lugnade riddaren affärdar i glädjen väpnaren med en af sina egna falkar såsom ersättning och skänk åt rivalen.

---

[1]) Rom. VII, 408.

Sagan tillhör dessa talrika från orienten härstammande historier om kvinnolist och bedragna äkta männer. I *Syntipas*, i *Hitopadesa* och i *Çukasaptati* förekomma berättelser, som stå i den närmaste frändskap med denna [1]). En annan afläggare af dessa, fastän i mera afvikande form, är Boccaccios novell om *Lambertuccio och Leonetto* (VII, 6). — Ämnet har senare blifvit bearbetadt i dramatisk form. Från en engelsk "jigg" med detta ämne kallad *"Singing Simpkin"* eller en tysk bearbetning af denna [2]) har till svenska öfversatts ett af våra älsta fastlagsspel [3]).

Dikten är skrifven på Ile-de-France munart och med all sannolikhet i första hälften af XIII:e seklet.

Oiselet. **Oiselet,** i 5 mskpt, publicerad af Barbazan I, 179, Méon III, 114 och senast af G. Paris Le lai d'Oiselet.

En landtman hade i sin trädgård fångat en näktergal, och tänkte döda och äta upp honom, men fågeln bad för sitt lif och lofvade bonden tre goda råd i utbyte. Bonden släppte så fågeln, som, sedan han satt sig i säkerhet, gaf honom följande råd:

v. 273 "Ne crois pas, quant que tu os dire."
v. 289 "Ne pleure pas ce qu'ainc n'eüs."
v. 332 "Ce que tu tiens en tes mains
"Ne gietes pas jus a tes piés."

Då bonden finner sig sviken i sin förväntan och anser sig ha vetat näktergalens visdom redan förut, förklarar fågeln, att bonden varit bra enfaldig, som ej dödat honom, ty i hans kropp fans en ädelsten, som vägde tre uns. Häröfver blir naturligtvis bonden på det högsta upprörd och beklagar sig bittert, hvilket ger näktergalen anledning att framhålla, huru väl han i själfva värket vore i behof af de goda råden: han kunde nämligen tro, att en ädelsten på tre uns kunde döljas i näk-

---

[1]) Landau Quellen 86. [2]) Ljunggren Sv. Dramat 271.

[3]) "En lustig Comœdie-Act Emellan en ung Hustru och dess Man (hvilken var något ålderstigen) samt tvänne liderlige Courtisaner, nyligen agerad och framställt i en Wisa. Siunges under sin egen bekante Thon. Tryckt i Åhr 1700."

tergalens lilla kropp, då han själf kunnat öfvertyga sig om, att denna knappt vägde ett halft uns, han hade beklagat sig öfver förlusten af en skatt, som han aldrig egt, och slutligen hade han ju frigifvit näktergalen, då han redan hade honom i sitt våld. Härefter flög fågeln sin väg, och såsom han förut spått, föllo bladen af träden, löfsalarne förtorkade, källan utsinade och med landtmannens nöje och trefnad var det alldeles förbi.

Sagan kommer närmast från *"Disciplina Clericalis"* och förekommer äfven i två andra franska bearbetningar från slutet af XII:e eller början af XIII:e seklet [1]. Den är antagligen författad af en invånare från gränsen mellan Ile-de-France och Picardie i början af XIII:e århundradet [2].

Oiselet har blifvit öfversatt af Legrand d'Aussy och sedermera gjorts till föremål för flera bearbetningar, bl. a. af Uhland [3]. I Sverige påträffas några om vår lai påminnande drag i sagan om *Räfven och Tuppen* [4].

Aristote, i 4 mskpt, utg. af Barbazan, I, 155, af Méon, III, 96, och slutligen af Héron i "Oeuvres de Henri d'Andeli". *Aristote.*

Aristote förebrår sin lärjunge Alexander hans kärlek till en skön älskarinna. Hon besluter att omvända den store filosofen och lyckas också — nästan för hastigt och fullständigt, tycker man — att bringa honom på andra tankar; det går t. o. m. så långt, att den sköna får sadla och betsla honom och begagna honom som ridhäst. Alexander åser naturligtvis i hemlighet den löjeväckande scenen, med den vördade lärarens auktoritet som moralpredikant är det ohjälpligt förbi och han nödgas själf erkänna det dåraktiga i att söka trotsa kärlekens gudamakt.

Sagan är af indiskt ursprung [5]) och originalförf. är

---

1) Paris Oiselet 40 ff. 2) Op. cit. 60. 3) Op. cit. 66.

4) Wigström Folkdiktning II, 167.

5) Héron H. d'Andeli xxx ff. Jfr ock Paris i "Contes orienteaux"!

enligt PARIS [1]) en viss VARARUCHI. Införandet af Alexander och hans store vän och lärare såsom de handlande personerna är ett senare och vesterländskt drag.

Författaren till dikten var sannolikt en pikard [2]), som lefde i början eller medlet af XIII:e seklet [3]). Han uppger sig själf, vv. 38 ff., ha haft ett muntligt underlag.

Sagan måtte under medeltiden ha åtnjutit en ovanlig popularitet; den omnämnes icke blott ofta i andra dikter, utan har också mångfaldiga gånger gifvit ämnen åt bildhuggare och elfenbenssnidare [4]). Sedan den i nyare tid imiterats på prosa af LEGRAND D'AUSSY 1779, gaf den redan följande år upphof till en vådevill af BARRÉ och PIIS: "Aristote amoureux ou le philosophe bridé" [5]), och slutligen har i våra dagar, 1878, ALPHONSE DAUDET och PAUL ARÈNE

---

[1]) Rom. XI, 138.

[2]) AUGUSTIN H. d'Andeli 4 ff.; HÉRON och G. PARIS ansågo honom vara normand.

[3]) HÉRON H. d'Andeli XIII ff. Jfr AUGUSTIN H. d'Andeli 9!

[4]) HÉRON Op. cit. 32 ff.

[5]) Denna uppfördes redan 1784 i en af ENVALLSSON värkställd öfversättning: "Det indianska campementet eller den betslade philosophen" å Stenborgs teater på Eriksberg. Se DAHLGREN Sthms Theatrar 249! — Ämnet var dock redan förut icke alldeles obekant i Sverige. Uti rektor ASTEROPHERI Tisbe förekommer nämligen ett samtal mellan Pyramus och hans förtrogne Felix, där den senare anför en mängd exempel på store män af alla slag, som besegrats af kärleksguden, bl. a. äfven Aristoteles, "den höglärde man":

"Aff elskogh blef han doch så will
"At han tillät och stadde till
"En Quinna sigh mz betsel regera
"Den han och måste på ryggen bära,
"Hon sporhögg honom och deröfuan på."

Emellertid är, efter hvad jag funnit, hela detta samtal endast en trogen öfversättning ur AENEAS SYLVIUS' (Pius II:s) berömda roman "*Historia de Eurialo et Lucretia se amantibus*". (AENEAS SYLVIUS Opera 627.) Huruvida den gamle Arbogarektorn öfversatt direkte från latinet eller från någon annan öfversättning, vågar jag ej afgöra. Dock bör märkas, dels att Euryalus' och Lucretias kärlekshistoria omnämnes äfven på ett annat ställe i dramat, dels att Aeneas Sylvius i början af sin roman sysselsätter sig just med Pyramus' och Thisbes öden.

åter bearbetat den för scenen till opera-comique libretto [1]), hvilken sedan med svensk musik uppförts för några år sedan i Stockholm.

Dikten kallas lai i 2 af de 4 mskpten, af hvilka två det ena i förhållande till de öfriga bildar en särskild grupp [2]).

Le vair Palefroi, i ett mskpt, utg. af MÉON I, 164 och af MONTAIGLON I, 24. *Vair Palefroi.*

En fattig riddare älskade en rik mans dotter och hade af sin förmögne onkel fått löfte om understöd för att kunna gifta sig med henne.

En tid därefter fick han en anhållan om, att han skulle låna ut sin präktiga häst, den enda klenod han egde, till ett brudtåg. Bruden själf skulle rida den beryktade gångaren och bruden var ingen annan än hans älskade; onkeln hade nämligen honom ovetande friat till flickan och fått fadrens samtycke. Han lånar också ut hästen till sin kärestas brudridt. Under vägen till bröllopet råkade dock samtliga deltagare i kavalkaden, bruden undantagen, att på grund af föregående dags ansträngningar och rikliga förplägning insomna. Bruden själf satt försänkt i dystra tankar och märkte ej, hur gångaren tog af på en sidoväg, som förde direkt till älskarens slott. Här mottogs hon naturligtvis med stor glädje, riddaren lät genast viga sig vid henne, fadren måste nolens volens finna sig i det skedda, och efter onkelns död ärfde de dennes land och rikedomar.

G. PARIS [3]) anser, att berättelsens älsta form föreligger i en af PHÆDRI fabler. Redan PAULIN PARIS [4]) hade fäst uppmärksamheten på denna, men ansåg den sannolikt vara understucken.

Författaren kallar sig HUON LE ROY och benämner själf, v. 29, sin dikt *lai*.

---

[1]) HÉRON Op. cit. XLVII, LI. [2]) HÉRON Op. cit. XXVIII, LV.
[3]) Litt. Fr. 114. [3]) Hist. Litt. XXIII, 176.

Ännu några andra dikter bära stundom lainamnet, såsom **Le courtois d'Arras** (publ. af Méon, I, 356) och **La dame Aubrée** (i 7 fullständiga mskpt och ett 8:e fragmentariskt [1]). Publ. af Jubinal Nouv. Recueil I, 199 och af Montaiglon V, 1). Den förra framställer den förlorade sonens historia i fransk medeltidsdräkt och är en ytterst intressant och egendomlig företeelse. Såväl början som slutet äro dialogiserade och möjligen ämnade att sjungas, eller åtminstone framsägas af olika personer. Äfven systern införes som handlande person. Ämnet var som bekant under medeltiden föremål för en mängd dramatiska bearbetningar särskildt i Tyskland [2]. — Aubrée, troligen författad af en viss Jean, är en i fableauform skrifven indisk berättelse om kvinnolist [3]. Den kallas lai i tvänne mskpt.

Courtois.

Aubrée.

Slutligen finnes en på klassisk grund hvilande dikt, som stundom benämnes lai, nämligen

Narcisse. Den följer med undantag af slutet tämligen troget Ovidius och har sannolikt aldrig varit egentligen folklig. Äfven provençalska och italienska versioner finnas [4].

Narcisse.

* * *

Härmed är den särskilda granskningen af laislitteraturens alster afslutad, och då i första afdelningen de mera allmänna frågorna om lais' ursprung, uppkomst och utveckling redan blifvit behandlade, återstår här blott att yttra några ord om den betydelse, som rättsligen bör tillmätas våra lais.

Det synes mig, som om laislitteraturens värde och vikt knappast tillfullo uppskattats. Man kan visserligen icke förneka, att den blifvit föremål både för ett ganska lifligt intresse och åtminstone delvis äfven för ett omsorgs-

[1] Montaiglon Recueil V, 263, 411.

[2] Jfr arbeten af Holstein och Spengler!

[3] Hist. Litt. XXIII, 189.

[4] Hist. Litt. XXIX, 498.

fullt och framgångsrikt studium, men icke desto mindre torde här ganska mycket återstå att uträtta. Laislitteraturen är en i visst afseende allenastående företeelse och påkallar uppmärksamhet från flera synpunkter.

Först och främst erbjuda dessa gamla lais de älsta vesterländska uppteckningarne af en hel del motiv, som sedan återkomma i skilda folkslags diktning och saga. Stundom äro dessa uppteckningar de absolut älsta och representera ursprungliga bretonska traditioner, stundom framställa de viktiga mellanstadier mellan de moderna bearbetningarne och deras urbilder i Orienten eller hos andra kulturfolk.

Vidare framträda lais i en form, eller rättare i en skiftande mångfald af former, som tillåter oss att vinna en ganska klar föreställning om, huru det enkla ämnet för skaldens dikt eller den mera folkliga sången småningom genom upptagande af motiv och episoder från alla håll samt genom påvärkan från andra sagor utvecklades allt mera och mera af konstförfarna kontörer till dess slutligen det sista stadiet var uppnådt och äfventyrsromanen färdig. Ty trots de försök som gjorts att särskildt åt Chrestien de Troyes rädda äran af kompositionens förtjenster, torde man dock slutligen nödgas medge, hvad äfven romanförfattarne själfva åtminstone i särskilda fall vidgått, nämligen att de egentligen blott varit omrimmare af kontörernas sagor. Utom denna fortgående utveckling af motiven, som vi steg för steg kunna följa såväl i litteraturen i dess helhet som särskildt hos dess förnämsta representant Marie de France, finnas äfven andra skäl som tala för, att saken förhåller sig så, som nyss antydts. Så t. ex. tillvaron af dessa paralellromaner såsom *Tristanromanerna* (Berouls, Thomas, Eilharts förebild, nu förlorad, samt Chrestiens likaledes nu försvunna), *Percevalromanerna* (Chrestiens, Wolframs förebild och *Peredur* [1])) etc. Dessa kunna nämligen icke förklaras ur hvarandra, och det finnes ej heller någon sanno-

[1]) Se Hagen i Germ. XXXVII, 121 ff.!

likhet för, att de olika variationernas författare skulle tagit sig före att åter bearbeta en redan i skrift fixerad form af ämnet. Det återstår då blott att antaga, att de äro hemtade från kontörernas redan i viss mån stadgade muntliga traditioner. Så intressant det än kunde vara att här närmare ingå på dessa frågor, måste jag dock nu afstå därifrån.

Likaledes har ofvan anförts åtskilliga exempel på, hurusom den moderna diktningen, efter det att lais i XVIII:e seklet börjat utgifvas, på rent litterär väg tillgodogjort sig den rika skatt af motiv och uppslag, som den där fann samlad,

och slutligen lemna också våra lais betydelsefulla bidrag till kännedomen om kultur, seder och lefnadssätt under XII:e och XIII:e seklen i Frankrike och specielt hos den franska kolonien i England.

